

halálára emlékeztet. Ha a vacsora eredetileg a zsidó páskával is összefüggött, s az *utolsó* vacsora, amit Jézus tanítványaival költött el, páska-étkezés volt, könnyű észrevenni, hogy még áldozati elem csatlakozott. Amikor a keresztyénség elutasította a test- és vér-áldozat szó szerinti értelmezését, nem mulasztotta el a „vértelen” kenyér- és boráldozat „spirituális” helyettesítésének hirdetését. Az ótestamentumi nyelvezetet és szóhasználatot átszövő eukharisztikus áldozateszme az első század utolsó és a második század első felében terjedt el legfőképpen. Római Kelemen szavait, amelyeket az egység és rend érdekében intézett 96-ban a civódó korinthusiakhoz, eredeti, ótestamentumi áldozati ígéret-citátumokkal támasztotta alá. A Mester parancsolta, hogy „áldozatokat (proszforasz – προσφοράς) és szolgálatokat (leitourgiasz – λειτουργιός)” végezzünk, az eredeti rendtartás szerint – fűzte hozzá. A feladat megkönnyítéséért szolgálattelvőket jelölt ki. Ezért tehát Kelemen arra buzdított, hogy járjunk Isten kedvében, és ne rontsuk le a „szolgálat” (leitourgia) védelmére hozott szabályzatot.

Minthogy Kelemen nem felejtette ki, minként értelmezi ő az ótestamentumi szóhasználatot annak érdekében, hogy az eukharisziáról megfelelő leírást adjon²³³ –, a következő írók tették ezt meg.

Ignatius az oltárral (thüsziasztérion – θυσιαστήριον) vagy szentséggel hozta kapcsolatba.²³⁴ Justin közvetlenül úgy utal az eukharisziára, mint áldozatra²³⁵ – ha nem is ilyen konkrét értelemben, hiszen küzdött a zsidó áldozat ellen. Kétségbevonta, hogy az eukharisztia lenne az a kizárólagosan helyes áldozat, amit az Ótestamentum – Krisztus szenvedéseire utalva²³⁶ – előre körülírt. Irenaeus, követve s némiképp kiegészítve tanítóját, Justint, az úrvacsorát *az Egyház áldozatának, újszövetségi új áldozatnak és tiszta áldozatnak nevezte.*²³⁷ Justinhoz hasonlóan, a föld első terméséért mondott hálaadásnak tekintette azt.²³⁸ Irenaeus úgy hitte, hogy az invocáció elimádkozásakor a Logosz maga változtatja a kenyeret és bort mennyei áldozattá. „Mert följajánlunk neki dolgokat, amelyek az *övéi*: a test és Szellem közösségét és egységét hirdetve ezáltal.”²³⁹

A harmadik század közepén a karthágói Cyprianus kidolgozta az áldozati szóhasználatot, amiből nyilvánvalóvá lett, hogy korábbi íróknál nem található meg a Krisztus önfelajánlásának újra-elrendelésére utaló úrvacsorai koncepció.

Ambrosius is és Augustinus is, érthető módon Cyprianus nyomdokain járt, amikor az úrvacsorát áldozatként értelmezte. Ambrosius úgy érvelt, hogy ez az áldozat elüzi a zsidó „árnyakat” és kiábrázolja a valóságot, ami az isteni rendeléskor jelenik meg.²⁴⁰ Az eukharisztia – ha megbecsüléssel élünk vele –, bűnbocsánatközlő, lelki erőt nyújtó és örök életre vezérlő.²⁴¹ Protestáns és katolikus tudósok sokáig vitatkoztak Augustinus vacsora-tanán. Warnack kétségbevonja, hogy Augustinus úgy gondolta volna: a pap újólágg föláldozza Krisztus testét. Írásai – akárcsak Tertullianusé és Ambrosiusé – egészüket tekintve, határozott kettősséget mutatnak, így az eltérő értelmezés lehetséges.

Az áldozati szóhasználat liturgiai megjelenése biztosította, hogy terjedjen az áldozat-eszme. Jóllehet a keletiek nem büszkélkedhettek kidolgozott áldozati teológiával, mégis kiteljesítették a koncepciót. Origenes például, az eukharisztia-tan spiritualizálásával egyidejűleg még utalhatott: „...oltárunkra..., amelyet Krisztus drága vére szentelt meg”.²⁴² Jeruzsálemi Cyrill egy évszázaddal később az eukharisziát „a vértelen szolgálat (leitourgia) spirituális áldozatának” nevezte, mint „engesztelő áldozatot (hilaszmosz – ἱλασμός)”.²⁴³

Mopsuestiai Theodor – aki holta után a nestoriánusok „zsákmánnya” lett –, hajlott efelé, hogy az eukharisztikus áldozatot erősen szimbolikusan értelmezze. Az eukharisztia nem „új áldozat” – állítja, hanem ama másik, igaz áldozatra (Krisztuséra) való emlékezés. A baptizmához hasonlóan, „szimbolikusan és sakramentálisan” tekint előre, az eljövendő valóság felé. A pap csak *alakba* foglalja a realitást.²⁴⁴

2. Krisztus jelenléte

Már az ősegyházban élt Krisztus spirituális jelenlétének tudata. Willy Rordorf nemrégiben feltárta, hogy az „Úr napja” elnevezés valószínűleg az első keresztyének azon meggyőződéséből eredt, hogy a feltámadott Úr találkozott velük, amikor vacsoráztak.²⁴⁵ Nagy a valószínűsége annak, hogy hitték, hogy Uruk az ő asztaluknál találkozott velük.²⁴⁶ A reá való emlékezés (anamnészisz) „jelentette meg” Őt nekik a Szentlélek által, és jelenléte folytán egy test lettek a Lélekben.

Jórészt a gnosztikus veszedelem eredményeképpen, a Krisztus *spirituális* jelenlétének eszméje a kenyér és bor elemei által *substanciális* jelenlétté módosult. A gnosztikusok rendkívül spiritualisták voltak. Az anyagban rosszat véltek – önmagában véve rossznak hitték –, és tagadták Jézus valóságos ember voltát! Csak annyi engedményt tettek, hogy Jézus embernek lenni „látszott” (dokeó – δοκέω). Értelmük számára fantomszerű tünemény volt, aki a mennyei birodalomból szállott alá. Az orthodox keresztyén írók, embervoltának szigorú megerősítésével reagáltak erre. Némelyek – válaszukban – hivatkoztak az úrvacsora jelentőségére is. „Tartózkodnak az eukharisziától és az imádságtól, mert nem hiszik, hogy az eukharisztia a mi Megváltó Jézus Krisztusunk teste, aki bűneinkért szenvedett, s akit az Atya, az Ő kegyelmességéből feltámasztott” – hangzott Ignatius vádja.²⁴⁷ A későbbi írók a gnosztikus veszedelmet ellensúlyozó Ignatius-féle materializmust teológiai racionalizmussá formálták. Az úrvacsora szimbolikus és materialisztikus értelmezése párhuzamosan fejlődött: gyakran egyugyanazon író képviselte mindkettőt. Justin a második század közepén „Apológia” című munkájában kifejtette, hogy a keresztyének nem *közönséges* kenyérnek és vízzel elegy bornak tekintik a jegyeket. Mint Krisztus, aki Isten szavára testet öltött – hús és vér lett üdvünkért –, ...az eledel is, amely az Ő szavaival mondott ima által (azaz a szereztetés szavaival) megáldatik, amely átváltozás (kata metabolen) folytán vérünket és húsunkat táplálja, a testté lett Jézus teste és vére.²⁴⁸

Ireneus bátran – betű szerint – megismételte Justinus véleményét.²⁴⁹ A szereztetés szavainak ismétlésekor („Ez az én testem... Ez

az én vérem...”) az örökkévaló Logosz a kenyeret testté, a bort pedig vérré változtatja. A gnosztikusokat elutasító Ireneus tudni szeretné, hogyan tagadhatják ők a Krisztus testének tagjává vált test üdvét, „amikor az elegyített italt tartalmazó kehely és a kézzel készített kenyér Isten szavára Krisztus vérenek és testének eukharisztijává lesz, amely testünk szubsztanciáját növeli és gyarapítja.”²⁵⁰

Tertullianus és az alexandriaiak reflektálnak a spiritalisztikus és realiztikus értelmezés közti feszültségre. Tertullianus olykor érdes materialisztikus nyelvezetet használ. A tékozló elherdálja vagyont, hazatér, és azután „az Úr testének, azaz az eukharisztianak gazdagságból táplálkozik”.²⁵¹ A gnosztikusokkal szemben állította, hogy „a hústest Krisztus testével és vérével tápláltatik, hogy a lélek Isten előtt erősödjék”.²⁵² Mégis, ezeknek a kitételeknek ellenére, szakadatlanul használja a *helyettesít* kifejezést, világossá téve ezáltal, hogy nem betű szerint értelmez.²⁵³ A „Marcion ellen” című tanulmányában Jézus szavait idézi: „Ez az én testem...” azzal a kiegészítéssel, hogy: „Ez az én testemnek alakzata. Alakzatról pedig nem beszélhetünk ott, ahol korábban nem volt valódi test.”²⁵⁴

Az alexandriaiak, akiknek platonizmusa szigorúbb betű szerinti értelmezést engedett meg, még kisebb helyet hagytak a materialisztikus értelmezés számára. Koncepciójuk egyfajta *via medis* volt a radikális gnosztikusok és a betű szerint értelmezők között, akikhez Ignatius is tartozott. „A test figurálisan képviseli (allégorei – ὀλλήγορει) számunkra a Szentlelket, hiszen a test általa teremtetett. A vér ábrázolja ki számunkra az Igét, mert az Ige mint gazdag véráradat, átjárja életünket, s a kettő egysége az Úr” – fejtegette Kelemen az újonnan megtérteknek.²⁵⁵ Kelemen is és Origenes is törődött azzal, hogy az úrvacsorával kapcsolatosan a morális szempontokon különleges hangsúly legyen. Origenes alkalmilag közelíti meg az átlényegülés élményét.²⁵⁶ Római katolikus kutatója, Jean Daniélou megjegyzi, hogy „Origenes más helyeken az úrvacsorázó hajlandóságát olyannyira hangsúlyozza, hogy úgy tűnik: nem is hagy teret a sakramentum cselekménye számára”²⁵⁷ Origenes a Szentírást tekintette a keresztyén legfontosabb táplálék-forrásának. Ebből következően, a sakramentu-

mok fontosságáról kétértelműen nyilatkozott: „Mínhogy az Úr kenyere, ezért tehát áldásul szolgál, ha a kenyérből részesedő mocsoktalan elmével és tiszta lelkiismerettel él vele. Ezért ha az Isten szava és az imádság által megszentelt kenyérből nem eszünk – mégha nem is eszünk abból – nem leszünk »híjával« valami jónak, sem pedig ha élünk azzal, nem leszünk »bővében« valami jónak.”²⁵⁸

Az eukharisztikus teológia egymástól elkülönülten fejlődött nyugaton és keleten. Nyugaton – mint már mondtuk – az áldozat-eszme szíves fogadtatásra talált. Keleten azonban az átlényegülés, vagy az elemek átváltozásának eszméje – amit figyelemreméltó pontossággal már Justin kidolgozott, Kelemen és Origenes pedig továbbvitt – teljesebb magyarázatot nyert. Jeruzsálemi Cyrill mintegy hidat képezett elődei és Nyssai Gergely között.²⁵⁹ Noha Cyrill úgy beszélt az elemekről, mint Krisztus testének és vérének „típusáról” illetve „antitípusáról”²⁶⁰, nem kétséges, hogy hitt annak Krisztus testévé és vérévé válásában. Katechetikai Leckék-ben feltette a kérdést a neofitáknak: Aki Kánában borra változtatta a vizet, nem tudja a bort vérré változtatni?²⁶¹ A Szentlélek – magyarázta – elősegíti ezt a változást, „mert bizonyos, hogy amit a Szentlélek megérint, az megszentelt és megváltozott lesz.”²⁶² Aki Krisztus testéből és véréből részesedik „egy testté és vérré válik vele” így lesz „Krisztushordozóvá”. Amint teste és vére tagjainkkal közöltetik, „az isteni természet részeseivé válnunk.”²⁶³ Nyssai Gergely²⁶⁴ és Chrysostomus János²⁶⁵ – másokkal együtt – vallották Cyrill radikális eukharisztiai elvét.²⁶⁶

A keletiek, Ambrosius által gyakoroltak némi hatást a nyugatra. Milánó nagy püspöke, a misztériumokról írott tanulmányában reflektált Cyrill és Gergely gondolataira. Meglehet, a jegyek nem mutatnak semmi eltérést – mondja – Isten mégis művel változást. Ha Mózes szava által létrejött a tíz egyiptomi csoda, Illés pedig tudott tüzet kérni az égből, „mit mondjunk az isteni megszentelésről, ahol az Úr és Megváltó szavai hatnak? ... Nem Krisztus szava-é az, amely – a semmiből tudott létrehozni valamit – képes a meglévő dolgokat átváltoztatni?”²⁶⁷ Ambrosius megpróbált elállni a yers literilizmustól. A sakramentum „nem testi, hanem lelki eledel...” – jegyezte meg –

„mert Isten Teste, spirituális test: Krisztus Teste az isteni Szellem Teste, mert a Lélek a Krisztus.”²⁶⁸ Augustinus – tovább csiszolva Tertullianus, Cypriánus és Ambrosius gondolatát –, különbséget tett a látható jegy és a rejtett *res* azaz *dolog* között.²⁶⁹ Bárki felismerheti ebben a transzszubsztanciációs koncepció csíráját, amely később oly közismertté vált nyugaton. A későbbi álláspont jelentős eltérést mutatott a kevésbé bonyolult keleti transzelementációs koncepcióval szemben, ami skolasztikus filozófikus alapról indult ki.

Az úrvacsora sakramentális értelmezése – ami a Krisztus valóságos jelenlétének tanából sugárzott ki –, igen célszerűnek mutatkozott az egyház missziója szempontjából. A keleti misztériumvallások – a keresztyénség fő riválisai – hasonló rítusokat és előírásokat alkalmaztak. Legtöbbjük gyakorolt valamiféle közös étkezést, az egymással és istenségükkel való közösségre jutás céljából. A mitikus áldozatból történő lakmározástól halhatatlanságot reméltek. A keresztyén rítus – minthogy nem mitikus figuráról, hanem valódi, történelmi személyről a Názáreti Jézusról emlékezett meg, akit Isten támasztott fel a halálból –, határozottan más volt. A kenyérből és vízzel elegy borból részesülő keresztyének meggyőződése az volt, hogy éltető erőből részesültek, abból, ami az Ő testének jutott a feltámadáskor. Amint a Szentlélek az első húsvét alkalmával megújította Jézust, úgy újulnak meg mindegyik sakramentális úrvacsorai alkalmon, a belé vetett hit szerint.

A misztériumvallásokkal való rivalizálás természetesen sokféle nyelvi, elvi és gyakorlati eltérést eredményezett. A keleti kultuszok kedvükre kölcsönöztek a keresztyénségtől, azt azonban, hogy *milyen* mértékben, kellő bizonyíték híján nem tudjuk meghatározni. Hasonlóképpen a keresztyénség is átvette fokozatosan a misztériumvallási jellemvonásokat, ez azonban nem okozott lényegbeli változást. Ignatius például és az utána következő írók ezen kultuszok egyikének nyelvezetét alkalmazva nevezték az eukharisziát „a halhatatlanság medicinájának”. A negyedik századtól kezdve, amikor a keresztyénség kezdte legyőzni vetélytársait, a „misztériumok” (müszterία – μυστηρία) kifejezést rendszerint a baptizmára és az úrvacsorára alkalmazták. Az utóbbit gondosan a hívőkre korlátozták, míg a hitetle-

neket kizárták a liturgiából. A keresztyén teológusok azonban a pogány értelmezés mellett megőrizték a „misztérium” kifejezés biblikus árnyalatát, azaz hogy Isten terve az, az ember üdvösségére Krisztus által.²⁷⁰ Egyszerűen szoros kapcsolatba hozták az üdvtörténetet és a sakramentumokat.

Összegezve az áttekintett kor úrvacsoratanát E. G. Hinson kritikai megjegyzéseit idézem: Az Egyház azon törekvése, hogy a görög-római miliőbe illeszkedjék, általában dicséretes volt. Szándékát miszcionáriusi célkitűzéssel párosítva, a fokozatosan elsajátított sakramentalizmus tette az Egyházat hatásos térítővé. Különösképpen az úrvacsora jelentett kézzelfogható biztosítékot a démoni hatalmak fölötti győzelemben. Az Egyház ilyen szubsztanciális módon, Krisztus győzelméből részesedést ígérve a démoni erők felett –, segített a babonás tömegeknek megszabadulni a tudatlanság béklyóiból és a félelemtől, erősítette a harci kedvüket. Az evangélium a remény üzenetét formálta meg a reménytelenek, a bátorságét a rettegésben élők felé. E közeledés káros következménye volt az az elkerülhetetlennek állítható eredmény, amit az evangéliummal ellentétes szempontok és gyakorlat terén tettek. Krisztus valóságos jelenlétének tana esetenként mágikus hókusz-pókuszba tévedt. Cyprianus, Karthagó felszentelt püspöke például óvott attól, hogy olyanoknak szolgáljuk ki az úrvacsorát, akik méltatlanok és felkészületlenek, citálva egy (megkeresztetlen) gyermek esetét, hogy ti. kihányta a neki kiszolgált jegyeket. »Az eukharisztikus áldozat nem marad meg a szennyes szájban vagy testben; tisztátalan emésztőrendszerből kifordul a mi Urunk vére által megszentelt ital.« – vonja la a következtetést.²⁷¹ Gyakran túlzott ígényeket támasztottak az eukharisztia hatásával szemben. A casereai Basilius és sokan mások állítják, hogy »a Krisztus testéből és véréből való részesedés szükséges az örök élethez.«²⁷² Augustinus számos bapuzsmával (βούπτισμα) és úrvacsorával kapcsolatos csodát sorolt fel annak a növekvő tendenciának bizonyítékaként, amely a Lélek kharizmatikus erőit a sakramentumokkal azonosította.²⁷³

A lecke, amit az ősegyház eukharisztikus teológiájából és gyakorlatából megtanulhatunk, a missziós síkra való átörökítés feladata. Az

ősegyház briliánsan felelt arra a görög-római világnak a kihívására, amely világ mohón kapott a hatásos sakramentalizmus által kézzelfoghatóan felkínált üdvígéret után. A keresztség és úrvacsora hasznos missziós eszközül szolgált. Hogy ugyanolyan hasznosak-e manapság is, ez attól függ, hogyan fogadjuk azokat teológiailag és a mi *saját* helyzetünkben. Az úrvacsora – az étel és az ital együttes fogyasztásának egyszerű aktusa –, segít az elszemélytelenedéssel szemben támasztott modern igényünket kielégíteni. Jézus halálát és feltámadását szimbolizáló, reménységre jogosító ígérete választ adhat a humanitás iránti kérdésünkre, a dehumanizálás ellenében. A szimbólumok jelentősek, ha olyan cselekményekre és szándékokra irányulnak, amelyek életközpontúak. Az úrvacsora pedig ilyen.²⁷⁴

3. Az agapé

Az eukharisztia-értelmezés vonatkozásában igen jelentős bristoli (1967) Faith and Order bizottsági ülés dokumentumaiban²⁷⁵ a 4. fejezet az eukharisztia és az agapé (αγάπη) összefüggéseit boncolgatja. Idézem: „A korai keresztyén szokásokban, az agapé kifejezetten Krisztus nevében és jelenlétében tartott, közös étkezést jelentett. A kifejezés Isten önmagát kijelentő szeretetét reflektálta, – a Krisztus és az egyház valamint a keresztyéneknek egymás közötti – szeretetét, ami Istenből áradt ki, az őt hívő embereken keresztül jutva a világba, a világ számára, az érdeklődésben és cselekvési készségben.

Bár az agapé és az eukharisztia közötti összefüggés a korai keresztyén egyházban nem egészen világos, az Újszövetségben említett valamennyi közös étkezés, ha szükségképpen nem eukharisztia, akkor bizonyosan agapé-szerűnek tekinthető. Az itt alkalmazott agapé-szerű kifejezés olyan szövetségi kapcsolatot jelent, amelyben a közösség tagjai kifejezik Krisztusban közösségi létüket, és a társadalmi helyzetük szerinti, egymásért felelős életük garanciáit; s miként ezekből már világosan érthető, kifejezésre juttatják Istennek, a Krisztusban nyújtott szolgáló szeretetét is.

Az utolsó vacsorában, és az azt követő ünneplésben az eukharisztia éppúgy magában foglalja a közös evést és ivást, mint az agapé. Ilyen

cselekmény, kivált a héber és a korai keresztyén gondolkodásban, agapé-szerű kapcsolatot foglal magában, ami Isten népének minden ügyében kifejezésre jut.

Miként az egyházi liturgia és a kifejlődő szervezeti élet, úgy ezek az agapé-szerű intézmények, az eukharisziával összefüggve kifejezésre juttatták a bűnök kölcsönös megbocsátását, kapcsolódott hozzájuk a békecsók, a szegényebb testvérek számára a közösségi étkezésekre és kiosztásra hozott ajándékok szétosztása, a szükségben levőkért és szenvedőkért elmondott különleges imádságok, a betegeknek, börtönben lévőknek az úrvacsorában való részesítése. Az eukharisztikus teljességnek ez agapé-szerű megvalósulása közben, a diakónusok és a diakonisszák szolgálata különösen lényeges volt.²⁷⁶ Az asztal és az asztal körüli ilyen szolgálatok helyén, megfelelő bizonyítást nyer Krisztusnak a világban való megváltó jelenléte. Az eukharisziának mindezek az agapé-szerű tulajdonságai Krisztusnak, saját vallomása szerinti szolgálataihoz közvetlenül kapcsolódnak, amely szolgálásban a keresztyének maguk is részesülnek a Krisztussal való tényleges közösségük által.

Ahogy Isten Krisztusban emberi létformába lépett, úgy közeledik az emberek tényleges és sajátos helyzetéhez a keresztyén liturgia. *Az eukharisziának ez a lényegében agapé-szerű jellege kell hogy a legnagyobb hangsúlyt kapja manapság.*

Nem tudjuk pontosan, hogy az egyházban az agapé és az eukharisztia teljesen elkülönülten vehetők-e figyelembe. Az agapé, amely saját szertartását követi, az emberi viszonyokat, a testvéri felelősséget hangsúlyozta. Csakhogy így mindig fennáll az a veszély, hogy elveszti az agapé azt a képességét, ami a keresztyéneknek, a Krisztusban megnyilvánuló szeretetének és alapvető egységének a kifejezése. Lényeges, hogy először ezek kerültek támadás kereszttüzébe, hogy így elveszzen az említett képesség (1Kor 11:21–22; Júd 12 vö. 2Pt 2:13). Kétségtelenül ez járult hozzá az egyházban az agapé esetleges eltűnéséhez, hogy ne legyen állandó közös étkezés.” Arról, hogy manapság mire kötelez bennünket az agapé őskeresztyén gyakorlata, később szólok. Most maradunk az ősi étkezési formánál.

J. G. Davies, birminghami professzor; méltán igen jóhírű könyvében (*The Early Christian Church*, 1976) a következőket írja: „Az eukharisztia ünneplésével együtt szokásos volt agapé vagy szeretetvendégség rendezése, ami az utolsó vacsorának megfelelő étkezés volt. Ignatius, aki a második század korai éveiben írt, különbséget tesz a kettő között, de ragaszkodik hozzá, hogy mindkettő a püspök felügyelete alatt történjék. Erre az egyszersmind vallásos és társadalmi összefüggésekre való utalás maradt fenn valószínűleg a Didachében, de a vonatkozó részeket különféleképpen magyarázzák. Egyes kritikusok állítják, hogy a közlés egy eukharisztiaira utal, mely egyáltalán nem volt összekapcsolva Krisztus halálával. Mások feltételezik, hogy ez egy nem sakramentális étkezés (ami elsődleges az eukharisztia jellegzetességében), megint mások azt tartják, hogy ez a mintaimádságokból áll, amelyekkel megnyitották és zárták az agapét. A fejezet így hangzik:

»Adjatok hálát ilyen módon. Először a pohárért. Köszönjük neked, Atyánk, Dávidnak, szolgálóknak szent szőlőtőkédét, amit ismertté tettél számunkra Jézus, a te szolgáló által. Dicsőség legyen neked örökké. És a megtört kenyérért. Köszönjük neked örökké. Amint ez a kenyér, amit megtörtünk, szét volt szórva a hegyeken és összegyűjtötték, és egyé lett, úgy engedd, hogy egyházad egybegyülekezzék a föld végeiről a te királyságodba: mert tiéd a dicsőség és a hatalom Jézus Krisztus által örökké... És miután megelégtettetek, adjatok hálát ilyenképpen: Köszönjük neked, szent Atyánk, a Te szent nevedet, amelyet szívünkben lakoztattál Jézus, a te szolgáló által. Dicsőség legyen neked örökké. Te, Mindenható Isten, teremtettél minden dolgot a Te nevedért, ételt és italt adtál az embereknek az élvezésre, hogy hálát adjanak neked, és nekünk adtad a szellem ételt és italt és az örök életet a Te szolgáló által. Mindenek fölött köszönjük neked, hogy hatalmas vagy. Dicsőség legyen neked örökké. Emlékezz Urunk egyházadra, hogy megszabaduljon minden gonosztól, és hogy teljessé váljon a te szeretetedben, és összegyűljön a négy szelek felől, mint megszentelt a te királyságodra, amelyet készítettél neki. Mert tiéd a hatalom és a dicsőség örökké. Jöjj kegyelem, és hadd múljon el ez a föld. Hozsánna

Dávid Istenének. Ha valaki szent, jöjjön: ha valaki szentségtelen, térjen meg. Maranatha. Ámen.«

Ha ez tényleg egy agapé, és valószínűleg ez a legnyilvánvalóbb magyarázat – akkor az imádságok szóhasználatát a korabeli eukharisztiai gyakorlat befolyásolta – hisz az eljárás rendje az volt, hogy először hálát adtak a bor felett, talán a Lukácstól vett hosszabb szövegben szereplő nem eukharisztikus pohárnak szándékos utánzásában, amit követett a kenyér megtörése és megáldása, tipikusan zsidó módon kezdve az étkezést, ami azt sejteti, hogy akkor lett az ünneplés szokássá, mielőtt az egyház túlnyomórészt pogányokból tevődött volna össze. Az étkezést magát a végső hálaadás zárta.²⁷⁸

Az agapé később általánosan bevett vallásos összejövetel volt a hívek számára. A róla szóló jelentések és a reá való utalások megtalálhatók Tertullianusnál, Cyprianusnál és Hippolytusnál. Az elsők a közléseiben a kettő összeolvadt, hogy bemutassa az észak-afrikai gyakorlat képét, aztán úgy tűnik, hogy az agapét úgy ismerték mint az Úr vacsoráját, amit imával kezdtek a kenyér felett és a pohár felett, az ételmet pedig a résztvevők szolgáltatták. Végül megmosták a kezüket, meggyújtották a lámpákat, zsoltárokat énekeltek és elmondták a végső hálaadást.

Az áldáskérés és a lámpagyújtás Észak-Afrikában, ami korai formája a lucernarium-nak, le van írva az ethiópiai egyházi rendben, itt valószínűleg harmadik századbeli anyagot testesít meg.

Rómában megvan az áldáskérés és a kenyértörés, de mindenki áldást mond a saját poharára, nincs azonban záró hálaadó imádság, következésképpen tévedés volna azt feltételezni, hogy egyszerű, sztereotip mintája volt az agapénak. Amikor az étkezés többé nem kapcsolódott az eukharisztiahoz és lényegében magánpartivá vált, jöllehet olyanná, amire a püspököt vagy valaki más egyházi személyt szokás szerint meghívtak, megszűnt sok tekintetben közvetlen egyházi felügyelet alá tartozni és így a vendéglátó (határok között) elfogadhatott bármilyen rendet, választása szerint.

Az agapé is sok tekintetben ki volt téve a visszaéléseknek. Tertullianus, a megtért montanista, elítélte azt a mértéktelenséget, ami en-

nek gyakorlásába beszüremlett, és Clement tiltakozott a féktelen vig-ság, és a sípok használata ellen – jóllehet évszázadok múltak el, mielőtt végképp eltűnt.²⁷⁹

Az agapé tovább hanyatlott. A szeretetvendégségeket már csak három fő alkalommal tartották: házasságkötéskor, temetéskor és a mártírok ünnepnapján. Az első magánházakban ment végbe, de a másik kettőt temetőekben ünnepelték. Különleges tricliniákat alkottak (lényegében szoros közelségben a hüpogeákhoz) temetési étkezésekre – egy ilyen még mindig látható Rómában Domitilla katakombájának a bejáratánál. A templomokat és a mártírok tiszteletére emelt épületeket szintén használták ezekre a lakomákra, elsődlegesen azzal a szándékkal, hogy ellenőrizzék és szabályozzák azokat. Mégis, az egyháztagság gyors növekedésével a testvériség eredeti érzete kevésbé fontossá vált és a társadalmi megkülönböztetések kezdtek felütni fejüket, úgy hogy az agapé társadalmi szórakozássá »fejlődött« a gazdagok számára, vagy pedig pusztá élelemelosztássá a szegényeknek. Nazianzi Gergely e miatt így panaszkodott: »Ha mi azért jövünk össze, hogy megtöltsük a hasunkat és élvezzük a változó, elröppenő gyönyöröket, így a mértékletességnek ezt a helyét a falánkság és kielégültség helyévé változtatjuk... Nem látom, hogyan felel meg viselkedésünk az alkalomnak.«²⁸⁰ Augustinus látta azokat a rossz hatásokat, amelyeket az ilyen magatartás okozhat az evangélium hirdetésében, mert »azok a dorbézolások és féktelen bankettek a temetőekben olyannak tünnek az érzéki és tudatlan népség előtt, hogy nemcsak a mártírokról való megemlékezések, hanem a halottakért való vigasztalódások is.«²⁸¹ »Ezek a részegek« – jelentette ki – »üldözik a szenteket éppen olyan mértékben a csészékkel, mint a dühödt pogányok tették kövekkel.«²⁸² Ezért a laodiceai zsinat miközben megengedte, hogy az agapét magánházakban rendezzék meg, tiltotta, hogy azokat a templomokban tartsák: »nem engedjük meg, hogy szeretetvendégségeket tartsanak, ahogy azokat nevezik, az Úr házában vagy templomokban, sem, hogy Isten házában egyenek és felállítsák diványaikat.«²⁸³

397-ben a harmadik karthágói zsinat nemcsak ismételte ezt, hanem elrendelte, hogy minden keresztyén »tartózkodjék, amennyire lehet,

az ilyenfajta szórakozásoktól. «²⁸⁴ A püspökök lépéseket tettek arra, hogy ezeket a kánonokba foglalják. Ambrosius azt tanácsolta az ajtó-nállóknak, hogy távolítsanak el bárkit, aki ételmezt hoz,²⁸⁵ Augustinus pedig azt írta Hippoi Valeriusnak, hogy kövesse példáját azon az alapon, hogy az agapé megkülönböztethetlenné vált a pogány bankettekől és ezért álljanak el tőle.²⁸⁶

Mégis az agapé fennmaradt és ugyanabban az évben, mint ahogy a karthagói zsinatot tartották, Pammachius egy nagy temetési bankettet tartott a Szent Péter templomban Rómában, elhunyt anyja, Paulina tiszteletére.²⁸⁷ Az ötödik században az általános étkezéseket a Thebaid-ban tartották minden szombat éjjel²⁸⁸ és Theodoret közlést ad azokról az évenként tartott lakomázásokról, amelyeket a mártírok tiszteletére rendeztek.²⁸⁹ Nagy Gergely fel volt készülve rá, hogy megengedje a lakomákat a templomok felszentelésénél, különösen az újonnan megtért angolok esetében.²⁹⁰ Még a Trullai vagy quinisextan 692-es zsinatán történt végső elítélése után is, amiből a 74-es kánon ismétli a laodiceai törvényt, hozzáadva e szavakat: »Azok, akik ezt merészezik tenni, szűnjenek meg ettől vagy közösítsessenek ki« – még ezután is bizonyos vonások fennmaradtak az eulogiában vagy áldott kenyérben, amit elvittek a gyülekezet távollévő tagjainak.

Az agapé története egy folyamatos szekularizáció története és illusztrálása annak, hogy az egyház társadalmi élete hajlamos volt a romlásra.^{»291}

Itt jegyzem meg, hogy fenti témakörben igen hasznos anyag található J. N. D. Kelly: *Early Christian Doctrines* c. művében.²⁹²

A mártír egyház diakoniai eukharisziájával kapcsolatosan már említettem, hogy az egyrészt konkrét adományokban nyilvánult meg a rászorulók irányában. Az áldozat eszme, amíg helyesen értették, szintén pozitív hatású volt. Római Kelemen idézett buzdítása („A Mester parancsa, hogy áldozatokat és szolgálatokat végezzünk...” vö. 233. jegyzet), s az, hogy a szolgálat alatt olyan valóságos munkát ért, amelyhez szolgálattelvőket jelöl ki, szépen bizonyítja ezt. Később azonban az áldozat eszme éppen nem segítette, hanem gátolta a diakoniai jelleg

kibontakozását. Ezt leghívebben a Krisztus-jelenlétéről folytatott viták mutatják.

Az eukharisztia és az agapé viszonya híven tükrözi az eukharisztia és a diakonia kapcsolatát is. Megállapíthatók, hogy amilyen mértékben eltolódott az eukharisztia a mágikus sakramentalizmus irányába, nagyjából ugyanolyan mértékben züllött le az agapé, s lett belőle menyegzős mulatozás, halotti tor, vagy józantalan bankett. Az agapé mintegy materializált kivételése az eukharisztia ellaposodott, misztifikált lelkiségének.

D) Az uralkodó egyházban elvész az úrvacsora diakoniai jellege

Baptista körökben igen népszerű az a mondás, miszerint az adakozás a gyülekezet lelki életének hőmérője. Ez természetesen csak bizonyos tekintetben igaz. Úgy vélem azonban, hogy ha az adakozás helyett diakoniát mondunk, jóval általánosabb igazságot fogalmazhatunk meg: Az egyház lelkiállapotának, belső értékeinek látható jele a diakonia. A diakonia létéből vagy hiányából, milyenségéből igen nagy biztonsággal lehet következtetni általában az egyház, de egyes közösségek vagy gyülekezetek lelki szintjére is.

Címünk igaz úgy, ahogy e fejezetbe illeszkedve a középkor egyházára utal, de igaz általában is. Az egyházban, a különféle egyházakban, felekezetekben, vagy az egyes egyházak gyülekezeteiben – ha a közösség uralkodó jellegűvé válik, elvész a diakoniai jelleg. Ez igen természetes. Az uralkodás és a szolgálat nem fér össze. Amilyen mértékben torzul az egyház az uralkodás felé, olyan mértékben hal ki a diakonia – akkor is, ha formálisan, bizonyos felszínes, esetleg liturgikus jegyekben tovább él.

Karl-Heinz van Kooten elméletét elfogadva (vö. 43. jegyzet), – miszerint a IV. század végétől a II. világháború végéig lehet uralkodó egyházzal beszélni, ezt a kort átfogva – igyekszem összefoglalni témánkat. Egy kritikai megjegyzést azonban szeretnék előrebocsátani a fenti korszakolási elmélet vonatkozásában. Azt ti., hogy ez az óriási

kor a legkevésbé sem egységes – még az uralkodás szempontjából sem, hisz akadnak benne eretnekmozgalmakként számontartott reformmozgalmak, benne foglaltatik pl. a reformáció, vagy mondjuk az anabaptista mártír-mozgalom, melynek mártüriáját – legalábbis a biblicista svájci ág tekintetében – éppen az okozta, hogy semmiféle módon nem volt hajlandó társulni semmiféle uralkodói koncepcióhoz, akár világi, akár egyházi relációban kínákozott ilyen lehetőség. Van Kooten megállapítása tehát csak igen nagy távlatú képként fogadható el, közelítve kiderül, hogy e korszaknak is voltak – az uralkodás és a szöveget szemponyjából – pozitív és negatív részletei.

1. Eukharisztia és diakonia a középkorban, a reformációig

Az ókor vége és a középkor első századai – a római birodalom bukása és a népvándorlás – új társadalmi hátteret jelentett a nyugati egyház számára. Az új körülmények igen sok változást is eredményeztek. E változások általában nem pozitív irányúak. Kevés korabeli forrás áll rendelkezésünkre általában is e korból, de az eukharisztia vonatkozásában is.

Nemeshegyi kritikus sorait idézem:²⁹³ Az újonnan kialakuló nyugati keresztyén államokban a vasárnapi mise képezte egy-egy város, község egész lakosságának legfontosabb közösségformáló élményét. A hűbéri társadalom itt fejezte ki önmagát, és gyökerezett életrendjét Istenbe. A VI. századtól jelennek meg olyan egyházi törvények, amelyek bűn terhe alatt kötelezik a hívőket a vasárnapi és ünnepnap misén való részvételle; nemsokára rá újabb törvények jelennek meg, amelyek munkaszünetre köteleznek. Ezeket a törvényeket az államhatalom is jóváhagyta, és a megszegőre szigorú büntetést rótt ki. A mi Szent Istvánunk törvénykönyve jó példa erre. Így szinte mindenki jár misére – a „mise” (missa) szó az ókor végétől kezdve kerül használatba mint az úrvacsora legelterjedtebb elnevezése –, de csak kevesen és ritkán áldoznak. A IV. lateráni zsinat rendeli el 1215-ben, hogy mindenki legalább évenként egyszer, húsvét táján végezzen szentáldozást.²⁹⁴ Buzgó hívek évente háromszor áldoztak. Azonkívül mindenki nagy súlyt fektetett a halálos betegségben való szentáldozásra.

Senki sem akar a másvilágra költözni anélkül, hogy ne venné magához ezt a szent „útravalót” (viaticum).

Mínthogy a nép nyelve már nem latin, a mise imáit és énekeit pedig a papság változatlanul latin nyelven mondta továbbra is, ezért a nép számára az imaszövegek és olvasmányok megértése, a párbeszédes formában való ima, a nép cselekvő részvétele lehetetlenné vált. A misét a papság végezte a hívők jelenlétében. Jellemző erre a helyzetre az a magyar szó, amellyel a misén való részvételt szokták kifejezni: „mísehallgatás”. A papok a mísemondás szereplői, a hívők a hallgatóság.

A VII. századtól kezdve terjed el az a szokás, hogy a papok (presbiterek) egyenként míseznek. A mindennapi mise már az egyházatyák fénykorában sok helyen szokássá vált, de a püspök és papjai közösen végezték. A keleti egyházban továbbra is ez maradt a szokás, de a nyugati egyházban a szokás szinte teljesen eltűnt, és helyet adott az egyenként való mísezésnek. Ennek a ténynek egyik oka kétségkívül az volt, hogy megszorodott a keresztyén közösségek száma, és mínthogy megtartották a régi szokást, hogy a püspököt (és pedig egy-egy püspököt) csak a városok egyházának élére állítanak, faluhelyen, és a nagyobb városok lakónegyedeiben „plébánosok” mísei váltak szükségessé. Azonban más okok is közrejátszottak: a nyugati egyháznak a papságról való felfogása a papot mint Krisztus teljhatalmú képviselőjét szemléli, akinek szava Krisztus hatalmából valósítja meg a szentmíset. Kevesebb figyelmet fordítanak a Szentlélekre, aki az egész Egyház lelke, aki a papot az egész Egyház egyik szolgáló szervévé teszi, úgyhogy a pap minden működése a Szentlélek által vezetett összegyűlés hitén alapszik, és az egyház egységének kifejezője. Aki főképp az előző felfogást követi, hajlani fog arra, hogy minél kifejezettebben gyakorolja saját, egyéni papi hatalmát. Aki főképp az utóbbi felfogásra figyelmes, hajlani fog arra, hogy minden papi tevékenységének minél inkább közösségi jelleget adjon.²⁹⁵

A jegyek tekintetében is változás állt be. A VIII–IX. századtól elterjedt a kovásztalan kenyér és a fehér bor használata.²⁹⁶ Később a hívek csak ostyát kapnak²⁹⁷, és további torzulások következnek mind

a gyakorlat, mind az elmélet tekintetében.²⁹⁸ Az eukharisztia-tan torzulásai igen jelentős szerepet játszottak a reformáció kiváltó okai között.²⁹⁹

Összegzésként azt állapíthatjuk meg, hogy a diakóniának szinte minden nyoma eltűnt az egyház életéből ebben az időszakban.

2. Az eukharisztia és a diakonia megújítására irányuló törekvések a reformációban és az azt követő századokban

Már az előreformátorok is két fő területen látták a reformok szükségét. Ezek közül az egyik az eukharisztia, a másik a római rendszerből adódó papi rend, a különleges jogokkal és az uralkodással. A reformáció természetesen sokkal összetettebb mozgalom annál, minthogy kizárólag e két terület reformálásának beindítására lehetne egyszerűsíteni, de témánk szempontjából most e kettő a lényeges: a pápai uralmi rendszer megszüntetése, a szolgáló szeretet és az ebből fakadó segítő tevékenység újrakonstitúciója, és a mágikus-misztikus eukharisztia-elmélet üres és értéktelen gyakorlat helyettesítése valóságos, biblikus úrvacsorával. Érdekes megfigyelnünk, hogy hogyan látják a reformáció eukharisztia-tanát a mai római katolikus teológusok. Nemeshegyi idézem: „Valamennyi reformátor tagadta azt, hogy a mise áldozatbemutatás: szerintük az eukharisztia egyedül és kizárólag szent lakoma, az Úr vacsorája. A lutheri tan szerint az üdvösség egyetlen forrása a feltétlen bízó hit. A hit felindítására pedig nem szükséges egyéb, mint a kihirdetés. Egy ilyen felfogásban nem talál helyet az áldozatbemutató papság kegyelemközvetítő szerepe, és a szentségek fontossága eltörlődik a szentírásolvasás és hithirdetés fontossága mellett. A hit szerepéről való lutheri felfogás mellett ennek az eukharisztia felfogásnak egyik oka kétségkívül a középkori eukharisztia gyakorlat elégtelensége is volt, amely nem töltötte be megfelelően azt a szerepet, amelyet Krisztus szánt neki. Egy további ok volt a kezdődő újkor szubjektív szemlélete, individualizmusa. Míg az ókor és a középkor keresztyénei az Isten népének nagy közösségében, a közösségi szentségi szertartásokban érezték otthon magukat, és azoktól várták a Szentlélek erejét életük krisztusi átformálására, addig a reformáció modern embere egyéni szentírástanulmány eredményeként elért sze-

mélyes hitelményben kereste üdvössége zálogát. Ez az individualizmus tette képessé Luthert és a többi reformátort arra is, hogy gátlás nélkül túltegyék magukat az egyházatyák tanán és 1500 év liturgiájának hagyományán, és egy személyes hitfelfogásuknak megfelelő új liturgiát teremtsenek. Krisztus szentségi jelenlétére vonatkozólag a reformátorok nem voltak egy véleményen.

Luther rendíthetetlenül állította, hogy Jézus teste és vére valóságosan jelen van az eukharisztia szentségében, bár az átlényegülés tanát nem fogadta el, és a Krisztus jelenlétéről adott magyarázatai eléggé homályosak. Lutherrel szemben Zwingli, az akkori felvilágosult polgárság képviselője, az úrvacsorán használt kenyeret és bort kizárólag szimbolikus jelnek magyarázta. Kálvin közvetíteni próbált a két felfogás között, de magyarázata végeredményben Zwingli felfogásához áll közelebb. Az eukharisztianra vonatkozó ellentét volt egyik jelentős oka annak, hogy a protestantizmus kezdetől fogva egymással vitatkozó egyházakra szakadt.

Egy közös vonás azonban mégis kialakult a protestáns egyházakban, bár ez nem volt alapítóik szándékában: ti. a protestáns gyülekezetekben mind ritkább lett az úrvacsora megülése. Így, míg kezdetől fogva a XVI. századig valamennyi keresztyén közösség hitéletének tengelyét a vasárnapi eukharisztiaán való aktív – vagy legalábbis passzív – részvétel képezte, addig a XVI. századtól fogva a keresztyén élet két különböző típusa áll egymással szemben: a katolikusok és a görögkeleteiek továbbra is az eukharisztiaával ülik meg az Úr napját, míg a protestánsok vasárnapi gyülekezete szentírásolvasás, szentírás-magyarázó beszéd, énekek és imák formájában történik. Így két különböző keresztyén hitéleti típus keletkezett: egyik a szentségek által Krisztussal, Istennel való valóságos egyesülésre törekvő liturgikus típus, másik a szentírás értelmi megértésére valamint a személyes hit és jámbor buzgóság felindítására törekvő típus. A tragédia e két típus ellenséges szembeállítását volt; a mi feladatunk az, hogy az evangélium szellemében egyesítsük azokat.³⁰⁰

A magunk részéről úgy véljük, hogy a *mi mai feladunk nem egyszerűen a két típus egyesítése, hanem mindkét típus reformálása*, ill.

további alkalmazása a korhoz, természetesen biblikus alapon. Az egyesítés ugyanis a mai gyakorlat alapján még nem-igen lehetséges, viszont kölcsönösen sokat segíthetünk egymásnak abban, hogy eukharisztia-tanunk és -gyakorlatunk közelítsen az Úr által ma ideálisnak ítélt tanhoz és formához. Úgy vélem, hogy *e közelítés mértékének az egyedüli helyes meghatározója a diakonia*. Biztos vagyok abban, hogy csak a szolgálat felé eltolt tan és gyakorlat teremthet alapot a közelítésre – mindkét (vagy ki tudja hány!) úrvacsora-típus vonatkozásában.

Igen izgalmas feladat lenne az egyes reformátorok úrvacsoratanának ismertetése, összevetése, azonban itt ettől eltekintek, mindössze azt szeretném megjegyezni, hogy Luther consubstantiatio tana bizonyára a Rómával való megegyezés reményével magyarázható, a másik szélén elhelyezkedő anabaptisták tana pedig a remény szertefoszlásával is. Megbocsáttatik nekem az a részlelhajlás, ha egy idézet erejéig bepillantást igyekszem adni a biblicista anabaptisták úrvacsoratanába, melyben minden különösebb magyarázkodás nélkül világos a diakoniai szempont föltámasztása, mégpedig a mártúriáig értve a diakoniát. Hubmayer Baltazár³⁰¹, „Az igazság megölhetetlen” c. 1525-ben megjelent művében, „A Keresztyén kegyesség előállásának rendje” c. utolsó fejezetben a következőket írja: „Miután hit által Isten igéjéből Istennek felbecsülhetetlen, kibeszélhetetlen jósága ismerszik meg világosan, azért hálát kell adni Istennek, a mi mennyei Atyánknak, aki annyira szerette a világot, hogy az ő egyszülött Fiát sem kímélte, hanem érettünk odaáldozta a halálig, sőt a legszégyenletesebb kereszthalálig, hogy mi el ne vesszünk. Ezért rendelte és szerezte Jézus Krisztus a mi Idvezítőnk, az ő szenvedésének szép emlékezetét az ő utolsó vacsoráján, hogy mi el ne feledkezzünk arról.

Mert amikor Jézus az ő tanítványival evett, vette a kenyeret és megáldotta (azaz megköszönte Istennek, az Ő Atyjának), megtörte, és adta az ő tanítványainak és azt mondta: vegyétek, egyétek, ez az én testem, mely tiérettetek adatott. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.

Ugyanúgy vette a serleget is és hálát adott és nekik adta és ezt mondta: igyatok ebből mindnyájan! Ez az Újtestamentumé az én vé-

rem által, mely kiontatik tiérettetek és sokakért a bűnök bocsánatára. Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre!

Itt láthatja mindenki, hogy a kenyér – kenyér és a bor – bor, mint minden más kenyér és bor, de mégis Krisztustól szereztetett intelmül és emlékezetül arra, hogy valahányszor egymás közt megtörjük, kiosztjuk és esszük, miérettünk a kereszten megtöretett testére gondolkunk, amely mindazoknak osztatik, akik őt hit által eszik s fogyasztják, ami a fent kifejtett szavakból folyik. Itt érthető nyilvánvalóan, hogy a kenyér nem a Krisztus teste, hanem csak arra való intelem. Ugyanígy a bor nem a Krisztus vére, hanem csak arra emlékezés, hogy Ő az ő vérét kiontotta és a kereszten minden hívőnek kiosztotta, bűneink lemosására. Miként a hordó is a kocsmá előtt nem bor, hanem csak emlékeztető arra. Ezt a jóságot nem feledhetjük, hanem hirdetnünk kell, szerte kiáltanunk és érte hálát adnunk mindörökre. Erre int Pál nagyon komolyan, mikor így ír a korinthusiakhoz: valahányszor eszitek a kenyeret (megjegyzendő, hogy kenyeret mond és az kenyér is) és isszátok a pohárt, azaz a bort (megjegyzendő: bor az, amit isznak), az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön. Jegyezd meg, így szól: „amíg eljön”, ami azt jelenti, hogy Ő nincs itt, hanem csak el fog jönni az utolsó ítélet óráján az ő nagy felségében és dicsőségében, nyilván, mint ahogyan a villámlás is látszik kelettől nyugatig.

Ebből következik, és ismét csak alaposan megtanulható, hogy az úrvacsora semmi más, mint a Krisztus szenvedésére emlékezés, aki az ő testét érettünk odaadta és az ő rózsaszínű vérét kiontotta a kereszten a mi bűneink lemosására. Ebből a vacsorából eddig misét csináltak, zsolozsmákkal, sugdosással és ordítózással megrendezve a dolgot, de nem Isten akarata szerint és még nagy összegű, mondhatatlan javakért s pénzért áruba bocsátva is, hogy tovább ne is menjünk Isten káromlása nélkül. *Aki Krisztus végvacsoráját fenti formájában megtartja és Krisztus szenvedését szilárd hittel szemléli, az ilyen hálát ad Istennek ezért a kegyelemért és jóságáért, Krisztus akaratának aláveti magát, aki azt akarja, hogy miként Ő cselekedett velünk, mi is akként cselekedjünk felebarátainkkal, és testünket, tisztességünket, javainkat és vérünket őérette odaadjuk. Ez a Krisztus akarata. De*

mivel ezt nekünk lehetetlen megtenni, szorgalmasan kiáltunk Istenhez kegyelemért és erőért, hogy közölje velünk azt és a mi töredékességünket és tökéletlenségünket ne vegye az örök kárhozat okának, hanem amennyiben kegyelmet ad nekünk, akarátát teljesíthessük. Mert ha Ő minket nem fogad kegyelmébe, már is elvesztünk. Mi emberek voltunk, emberek vagyunk és emberek maradunk halálunkig.

Óh! Kedves, kegyes keresztyének, vegyétek szívetekre, amit mondtam és viselkedjetek Istennek világos, fényes és tiszta Igéje szerint, melyből egyedül juttok el hitre. Így kell nekünk idvezülni, mert a fejsze a fák gyökerére vetetett és semmi egyéb sincs hátra, mint kivágnak. Bizony mondom néktek, őrizkedjetek ebben az időben a dértől, nehogy az örök hideg hava hulljon reátok, őrizkedjetek a párásztól, nehogy magatok is tűzbe essetek. Mert Krisztus világosan megmondta: aki vallást tesz rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én Atyám előtt, aki engem megtagad az emberek előtt, én is megtagadom azt Isten előtt. Ne féljetek azoktól, akik a testet ölik meg, amely több, mint a vagyon, hanem attól féljetek, aki testeteket és lelketeket megöli és az örök kárhozatra veti! Akinek van füle, hallja Isten kemény és szigorú ítéletét az Igéjének elhallgatóiról, megtagadóiról és szétszaggatóiról. Aki nem hallja, világosítsa meg azt a mi Urunk, Istenünk. Ámen.

Befejezve július 11-ik napján Anno 1525. Waldshut.³⁰²

A római egyház a trentói zsinaton foglalkozott a reformáció fölvetette kérdésekkel.³⁰³ Az eukharisztia vonatkozásában lényegében semmit sem változtatott a másfél évezredes tradíción, mindössze a hanyagság és a visszaélések megszüntetését rendelte el. A mai római katolikus teológusok világosan látják, hogy ez kevés: „A trentoi eukharisztian hiányai: A zsinat a tárgyalás megkönnyítése végett gyakorlati okokból foglalkozott külön-külön Krisztus jelenlétének és a miseáldozatnak kérdésével, de ez a szétválasztás a zsinat utáni időben mind a hittudományban, mind a gyakorlati keresztyén életben a két elválaszthatatlan szempont széteséséhez vezetett. Az eukharisziáról szóló tankönyvek a legutóbbi időig teljesen különálló első részben tárgyalták »az eukharisztia szentsége« címen Jézus maradandó

szentségi jelenlétének kérdését, és egy második különálló részben, »miseáldozat« címen, az eukharisztia szertartásának áldozatjellegét. Ez a magyarázati mód nem megfelelő, hiszen Krisztus szentségi jelenlétének értelmét csak az eukharisztikus áldozatlakoma cselekményéből lehet megérteni. A gyakorlati hitéletben pedig a szentáldozás és a jelenlevő Krisztus iránti eukharisztikus ájtatosságok mindinkább elkülönültek a szentmisétől.

Sajnálatos volt az is, hogy a trentói zsinat csak a mise áldozat jellegét helyezte előtérbe, és a többi lényeges szempontot, ha megemlítette is, korántsem hangsúlyozta eléggé, és nem hozta szerves kapcsolatba az áldozatszemponttal. Ennek következtében a protestánsok jogos kívánságai (érthetőbb és a néphez közelebb álló liturgia, a »szó« jelentőségének kiemelése, a közös, testvéri vacsora jelleg, az egész közösség tevékeny részvétele, a papok és a hívek közötti túlzott és felesleges különbségek eltűnnek stb.) nem találtak megfelelő méltánylásra. E téren a zsinat csupán a nyilvánvaló visszaélések kiküszöbölésére fektetett súlyt, egyébként megelégedett a középkorban kialakult, semmiképpen sem ideális helyzet jóváhagyásával. Új fordulat e téren csak a II. vatikáni zsinattal következett be.³⁰⁴

Nem törekszem arra, hogy a reformáció utáni teológiai irányzatok hatását elemezzem római ill. protestáns vonatkozásban témánk szempontjából, mindössze visszautalok a korábban megfogalmazott tételre, mely itt is érvényes. Minden olyan időszak, melyben az uralkodás helyet kapott, elértéktelenült; s minden olyan kor, melyben a megújulás jellemző, diakoniai gyümölcsöket hozott – nemcsak egyháztörténeti, de egyetemes történelmi szempontok szerint is, nagybetűs időszaknak, pozitív periódusnak számít.³⁰⁵

A „szolgáló egyház” mint fogalom, igen széleskörben értelmezhető. Ha a II. világháború végétől számítanánk a szolgáló egyház korát – Van Kooten nyomán – bizonyára helyesen járunk el nagy általánosságban, de tisztában kell lennünk azzal, hogy aprólékosabb vizsgálat nyomán egyértelmű: korábban is volt szolgáló egyház (természetesen nem egyetemesen értve a fogalmat, hanem pl. lokálisan), és ma is lehet uralkodó egyház. Szolgáló eklézsiának számított pl. a háború

vége előtti időszakban is egy katolikus többségű uralkodó egyházzal szemben szolgáló – olykor szenvedő – protestáns egyház vagy gyülekezet. De a protestánsokon túl elmondható ez a római egyház egyes gyülekezeteiről, püspökeiről stb. pl. a fasizmus elleni harc vonatkozásában. Missziómezőnkön sem kizárólag hódító szándékkal lépett föl a keresztyénség a háború vége előtt sem, hanem igen gyakran valóságos diakóniával. Az viszont kétségtelen, hogy a háború után olyan új világpolitikai szituáció alakult ki, melyben – különösen is bizonyos országokban – egyszerűen lehetetlenné vált az uralkodás az egyházak számára. Olyan leckét kaptak az egyházak a történelem Urától, melyben vagy fölismerték és gyakorolták régi küldetésüket, az Ige hirdetéséhez szorosan kapcsolódó, attól elválaszthatatlan diakóniát, vagy rá kellett jönniök, hogy ennek híján nincs rájuk szüksége a világnak.

A teljes keresztyénség igen alapos teológiai eszmélésre kényszerült. Ennek gyümölcse Pl. katolikus területen a II. vatikáni zsinat, mely az eukharisztia tekintetében is hozott újat.³⁰⁶

III. FEJEZET

**Az úrvacsora, mint diakonia
napjainkban**

1. Az úrvacsora teológiájának összefoglalása

Baptista szerzőtől elvárható, hogy az úrvacsora teológiájának összefoglalásakor baptista teológusokat a szokásosnál nagyobb mértékben juttasson szóhoz. Eric C. Rust, az amerikai Déli Baptista Szövetség Louisville-i szemináriumának professzora egyik tanulmányát³⁰⁷ így kezdi: Az Egyház istentiszteleti rendtartásában és bizonyágtételében az úrvacsora az igehirdetéssel azonos besorolást nyert. A katolikus liturgiai tradícióban azonban elsőbbségre tett szert. Feltehetően ennek reakciójaként, a „szekta típusú” egyházak igyekeztek kisebb szerepet juttatni neki. Mi baptisták is gyakran ez alá a vád alá esünk, minthogy az úrvacsorát ritka szertartásnak tettük meg, feledve azt, hogy az újszövetségi gyülekezet minden vasárnap élt vele. Így azután csaknem teljesen zwingliánus álláspontra jutottunk, azaz, az Úr parancsának engedelmességgel – hogy ezt cselekedjük az Ő emlékezetére – szinte csupán emlékünnepevénynek tekintettük a rítust. Nyilvánvaló, hogy az „emlékezés” szó – utalással a zsidó visszagondolás fogalmára – sokkal többet jelent, mint az Úr parancsának való engedelmisség. Az „ordináció” szó nem határozza meg kellőképpen, mit jelent az úrvacsora teológiailag.

A déli baptisták – mert a római katolikus misékre emlékeztette őket – gyakran mellőzték a „sakramentum” szó használatát. Szinte elfelejtettük, hogy a nagy reformátorok – köztük Kálvin János is – e szóval illették a *communio* alkalmát. Az anglikán „Common Prayer” c. könyv „...a belső, spirituális kegyelem külső, látható jelének” deklarálja a jegyeket. Nem utal azonban a kifejezés arra, hogy a kenyér és bor szó szerint az Úr testévé és vérévé változik át. Inkább jegyek

ezek, amelyek az élő Úr jelenlétére utalnak, úgy, hogy amikor esszük a kenyeret és isszuk a bort, hit által magunkénak tudjuk az élő Úr kegyelmét, irgalmát, és bocsánatát, amelyekre ezek a földi elemek utalnak.

A sákramentumok közösségek, azaz tartalmuk a közös hiten levőknek hat, közös élmény által érvényesül, közhagyománnyal örökítettik át. Az egymással megosztott és történelmi hitközösségekben táplált egyéni Isten-hitnél többet követelnek. Ha nem gyülekezetben szolgálják ki, mágikus szimbólumnál, üres mesterkedésnél, pusztában babonánál nem több. Senki sem lehet keresztyén „önmagában”, csak felebarátjával és Krisztussal közösségekben; ilyen megújító élmény pedig csak hívő közösségekben közölhető, magyarázható és fejleszthető. „Krisztusban lenni” sohasem a feltámadott Úrral való elszigetelt kapcsolatot jelenti. A keresztyén sákramentumok az élő Krisztussal kapcsolatos élményre is utalnak és be is vonnak minket abba, amikor a hívő testületben, egyházban közelítenek meg bennünket. A keresztyén sákramentumok személyesek és társadalmiak.

Ezek a sákramentumok, sajátos jelentésükkel együtt, a szent mindenségbe illeszkednek be. Víz, kenyér, bor, az emberi környezetből vett szimbólumok felhasználásával utalnak magasabb eredő, szellemi dolgokra. Isten a teremtő választott ilyen módot, hogy a teremtett dolgok, természeti jelenségek, történelmi események, véges egyedek és hozzátartozóik élete által jelentse ki magát nekünk. Jóllehet teremtettsége mögé rejtezik, mégis ezen keresztül válik ismeretessé. Amiképpen mi egyre jobban megismerjük egymást a mozdulatok, cselekedetek és az ítélőképesség által, úgy válik Ő is ismeretessé a világon keresztül. Végző fokon öntudatos emberek vacsoráznak együtt és ismerkednek egymással, személyiségük szomatikus aspektusai által, azon aspektusok által, amelyek láthatók, érinthetők, ízesek és hallhatók. A megtapintható, a látható és hallható, a rejtett „én” szimbólumaivá válnak, amely magába zárja, s mégis transzcendálja azokat. Így a szavak és cselekedetek a jelentésközlés, a teremtő személyes felfedés szimbolikus eszközeivé válnak. A személyes jelenlétet érzékelhető jegyek közvetítik. Hasonló ez az élő Istenhez való viszonyunk-

hoz. Amikor a megszentelt univerzumról beszélünk, úgy véljük, hogy a természeti rendnek nincs olyan aspektusa, amely őáltala, az Ő jelenlétének érzékelhető részévé ne válhatna számunkra. A természet bármely aspektusa szimbólumává válik, amelyből és amelyen keresztül az Ő jelenlétének tudatára eszmélünk. Amint Paul Tillich írta: „...a természeti objektivitások a transzcendentális erő és jelentés hordozóivá válnak, sakramentális elemekké lehetnek... A sakramentális terület protestáns újra felfedezésének ez az alapja.”³⁰⁸

Jelentős dolog, hogy az általános kijelentés világában vizet és táplálékot „alkalmazó” sakramentumok vannak. A víz, még a primitív népek körében is, a tisztaság szimbóluma, s a vallási pompát általában szertartásos és gyakran erkölcsi purifikáció kíséri. Az étkezés továbbá nem csak az éhség csillapítására szolgál, mint normális körülmények között, hanem közösségi, társadalmi alakalmakat is nyújt. S a vallási gyakorlatban a szent ritust gyakran a megszentelt állat húsából részesülők összejövetele kíséri, akik ezáltal egymással is, és az istenséggel is érintkeznek. A víz és az eledel e különleges, sajátos szimbólumai azonban a természetben megnyilvánuló Isten reális voltának tipikus velejárói, s hogy ismét Tillichet idézzük, emlékeznünk kell arra, hogy még a természet is „...az üdv hozdozója és objektuma”. Nem kell tehát meglepődnünk azon, ha keresztyén istentiszteletünkben, a „váltáságtörténetben” ilyen szimbólumok mutatkoznak, s adnak sajátos jelentést a sakramentális rítusnak, amely a Jézus Krisztushoz közelebb vivő váltságra mutat. A világot gyakran mint matériát szemléljük, ahelyett, hogy észrevennénk az isteni rendeltetésű struktúrát, mely által Isten az elrejtettségéből közelít meg bennünket. A természetet saját céljainkra kihasználjuk és rosszul „alkalmazzuk”. A keresztyén sakramentumok azonban arra jogosítanak, hogy az egész természeti processzus valódi célját lássuk. Amint a víz, kenyér és bor isteni cselekmény részesévé lesz és megszentelt, sakramentális összefüggésbe kerül Isten életével, a Lélek jelenléte által hatva „...a kozmosz átváltozása veti előre árnyékát és az új égről ad hírt.”³⁰⁹ S mert Istennek úgy tetszett, hogy ily módon közelítse meg a teremtettséget, valásunk középpontjában – sajátos módon – olyan elemek vannak, ame-

lyek jelenlétének jegyei és szimbólumai: Az Ő megvilágosító, megbocsátó cselekvéséről és helyreállító szeretetéről szólnak, amely Fiában, Jézus Krisztusban, a mi Urunkban mutatkozott meg.

Rustot követve³¹⁰ 6 pontban foglalom össze a diakoniai úrvacsora szükséges jellemzőit:

A) Az úrvacsora, mint cselekvő evangélium

Emlékezzünk Pál apostol szavaira: „Mert valamennyiszer eszitek e kenyeret és isszátok e pohárt, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljövend.”

Az Ószövetség prófétái nemcsak szóval hirdették Jahve Igéjét; jelképesen is kiábrázolták azt. A héber *dábár* (דָּבָר) éppúgy jelent „tettet”, mint „szót”. A szóról magáról ténylegesen azt képzeltek, hogy a szónok szubsztanciális kitérülése, ami ennek az intenciónak teljesedésbe vivéséhez magában hordozza a szándékot is és a készséget is. Így Jahve *dábár*-ja az ő saját lényének kitérülését jelenti, amit célja és hatalma itat át. Végrehajtja, amit elgondolt, s nem tér vissza hozzá üresen (Ézs 55:9–11 vö. 2:1–10). Közölte ezt az ítéletben és kegyelemben megmutatkozó állandó jelenlétében, ami teremtett rendjére érvényes. A próféta szimbolikus cselekményei Jahve jelenlétének kiábrázolói voltak. Amint a próféták kiábrázolták az isteni szándékot – Jeremiás összetörte a fazekat vagy jármot viselt (Jer 19:1–13; 28:1–17); Ezékiel lyukat ütött a falon, vagy összeillesztett két botot (Ez 12:1–6; 37:15 kk.), Ézsaiás szolgálótözékben sétált Jeruzsálem utcáin (Ézs 20:1–6) – Isten ilyen szimbolikus cselekmények által viszi véghez célját.

Mindez fényt vet arra a tényre, amit az úrvacsorában meg kell ragadnunk. A kenyérben és borban az Úr halála ábrázolódik ki szimbolikusan. A szertartásban résztvevők az evangélium realitásával szembesülnek. A kenyér és bor önmagán túl, az Úr megtört testére és kifolyt vérére mutat. Váltságunk ténye a jelenben való realitásként tárul szemünk elé. Amikor eszünk, az Úr jóvátévő jelentlétében részeseülünk. Innét a parancs, hogy gondosan ügyeljünk arra hogyan eszünk, nehogy – nem becsülve az Úr testét – ítéletet együnk és igyunk.

B) Az úrvacsora mint élő jelenlét

A feltámadott Úrnak, mint a vacsora vendéglátójának reális jelenléte egybecseng az előbb mondottakkal. Itt ismét segít, amit korábban a prófétai szimbolizmusról mondtunk, valamint a héber „emlékezni” szó értelmezése. Ha a prófétai aktus azáltal, hogy szándékát kicsinyben ismertette és tervének végrehajtását sarkallta a történelem során – az Úr élő jelenlétét jelölte, ugyanez mondható el az úrvacsorában „megvalósított evangéliumról”. A Kálvárián végbement dolgok történnek meg esetenként az istentiszteleten résztvevőkkel. A keresztnyújtotta bűnbocsánat és kegyelem a jelen realitásává válik. Az evés és ivás aktusában a hívő – hit által – a helyreállítási munkába vonja be magát, s a kegyelmi aktus érvényesül életében.

Az „emlékezni” szó nyomósítja ezt. Hiszen a héber „emlékezni” pusztán visszagondolásként többet jelent. Azt jelenti, hogy megjelenítjük a múltat és az valóságos, hathatós realitássá lesz. Az Úr halálára emlékezni tehát nem csupán egy elmúlt eseménynél való időzést jelent, hanem az időszerűség realitását is. A keresztnyújtott kegyelem potenciális és újrateremtett jelenléte lesz a hívő lelkében. Manapság nem ilyen terminusokban gondolkodunk, a jelentés mégis teljesen világos. A katolikus teológusok ennek fenntartására törekedtek azt hirdelve, hogy a megszentelő imában a kenyér és bor betű szerint felveszi a test és vér „alakzatait”. Sajnálatosan, a „valóságos jelenlét” kitételrel kapcsolatos gondolatársításuk arra irányult, hogy átvegyenek a protestánsoktól olyan megfogalmazást, ami számunkra is fontos.

A transzszubsztanciáció eszméjét elvetjük, a feltámadott Úr élő jelenlétét azonban elismerjük. Ő a vacsorai vendéglátó. Ő nyújtja nekünk a kenyeret és bort, áldozatának jegyeit. S amiképpen hit által elismerjük, szimbolikusan akceptáljuk Őt, akként hajtja végre kegyelmi munkáját bennünk. Némelyik prédikátor ezért szeret üresen hagyni egy széket az asztal mellett, hogy a feltámadott Úr láthatatlan jelenlétét szimbolizálja, aki a lakoma házigazdája, s aki a földi elemekkel örökkévaló kegyelmét nyújtja nekünk.

Más protestáns liturgiában az élő jelenlét eme gondolata a megszentelő imában hangsúlyozódik, amely ima az élő Úr jelentlétét – Szentlelke által – involválja. Ilyen tipikus imát idézünk most egy Baptista Rendtartásból, melyet a kenyér és bor vétele előtt mondanak: „Ó Atya! Megemlékezhvén azért a te Fiad, Jézus Krisztus szenvedéséről és haláláról, örvendezvén feltámadásán és várván újra eljövételét, mi a te szolgálid, az ő szent rendelése és parancsolata szerint emlékezünk és adunk hálát neked a teljes váltságért, melyet általa munkáltál javunkra. S könyörgünk hozzád, küldd alá Szentlelketed, az Urat és az élet adóját, hogy megszenteljen minket és ezen adományaidat, a kenyeret és a bort, hogy a kenyér, amelyet megtörünk, a Krisztus testével való közösségünk lehessen, s a kehely, amelyet megáldunk, a Krisztus vérével való közösségünk legyen. Add, hogy hit és szeretet által véve ajándékaidat, Krisztust, Megváltónkat fogadjuk be szívünkbe újólag, s minden dologban hozzá nőjünk fel, aki a fő; aki által a Szentlélek egységében minden dicsőség és tisztesség legyen tiéd ó Atya, Mindenható. Ámen.”³¹¹

C) Az úrvacsora mint hálaadás

Sajnos, a „real-prezencia” kifejezés éppúgy a katolikus tradícióhoz kapcsolódik, mint az „eukharisztia” szó – mondja Rust. Mégis e szó protestáns örökségünknek is része. A görögben a „hálát adni” igével fejeződik ki. Az úrvacsora tehát hálaadási étkezés.

Valamennyi istentisztelet hálaadásba vonja be az istentisztelet résztvevőit. Imáinkban és énekeinkben emberi magasztalással dicsőítetik a bűnöshöz lehajló, végtelen isteni kegyelem. Felsorolásra kerülnek Istennek a Krisztusban, a történelem során végrehajtott tettei, amelyek által az ember váltsága megpecsételtetett. Az Úr halálának bemutatásával a feltámadott Úr láthatatlan kezéből vett kenyérben és borban, mint bocsánatának szimbólumaiban ábrázolódik ki mindez. A bűnvallás is minden istentisztelet igaz lényege, különösképpen pedig az úrvacsoráé. De ugyanúgy a hálaadás is. Amint a kereszttétele, a megtörtetett test és kiontatott élet szimbólumai által büszke és ma-

kacs szívünk elevenjére tapint, ugyanúgy elevenen hat ránk a kegyelem tudata, mely mélyebb bűneink mélységénél és magasabb minden csúcsnál, amelyre büszkeségünk emelhet minket. Szívünk háláját áldozzuk tehát Istennek.

Jelentős az „áldozni” szó. Mert hálaadásunk áldozat, szent áldozat. Ezért az úrvacsora leírható úgy is, mint eukharisztia és úgy is, mint eukharisztikus áldozat.

D) Az úrvacsora mint áldozat

Ismét szembe kell néznünk a nyelvi nehézséggel, és azzal a problémával, hogy a katolikus gyakorlat vakká tett bennünket egy jelentős, a *communio* kérdésével kapcsolatos teológiai jellemvonás iránt. Mert a katolikus mise fenntartja azt az álláspontot, hogy az úrvacsorában reaktiválódik a Kálvárián végbement áldozat, és az istentiszteleten résztvevők bűnéért végbemegy a jóvátétel. Amint a kenyér és bor – megszentelés által – test és vér lesz, a pap ismét följánlja azokat a nép bűnéért Istennek. Az Úr „egyszer s mindenkor” halálának eszméje válik így kétségessé, a nagy reformátorok tehát helyesen vetették el az ilyesfajta teológiai megfogalmazást. Az áldozat eszméjét viszont fenntartották, s az áldozati ima helyet kapott a protestáns liturgiában.

Lehetséges-e az egyeztetés? – veti föl a kérdést Rust. Majd így válaszol: Igen, de akkor újra kell magyaráznunk az áldozatot. Minde nek előtt azt kell meggondolnunk, hogy mit jelent Isten számára a kereszt. Amikor elismerjük, hogy az Úr a mennybemenetellel emberlétét mennyei síkra helyezte vissza, az így alkalmazott szimbolikus ábrázolás magában foglalja azt, hogy az inkarnáció történelmi aktualitása – összes dimenziójával együtt – hiánytalanul megtestesült az isteni cselekményben. *A kereszt Isten szívügye.* A Kálvária súlyos élménye az Isten-Ember passiójában középpontba állította azt a kérdést, hogy mit jelent magának Istennek a bűn, és a tökéletlen univerzum. Az emberi szabadságnak és egy olyan univerzum létrehozásának ára, amelyen belül ez a szabadság működni képes, magának Istennek

a szenvedése. Az emberi lázadás és a természetes gonosz azt a történelmi végkifejlődést segíti elő, ami által váltságunk valóra válik.

Ezek háttérében azonban maga Isten szenved és adja önmagát a természet és történelmi előhaladás folyamatában. Továbbá, ami az inkarnációban, a kereszten végbement, örökké hozzátartozott Isten saját életéhez, mégpedig azért, mert ez Isten megváltó ténykedése. Az Ő önnön megtöretéseként és az emberiség képviselőjében történt áldozat örökkévalóságában mindig jelen van Krisztus; az áldozatban, amely folytán mi és minden ember, Istenhez kerülünk közelebb. A Kálvária hegyén egyszer s mindenkorra szólóan végbement áldozat tehát örökkévaló realitás: a Háromegy Isten valóságos életéből fakadt szövetség, minden idők velejárója. Valahányszor esszük a kenyeret és isszuk a pohárt, törekénységünkről, gyöngé voltunkról emlékezünk; tehetjük, hiszen az érettünk és minden emberért egyszer s mindenkorra megáldozott isteni életben Krisztus van jelen. John Bright úrvacsorai himnuszban fejezte ki ezt:

Look Father, Look on his anointed face
And only look on us as found in him.
Look not on our misusings of thy grace.
Our prayer so languid and our faith so dim.
For lo, between our sins and their reward,
We set the passion of thy Son, our Lord.

A mennyei értékrend szerint azonban csak akkor érvényesül az áldozat, ha mi, az elemek vételekor odaszánjuk magunkat. Ez az az áldozat, amelyet úrvacsoravételkor teszünk. Jézus, a nagy Főpap, örökkévaló áldozatában mi magunkat is följajánljuk. Dietrich Bonhoeffer igen gondosan tesz különbséget az „olcsó kegyelem” és a „drága kegyelem” között. Az elsőt úgy definiálja, mint a kegyelmi eszközök statikus akceptálását, amelyből az istentiszteletező kimarad. S ez az, ami oly gyakran megtörténik úrvacsoravételkor! „A drága kegyelem” azonban a megfeszített és feltámadott Úrral való azonosulást jelenti. Amint a földi jegyeket vesszük, Krisztus azon áldozatával azonosulunk, amelyre azok utalnak. Részesülünk a mi Urunk szenvedésében, s arra kötelezzük magunkat, hogy saját életünkön belül keressük, mi-

ként feszíttethetünk meg vele együtt, hogy felvévén keresztünket, kövessük Őt, hogy betöltsük azt, ami híja Krisztus szenvedéseinek van. Az az egzisztenciális döntés teszi az úrvacsorát eukharisztikus áldozattá.

Az áldozat nemcsak büszkségünk feladása, hanem szolgálatra való odaszánásunk is.

Rust egy példát idéz erre a Skót Egyház Szertartáskönyvéből: „Íme, feláldozzuk s följánljuk magunkat neked, lelkünket, testünket, becses, szent és élő áldozatul: s könyörgünk Hozzád, fogadd kegyelmesen ezen magasztaló és hálaadó áldozatot, minthogy valamennyi mennyei és földi hívővel együtt kérjük, hogy tölts el bennünket és minden embert a Te megújító szereteted végrehajtására való törekvéssel, Jézus Krisztus, a mi Urunk által, akire nézve és akivel, a Szentlélek egységében, minden tisztelet és dicsőség legyen Tiéd, ó mindenható Atya, végtelen világ. Ámen.”³¹²

Az Ernest Payne és Stephen Winward által közölt Baptista Rendtartás ilyen formában adja elő ezt az imádságot:

Ó, Úristen, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyja, minden dicsőség, hála és magasztalás legyen tiéd, nagy jószágodért, mely által megengedted nekünk, hogy eképpen emlékezzünk Fiadra, a mi Megváltónkra és az ő keresztáldozatára; s bennünket ezen asztalnál lelki eledellel táplálsz. Legalázatosabban könyörgünk hozzád, fogadj el bennünket, mikor ismét neked ajánljuk magunkat, s kegyelmeddel támogass minket, hogy megmaradhassunk e szent közösségben, s ezentúl dicsőségedre éljünk: Jézus Krisztus, a mi Urunk által. Ámen.³¹³

Vagy újabban:

Kérünk téged ó Urunk, fogadd el ezt a magasztaló és hálaadó áldozatot, s fogadj el bennünket, mikor utólag neked szenteljük magunkat; a mi Urunk, Jézus Krisztus által. Ámen.³¹⁴

E) Az úrvacsora mint közös étkezés

Ismét szemügyre kell vennünk az ótestamentumi alapot. A két fő zsidó szertartási, áldozási forma egyike a „közös étkezés” vagy „béke áldozat”, a zebah sólámim (שְׁלָמִים זֶבַח) volt. Ebben az áldozati for-

mában az állat véréát az oltár aljánál gyűjtötték össze. A belső részeket stb. elégették az oltáron. A húst – sütvé – szétosztották a szertartás résztvevői között. Az exilium utáni időszakban a bűn- és vétékáldozatok ezeknek az áldozatoknak a specializált formái voltak: ugyanígy a Páska, és a különleges Sínai-Hóreb hegyi szövetségi szertartás. Nyilvánvaló, hogy mit jelent az áldozat, ha megemlékezünk arról, hogy a zsidók a vért az élet különleges hordozójának tekintették. Ezért adták azt Istennek, akitől származik, míg a hívek a húsból részesültek. Ezáltal a szertartás résztvevői egymással is és Istennel is közösségre jutottak egy harmadik társ, az áldozati állat élete által. Az ilyen étkezések Izráel életének szövetségi strukturájával hozhatók kapcsolatba. Azok, akik ilyen áldozati étkezésben részesedtek, szövetséges társak voltak, s az étkezés magával Jahvéval való szövetségi viszonyukat is megpecsételte.

Így az úrvacsora szövetségi étkezés is, és közösség is az áldozat által. Nem emlékeztet-e az Úr arra, hogy Jeremiás egy új szövetséget ígér, ami az ő halála által válik valósággá? Amikor a mi Urunk szenvedéséről emlékezünk meg ünnepélyesen, s a földi jegyeket, amelyek szimbolikusan az ő testére és vérére utalnak, magunkhoz vesszük, közösségbe lépünk egymással is, és Istennel is, az ő áldozata árán. A pohár, amelyet megáldunk, az egymással való közösség jelévé válik, az ő megtöretett teste által. Amint újra megformálja önmagát mibenünk hit által, közelebb jutunk az Egyháznak, az ő testének teljesebb kiábrázolásához. Őáltala az Atyának ajánljuk föl magunkat és a közösséget. Az úrvacsorát rendszerint közös lakomával, a „szeretet”-vendégséggel vagy „agapé”-val vezették be, amelyen ételüket egymással megosztották és testvéries egységben fogyasztották el. Az egész szertartás kiteljesedését a kenyér megtörése és a kehely megáldása jelentette, a testvéri közösség fókuszában tehát magának az Úrnak a megváltó szeretete állott.

A Didaché óta vált szokásossá, hogy a liturgia részeként elmondták az Úri imát, és amikor a testvériességért imádkoztak, nemcsak a helybeli hívők közösségére gondoltak, hanem világméretekben, a földön élő valamennyi emberrel és a mennyei szentekkel való communiora.

Egy, a Didachében megfogalmazott ima, a jegyek vétele után gyakran került elmondásra. Ennek egy modern változatát közöljük itt: „Amiképpen a hegyoldalakon szertehintett gabonamagvak összegyűjtettek, hogy ez a megtöretett kenyér előnkbe adassék, úgy gyűjtessék egybe Egyházad a föld minden széléről a Te Királyságodba, mert Tiéd a dicsőség és a hatalom, Jézus Krisztus által, mindörökké. Ámen.”³¹⁵

És még egy formula: „Mindenható Isten, a mi Urunk Jézus Krisztusnak Atyja, könyörgünk a Te szent Egyházad egyetemességéért. Erősítsessenek meg a Szentlélek által mindazok, akik – bárhol élnek is – a mi Urunk Jézus Krisztus nevéből neveztetnek. Vond őket közelebb Tehozzád és egymáshoz, a hit és szeretet kötelékében. Áld meg Egyházad munkáját és tanúbizonyágtételét minden nép körében, és mielőbb vidd győzelemre örökkévaló királyságod ügyét. A szentek közösségében örvendezve, hálát adunk Tenéked minden hű szolgálóért, különösképpen azokért a szeretteinkért, akik elhunytak, és a Te örökkévaló nyugodalmadban vannak. Könyörgünk hozzád, tarts meg bennünket a teljes – mennyei és földi – Egyházzal való töretlen közösségben, végül pedig vígy be minket, valamennyiünket a Te örökkévaló Királyságodba, a mi Urunk, Jézus Krisztus által. Ámen.”³¹⁶

Az Isten örökkévaló királyságába való bemenetelünkre történő utalások a vacsora eszkatologiai vonatkozására emlékeztetnek bennünket. A mi Urunk szavai szerint az úrvacsora celebrálása „az Ő eljövételéig” szükséges.

F) Az úrvacsora mint eszkatologikus étkezés

Mi keresztyének, a jelen és a jövő, az ígélet és beteljesedés, a részben beteljesült reménység és a végső kiteljesedés közötti feszültségben élünk. Ez a feszültség képezi az úrvacsorai étkezés középpontját. Mindig van benne eszkatologikus vonatkozás.

A keresztyén hit reménységen és ígéreten alapul. Az ószövetségi irodalomban domináns az eszkatologia. Váradalommal tekintettek afelé, hogy Isten céljai és ígéretei beteljesedjenek. Mindig előttük lebegett a beteljesedésre váró cél tudata, amely még nem valósult

meg; Isten végső cselekménye, amelyben minden – az Izráel történelme során gyakorolt ítéletes és kegyelmi tett benne foglaltatik. A zsidók nagyon is tudatában voltak az idői élmény fontosságának. Komolyan vették az időt, nem úgy, mint a görögök. Az isteni transzcendencia földi terminusokba volt beletervezve. A célnál Ő éppúgy jelen volt, mint az indulásnál. Így tehát a sakramentumoknak volt jövőbeni vonatkozásuk. A Krisztusban immár nyilvánvalóvá vált kegyelem jelei és pecsétjei voltak, ugyanakkor azonban előremutattak arra az időre, amikor Isten lesz minden mindenkben. A még elkövetkezendő dolog ígéretei voltak. A keresztyén számára – nem az ószövetségi ember számára – Krisztus eljött, s igen valóságos értelemben, a történelem vége a történelem közepébe torkollt. Az ígéret már megvalósult. A Lélek ajándékában a keresztyén a leghatározottabban megkapta az eljövendő örökségét. Az örök élet, az eljövendő korszak élete, az az élet, amely Istené, jelenvaló lehetőséggé válik itt és most. Ez az ajándék mégis földi eszközök által közvetítettik. Az új ember még testben él. Valahányszor azonban megtöretik a kenyér és felkínáltatik a kehely, a keresztyén arra a dicsőséges jövőre emlékezik, amikor a fizikai világ elváltozik, a testi teremtettség megdicsőül és a csak részben megvalósult ígéret – az örökkévaló Krisztus leplezetlen megmutatkozása által – teljesül. A kenyér és a bor az új ég és az új föld szimbólumai voltak, amelyekben igazságosság lakozik. Amiképpen Krisztus dicsősége átragyoghat belőlük a hívőre, éppen úgy majd a teljes univerzum és az ember természete is újjászületik az isteni dicsőségre. Arra szólíttatunk föl tehát, hogy ezt cselekedjük, amíg az Úr visszajön, amikor az egész teremtettség kiábrázolja az Úr dicsőségét.

Krisztus nincs velünk úgy, amint földi létformájában volt, vagy amint a végső kiteljesedés idején lesz. Lelke által van jelen. Visszatekintünk, hogy megértsük a váltságot, amelyre a Lélek tesz minket képessé, és előretekintünk ama nap felé, amikor a hit látásba megy át. Ebben a végső állapotban a sakramentumok szükségessége megszűnik. Krisztus közvetlen jelenlétében élünk majd és a közvetítő sakramentumok fontossága, az ő jelenlétére utaló jegyeké, megszűnik.

„És templomot nem láttam abban; mert az Úr, a mindenható Isten annak temploma, és a Bárány” (Jel 21:22). A szeparáltság teremtményi voltunk velejárója, és a sakramentumi jegyek, szintén a teremtség részei, noha túlmutatnak azon: eltűnnek. Akkor a helyreállító Istennel való közösségünk teljes lesz, s a dicsőség és fény, a közvetlen jelenlét magaslataira jutunk. Mindig ez történik, valahányszor eszünk a kenyérből és iszunk a kehelyből.³¹⁷

2. Az úrvacsora-tan és gyakorlat nemzetközi baptista viszonylatban

Vázlatos, de átfogó ismertetést hozok a 196. jegyzetszám alatt a fenti témában. Itt a sok tekintetben mérvadó angol baptista állásfoglalást taglalom, mely igen mély és általános hatást gyakorolt a történelem során más nemzeti baptista mozgalmakra, majd a magyar baptisták nézeteit ismertetem.

A) Az angol baptisták nézetei³¹⁸

R. L. Child indokolja a téma időszerűségét, és elemzi az angol baptisták úrvacsorával kapcsolatos nézetéről szóló dokumentum létrejöttének körülményeit. Ezt írja:

„Az angol Baptista Szövetség (Baptist Union) Gazdasági és Pénzügyi Bizottsága 1949 márciusában fölkerlte a Vezetőség Konferenciáját (Principals' Conference), hogy „körvonalazzon egy nyilatkozatot az úrvacsorai istentisztelettel kapcsolatban; mit jelent nekünk az úrvacsora, milyen elveket foglal magába, és mi a helyes értelmezése az úrvacsorának, hogy gyülekezeteinknek e nagyon fontos tárgyban megfelelő tájékozódása legyen”.

A Vezetőség Konferenciáját általában az Egyesült Királyság nyolc baptista teológiai főiskolájának tanárai is rendszeresen látogatták, tehát a Vezetőség Konferenciája alkalmas volt a tervezett nyilatkozat elkészítésére, és a tervezet benyújtására ahhoz az albizottsághoz, amely a főiskolai tantestületek képviselőiből állt, és utóbb dr. P. W. Evans volt az elnöke.”³¹⁹

A kiadvány célja az, hogy elősegítse a baptista gyülekezetekben az úrvacsora nagyobb megbecsülésére irányuló törekvéseket. E gondolat jegyében idézik a szerzők John Smyth híres mondását: „Istent káromolják azok, akik az Igét és a szentségeket... tiszteletlenül használják”³²⁰

A bevezetőből idézek néhány igen fontos alapelvet:

A szentáldozási istentisztelet – vagy a baptistáknál szívesebben használt kifejezés szerint – *az úrvacsora a keresztyén egyház istentiszteletének koronája*. Az úrvacsorában minden egyénnél jobban hangsúlyt kap a keresztfeszített, föltámadott Úr kegyelmes közeledésének átfogó cselekménye népéhez és a nép egyesült imádatában megnyilvánuló, bűnbánattal, hittel teljes kölcsönös közeledése Urához. Az úrvacsora kinyilvánítja és hatályossá teszi a hitnek azokat a legfontosabb evangéliumi realitásait, amelyekkel valamennyi keresztyén ember él. *Annak ellenére, hogy értelmezés tekintetében nagyon eltérőek a vélemények, az úrvacsorai istentisztelet fölmérhetetlenül fontos egészet képez a keresztyének közösségében.*

Ugyanakkor azonban nem szabad elfelednünk, hogy ez a szertartás a keresztyénség széttagoltságának is a legfőbb szimbóluma; történelmileg nézve azt bizonyítja, hogy nincsen semmi sem olyan erős, ami az úrvacsorázás keretében meglévő feszültségeket föl tudná oldani. Ennélfogva a következő részeknek kettős céljuk van. Egyrészt az a szándékunk, hogy félreérthetetlenül szóljunk a baptistákról és a baptistáknak az úrvacsora szentségének alkalmazásáról. De mivel elképzeltük a baptisták jelenlétét az egyetemes egyház széles körében, így *azt is célul tűztük ki, hogy általában a keresztyének között – bármelyik egyházhoz tartozzanak – elősegítsük a megértést és a testvéri közösséget.*

Mint a többi keresztyén úrvacsoratan esetében, a baptisták álláspontját is az úrvacsora felé irányítja az egyház természetéről alkotott általános nézetük. E témáról alkotott véleményüket 1948 márciusában, a „Nagybritanniai és Írországi Baptista Szövetség Tanácsa” által jóváhagyott nyilatkozatban fejtették ki, és ennek a nyilatkozatnak néhány paragrafusát, bevezetési célokra is fölhasználható.

2. §. „Bár a baptisták már hosszú ideje a másféle úrvacsorai elvektől eltérő állásponton voltak, mindig törekedtek a mi Urunk Jézus Krisztusban hívők szent közösségére – amelyet ő alapított, amelynek ő az egyedüli feje, amelyben Szent Lelke által lakozik úgy, ahogy ezt számtalan, különféle módon szervezett, az egész világra kiterjedő és mégis mindeddig őbenne lévő egy egyházában – és amelyet az úrvacsora fejez ki leginkább.”

3. §. „Ha *egy helyen* egy helyi egyháznak tagsága létezik, akkor az egyház szent és egyetemes testülete lényegessé válik. A hívőknek az így összegyűjtött testületeiben válik valóra valóban az Istennek a földön és mennyben lévő *helyi egyháza*. Az élő kapcsolat Krisztussal – amely magában foglalja egy helyi egyház teljes, egymással kapcsolatban lévő tagságát, az egyházban, a tagság által mind az időben, mind az örökkévalóságban élő, harcoló és győzedelmes hívekkel – a közösséget hordozza. Egy ilyen helyi keresztyén közösségben a szolgálat és az istentisztelet a baptistáknak az *egyház-egyetemes* lényegét jelenti.”

Ezeket a szemelvényeket a következő, a szentségekkel foglalkozó későbbi szakaszból vett szemelvényekkel is érdemes kiegészíteni:

5. §. „Mi – amint az Úr elrendelte – *két szentséget ismerünk el, a hívők baptizmáját (keresztségét) és az úrvacsorát.*

Mindkettőt a „kegyelem eszközeinek” tartjuk, azok számára, akik a keresztséget és az úrvacsorát hitben elfogadják, amelyben ilyenkor Krisztus valóban, ténylegesen jelen van, de nem az anyagi jegyekben, hanem a hívők szívében, lelkében, gondolatában és a keresztyén közösségben, amely kiszolgáltatja a szentséget, Meggyőződésünk Krisztus ígéreteire támaszkodik, és nem valamilyen hatalomra, amit a pap ünnepélyes felszentelése vagy szukcenssziója alapján adományoznak. Úgy hisszük, hogy az isteni kegyelem egészétől semmiképpen sem szabad elkülöníteni a két szentséget, hanem mindig az istentisztelet, a hit és az egyház közös szolgálatának teljes aktivitásával összefüggésben kell ezt látni...”

„Gyülekezeteinkben az úrvacsorát rendszeresen, ünnepélyesen szolgáltatják ki. Az istentisztelet formája „gyülekezeti” – amennyiben diakónusok (laikusok) vesznek részt benne – betartja az úrvacsora

újszövetségi koncepcióját, mivel a testvéri közösség étkezési aktusa. A baptizma több mint megváltásunk tényeinek szemléletes reprezentációja, éppígy az úrvacsorai istentisztelet is több, mint fölmutatása „az Úr halálának, amíg eljövend”. A baptizmában Isten kegyelmét kínálja föl, amit az ember hitben elfogad; az úrvacsorában kifejezzük Krisztus tényleges jelenlétét úgy a hívő lélek, mint a közösség örömeiben és békéjében; így az *egyházban nem csak társainkkal vagyunk közösségben, nemcsak a földi létben küzdő egyházzal, hanem az örökkévalóságban győzelmes egyházzal is, sőt közösségben vagyunk a feltámadott és megdicsőült Urunkkal.*”

A következő nyilatkozatot tekinthetjük a fentebbi mondatok földolgozásának, amelyben törekszünk megjelölni úgy a történelmi, mint a teológiai tényezőket – amelyek minket eddig vezettek, sőt ezután is kell, hogy vezessenek – az úrvacsorai istentisztelet gyakorlatában és az úrvacsora megtartásában.³²¹

A baptista úrvacsora-gyakorlat a következő:

Mind az angol, mind a wales-i gyülekezetben a hónap első vasárnapján, általában este megy végbe az úrvacsorai istentisztelet, rögtön a nyilvános istentisztelet után. Ennek a gyakorlatnak viszont nincs különösebb jelentősége. Például, főként az esti istentiszteletet látogatni képtelen idősebb tagok kedvéért több gyülekezet a hónap harmadik vasárnapján, a délelőtti istentisztelet után rendezi az úrvacsorát. (Néhány gyülekezetben a fő összejövétel a délelőtti istentisztelet.) Nagyon kevés gyülekezet tartja még a régi szokást, hogy évente egyszer különleges úrvacsorai istentiszteletet tart, délután. Skóciában (ahol a baptisták viszonylag kevesen vannak) a legtöbb baptista gyülekezet minden vasárnap délelőtt rendez úrvacsorát, és ezt a gyakorlatot újabban néhány angol gyülekezet is átvette. Amint azonban már említettük, általában minden hónap első vasárnap estéjén szokták a baptisták az úrvacsorát kiosztani, a gyülekezet tagsága nagyobbik részének és másoknak a jelenlétében. A gyülekezeti tagok jelenlétét föl szokták tüntetni az úrvacsorai jelenléti lap segítségével, így az istentiszteletről való gyakori távolmaradás általában a lelkipásztornak vagy a gyülekezet tisztviselőinek a tudakozódását vonja maga után.

Britanniában a baptisták között különbség van abban a tekintetben, hogy *kit kell méltónak tekinteni az úrvacsorázásra*, ezért erről később még említést teszünk.

Általában azt mondhatjuk, hogy *csak azok* a személyek részesülnek az úrvacsorában, *akik ottmaradnak* a külön istentiszteleten. Néhány baptista gyülekezet azonban azt a tradíciót követi, hogy az *istentiszteletet az evangélium prédikálásának kell tekinteni, amelyen mindenki résztvehet*. (Vö. 1Kor 11:26-tal: „Mert valamennyiszer eszitek a kenyeret, és isszátok a pohárt, az Úrnak halálát hirdessétek, amíg eljön”.) Honnan származik ez a nézet? – Onnan, hogy nem csak tökéletes tanítványokat vagy egyház-tagokat buzdítunk az istentiszteleten való részvételre. A *szigorúbb baptista* gyülekezetekben és azokban ahol „zártkörű” úrvacsorázást tartanak, *csak baptizált* hívőknek lehet úrvacsorázni, és azokat a személyeket, akik *más gyülekezetből* vannak jelen, és úrvacsorát kívánnak, biztonság okáért *megkérdik*: meg vannak-e már keresztezve, illetve tagjai-e egy baptista gyülekezetnek? Más gyülekezetekben, „*nyitottnak*” tartják az úrvacsorai asztalt *minden Krisztusban hívő számára*, és nyilvánosan kihirdetik az úrvacsorából való részesedést ilyen mondatokkal: „Mindenkint hívunk, aki csak hisz a mi Urunk Jézus Krisztusban (vagy aki bármelyik keresztyén egyház tagja), hogy velünk együtt vegyen részt az úrvacsorában!”

Az istentiszteleten, az *úrvacsora kiosztásakor*, a gyülekezet lelkipásztora elnököl. Távollétében vagy ha nem lenne éppen lelkipásztor, az a szokás, hogy a gyülekezet meghív valakit, aki nyilvánosan levezeti az istentiszteletet és az úrasztalánál is elnököl. Némely esetben ez egy laikus testvér is lehet.

Sok gyülekezetben követnek egy *régebbi hagyományt*, amely szerint *csak felavatott lelkész vezetheti* az úrvacsorai istentiszteletet. Általánosságban azonban azt mondhatjuk, hogy a baptisták hiszik, a Krisztus vezetése alatti gyülekezeti szabadság jogát, amely szerint *választhatnak bárkit, aki közreműködhet* az úrvacsorai istentiszteleten.

Az elnöklő lelkész a diakónusokkal vagy a gyülekezet véneivel, a gyülekezettel szemben, az asztalnál ül. Az istentisztelet egy énekkel kezdődik, esetleg imádsággal és bevezető beszéddel. Ha van valaki,

akit az utóbbi hónap alatt a gyülekezetbe felvettek, akkor a lelkész üdvözli és testvéri jobbját nyújtja felé. Megemlíti, hogyha a gyülekezeti tagok közül valaki elhunyt. Felolvassák az úrvacsora szereztetési ígéket, általában 1Kor 11-ből, de olykor valamelyik, az utolsó vacsorával kapcsolatos evangéliumi történetet. Ezeket az ígéket megelőzhetik vagy kiegészíthetik továbbiak. Bűnbánati imákat, hálaadó és felszentelő imákat mondanak, miután a lelkész a kenyeret és a bort a diakónusoknak átnyújtotta, akik a padban ülő gyülekezetnek kiosztják. (Újabban, a régebbi közös kehely helyett, kisebb, egyéni úrvacsorai poharak használatosak.) Csendes imádság után hangos imák következnek az egyetemes keresztyénségért, a szentek közösségéért, a gyülekezet szegényeiért. A pásztor néhány dolgot megemlíthet a családokat vagy a gyülekezeti tagokat érintő események közül, amikért a gyülekezet imádkozik. Énekekkel és áldással fejeződik be az istentisztelet.³²²

Az úrvacsora alkalmához kapcsolódó igemagyarázat a baptisták között igen változatos.

Általában követi a reformált keresztyénség hagyományát. A baptisták azonban a történelem folyamán ezt a hagyományt sokféleképpen fejezték ki, részben gyakorlati okok miatt és a tanítás meg az életük közötti szoros kapcsolat miatt, de legfőképpen azon mély baptista meggyőződés miatt, hogy az evangélium igazságait egy formára leegyszerűsíteni nem szerencsés. Következésképpen *a baptista dogmatikának egyszerűen „zwingliánus” vagy „kálvinista” meghatározása* (a szakmai kifejezések értelmében) *soha nem igaz*. Atyáink – amennyire mi őket ismerjük – eltérő véleményen voltak egyben-másban. Manapság talán úgy magyarázható a baptisták álláspontja, hogyha a korábbi évek jellemző nyilatkozatait tekintjük át röviden.

John Smyth például, az *utolsó* hitvallásában (kb. 1610-ből), a következőképpen ír: „Mint ama külsőséges vacsorán, amelyen csak baptizált személyek vehetnek részt, nyilvánvalóan kifejezésre jut a bűnbánat és a hűség, úgy a lelki vacsorán, amelyet Krisztus saját teste és vére által, megfeszítettén, megtörtetett és kiontatott a bűnök bocsánatára (mint a kenyér megtörtetik és a bor kiöntetik), amit megeszünk

és megiszunk (mint a kenyeret és bort testileg), ugyanazon léleknek a közösségében az ő testéből való testté és csontjaiból való csonttá válunk” (72. §).

„Mint ama külsőséges keresztség és úrvacsora az áldozóknak vagy résztvevőknek kegyelemet, újjászületést nem adományoz, nem közvetít, de amint az ige prédikáltatik, lelkileg támaszt nyújt, fordulatot hoz bűnbánatra, és a hívők közösségére, amíg Krisztus jön, a nap és hajnalcsillag a szívetekben fölkel”.³²³ (73. §).

Kissé hasonló álláspontot képvisel a „Particular Baptist” közösség, 1877. évi hitvallása:

„Az Úrnak ezekben a rendeleteiben a látható elemeknek méltó élvezői – külsőleg résztvevői – majd hit által, belsőleg, ténylegesen, nemcsak testileg hanem lelkileg is befogadják a megfeszített Krisztust, táplálkoznak belőle, és halála által élvezik a kegyelmet; *Krisztus* teste és vére ezután már nemcsak testileg, láthatóan, hanem lelkileg van jelen a hívők hitében, az Úr rendelése szerint, amint a külső jegyek (elemek) ezt láthatóvá teszik” (7. §. XXX. rész).³²⁴

Ezenkívül John Sutcliff, (1800-ból), aki maga is „Particular Baptist”, szerint az úrvacsora „állandó emlékezés Krisztusra. Amikor látjuk a megterített asztalt, részesülünk a kenyérből és borból, halljuk meg Krisztus szavát, aki ilyenkor ezt mondja: »Emlékezz reám!« Emlékezz arra, kicsoda ő... Emlékezz újra: mit tett ő... Mégegyszer emlékezz: Emlékezz arra, hogy itt van és most is működik.. Amint nagy főpap ő az Isten háza felett, úgy képviseli népének minden egyes tagját, jelen van az istentiszteleten, tömjénfüstként illatozik... Különösen e rendeletében Krisztus halálának kiábrázolásáról van szó.”³²⁵

A tisztán emlékezésre utaló nézetet a cambridge-i Robert Hall vette el, aki azt tartotta (1815-ben), hogy az úrvacsora csakis ünnepi emlékezés.

Ez a vélemény azonban „egyáltalán nem megfelelő. Ha hiszünk Pál apostolnak, úgy ez egy *szövetségi szertartás*, amiben – ha figyelembe vesszük Istennel való megbékélésünket – akkor az Ő jelenlétében eszünk és iszunk; ez tehát áldozati étkezés, amely által az oltárral lépünk kapcsolatba; nem a tények egyszerű módján, hanem

inkább magasabb rendűen és lelkiileg, mint azok, akik az ószövetségi időkben, a templomban mutatták be áldozataikat. Ebben a rendelkezésben, a pohár a megfeszített Megváltó testének vérével, a kenyér pedig a testével való szellemi részesedés...”

„Ez elsősorban olyan áldozati étkezés, amelyben mi a Megváltónak a kereszten feláldozott testébe és vérébe vetett hitünk által tényleges résztvevők vagyunk. Ebből a szempontból tekintve *szövetségi szer-tartás* az úrvacsora, amelyben vesszük a megbékélés ígérését, miközben Istenünket urunknak ismerjük el, és az Úr asztalát körülülve az Úr családjának tagjaivá válunk. A második úrvacsorai jegy magunkhoz vétele közben egymással, mint Krisztus testének tagjaival is megbékélünk, és ennek következtében, Pál apostol szavaival élve, „egy testté és vérré leszünk.”³²⁶

A régi idők egyik baptista vezetője, a manchester-i dr. A. Maclaren, az 1884-ben kinyilvánított emlékezés álláspontjára tért vissza:

„Az úrvacsorai istentisztelettel kapcsolatos értékelésről és értelmezésről szóló összes elméletünknek ki kell elégíteni a következő szavak sarkalatos igazságait: Az úrvacsora – mint tudjuk – emlék szertartás, *semmi egyéb.*”³²⁷

Ezt a rövid történelmi áttekintést C. H. Spurgeon két magyarázatával fejezzük be. Az egyiket 1888-ban, egy istentiszteleten, „Jézus emlékezetére” (A Remembrance of Jesus) címen mondta el, amelyben valamennyi romantikus magyarázattal ellentétesen kijelenti, hogy az úrvacsora az Úrra emlékezni kívánó tanítványok ünnepi vacsorája.

„Az Úr asztalánál, a tennivalók lényege és veleje ez: »ezt cselekedjétek az én emlékezetemre«”. Ehhez a megtörtétek felidézése tartozik. „Ne képzeljük azonban el Őt úgy, mint egyszerűen történelmi személyiséget, aki valamikor itt járt az emberek előtt, de most már kivonult a történelemből... Nem! Jézus Krisztus mindig él, és ténylegesen, mindenkor hat, minden korszak összes embere számára jelen van. Jézus Krisztus isteni természeténél fogva folyamatos jelen időben él...” Tehát amikor a keresztyének Krisztusra emlékeznek az úrvacsorán; az Isten trónja előtt álló szószólójukban bízva gondolnak rá, mint aki hamar eljön. Általában ezek a mi „Urunk Jézus

halálára való emlékezésünk fő szempontjai... Mindig előtérben tartjuk Jézus Krisztus helyettesítő áldozatát, az Ő vérét, megváltását, jóvátételét.”³²⁸

Egy következő istentiszteleten, Spurgeon „Kérdés az úrvacsorázókhoz” címen megismételte az úrvacsorának, mint megemlékezési ünnepnek a nézetét.

„Jézus Krisztus elment, Ő aki jobban szeretett minket mindenki másnál, és örökké szeret, egy időre elhagyott... Jöjj az Úr asztalához, hogy *távollévő barátodra emlékezzél!*”

Am a távollét nem jelent közömbösséget.

„Több szolgálatot tesz ott, ahová ment, mint maradása esetén tehetne... Jézus Krisztus jelenleg a mi lelkünkért emel közbenjáró szót.” Végül pedig: „Olyan barátodra emlékezzél, aki mihamar visszajön újra.”

Mindezek csak részei még a teljes igazságnak. A megtört kenyér és a kiöntött bor által, az úrvacsora Jézus élete feláldozásának is „kifejezése”. Az úrvacsora közösség (communio) Krisztussal, – annyira valóságosan, hogy „mi nemcsak esszük a kenyerét, hanem jelképesen őt ünneplve étkezünk... Hiszem Krisztus tényleges jelenlétét; ő nem hiszem a római egyház átlényegült Jézus jelenlétét. Én a hívők tényleges jelenlétét hiszem; de ez a jelenlét nem kevésbé reális, mivel ez Jézus lelki jelenlétére vonatkozik.” Végül meg kell jegyezzük, a közösség azt is jelenti, hogy egyek vagyunk egymással: „Nem bírok attól a gondolattól szabadulni, hogy az úrvacsora értelmezésnek legnagyobb része a szentek egymással való közösségéből, továbbá a szenteknek Krisztussal való közösségéből együttesen jön létre.”³²⁹

A fenti állítások elég jól szemléltetik azt a sokféleséget, ami a múltban a baptisták úrvacsora magyarázatait jellemezte. A magyarázatokat ma már párhuzamossá tehetjük. Valamennyi változat megfelel annak a ténynek, hogy együtt a keresztyén testvériség túlnyomó többségével, a baptisták mindig azt tartották az úrvacsoráról, hogy az az egyház mindenkori előjoga és kötelessége. Most is hiszik: Krisztushoz való engedelmességünk alapján kell rendszeresen élnünk az úrvacsorával.

Mi az Úr rendelését, a mi Urunk kinszenvedésének és győzelmének inkább boldog mint komor megemlékezésének tekintjük, olyan emlékezésnek, amely kevésbé ünnepi étkezési alkalom, inkább a mi megváltásunknak nagy árát fejezi ki.

A teljesség alapja, „Krisztus befejezett kegyelmi műve”, azaz az ember bűnéért a tökéletes áldozat egyszeri bemutatása a fán, amit mindnyájunkért bemutatott az Isten Fia. A mi megváltásunkért hozott elégséges áldozatát Isten Jézus Krisztus feltámasztása által, majd uralkodóként trónra juttatásával hitelesítette (Fil 2:6 kk.). Ezt fogja véglegesen demonstrálni az utolsó napon (vö. Lk 22:16). Ez a mi örömezenetünk – olyan evangélium, amit mindenkor, valahányszor csak az úrvacsorát kiszolgáltatók – mindig annak kegyelmi erejével, újból prédikálunk. Az úrvacsora által az evangélium folyamatos, ismételt prédikálása érdekében hisszük, hogy magának Mesterünknek parancsát teljesítjük („Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre” 1Kor 11:24); és miközben ezt cselekedjük, abban a bizonyosságban vagyunk, hogy biztosítja élő jelenlétét („Ha ketten vagy hárman egybegyűltek az én nevemben, én is ott vagyok közöttetek” Mt 18:20). Végül: Az Isten iránti engedelmesség és a belé vetett hit által összegyűjtött emberekben – az istentiszteletüket inspiráló Szentlélek végzi el Krisztus munkáit és teszi őket minderre képessé. („Ő engem dicsőít” 16:14).

Ezek az úrvacsora megtartásának eleve feltételezett szellemi valóságai. Ezek azonban több más elemhez is kapcsolódnak, amelyeknek bár kisebb a jelentőségük, mégis rendkívül fontosak. Ilyenek a következők: 1. Az úrvacsora jellemző cselekményein belüli szimbolizmus, azaz a kenyér megtörése, a bor kiöntése, a jegyek kiosztása a gyülekezetnek, a gyülekezet adakozásának felajánlása. 2. Egy történelmi kapcsolat létezése az egyház minden korszakával és a felsőházban elköltött utolsó vacsora résztvevőivel (Mk 14:17 kk.). A régi és a mai, egész földet átkaroló gyülekezeti szervezettel, amit a közös szertartás összekapcsol. Mindezekhez még hozzá kell adnunk azt a tényt, hogy a szentséget kiszolgáltató legtöbb baptista gyülekezet viszonylag ritka úrvacsorázása a gyakorlatban fokozott figyelmet biztosít az úrvacsora-

rának, ezzel növelve az alkalom fontosságát és komoly ünnepélyességét.

Megítélésünk alapján ezt a komoly emlékezési cselekményt nem lehet „puszta emlékezésként” felfogni. A baptisták teljesen elvetik azt a nézetet, hogy a kenyér és a bor, a felajánlás eredményeként bármiképpen is lényegileg átalakul. Maradnak a jegyek annak, amik voltak, és a mi Urunk testévé és vérévé „átlényegülés” nem történik. Azt sem hisszük, hogy Krisztus teste és vére a jegyekkel egyesül, vagy azokban jelen van vagy kapcsolódik oly módon, hogy az aki a kenyeret és a bort veszi ennélfogva szükségszerűen venné a Megváltó tényleges vérét és testét is. Az ilyen téves gondolatok elleni tiltakozás szükségességének a kétségtelen oka részben annyiban nyilvánult meg – hogy mint már említettük – némely baptisták ismételten „emlékezés”-nek fogták föl elsősorban az úrvacsorai istentiszteletet. De miközben egyetértünk a tiltakozókkal, kifejezzük nyomatékosan eltérő véleményünket mindazoktól a nézetektől, amelyek az úrvacsora közösségét egyszerűen a mi Urunk kinszenvedésére és halálára való emlékezésnek veszik. Hiszük, hogy Jézus Krisztus az úrvacsorában valóban jelen van. A szolgálatot ő veszi kezébe, ő közvetít önmaga által és népével, önmagát adja, hogy felüldítse az övéit (vö. Lk 24:30). *Az úrvacsora így a kegyelem eszköze.* A mi urunk Jézus Krisztus kegyelme ez a kegyelem, semmi esetre sem különbözik attól a kegyelemtől, ami a világon mondott igehirdetés által adatik, vagy az imádság és más eszközök által. Az úrvacsorai istentisztelet különleges hatása inkább abban rejlik, hogy sok különféle tényező, ami kapcsolódik a Szentlélek hatalmával, a maga egyedülálló kombinációjában – az egyház élete és tagjai számára különleges erővel ruhazza föl ezeket az alkalmakat.

A fentebb összegzett helyzetet talán jobban is meg lehet érteni, ha most az istentiszteletben rejlő igazság különböző szempontjait részletesebben boncoljuk. Azt azonban tudni kell a továbbiakban, hogy *az úrvacsora jelentését senki sem tudja kimerítően megmagyarázni.* Az istentisztelet keretében *vannak mélyebb és magasabb „tónusok”, amelyek az ige közvetítésének hatáskörét meghaladják, de nem ha-*

ladják meg a hit számára a megértést. Ha ennek a hatáskörnek valamilyen titokzatos mértéke szerinti ismerettel rendelkezünk, akkor ezt keresnünk kell, nem valami racionalista magyarázat kedvéért, nem is valamely egyes tulajdonság rendkívüli hangsúlyozása végett – még a kenyér és bor esetében sem – hanem az egész szolgálat kedvéért. A gondolatok, emlékezés, közösség, érzelmek, tradíciók – mindenek fölött pedig a döntő igék és cselekmények, melyek a kenyérrel és a borral, mint a szolgálat „jegyeivel” élő egészsé egyesülnek, a Szentlélektől megáldatva, hogy a hívő résztvevők számára különleges eszközzé váljanak az élő Krisztus közvetítésére és megértésére.

Először is az úrvacsora egy emlék-istentisztelet. A következő igét idézzük emlékezetünkbe: „...az Úr Jézus, azon az éjszakán, melyen elárultaték, vette a kenyeret, és hálákat adván megtörte és ezt mondta: Vegyétek, egyétek! Ez az én testem, mely ti érettetek megtöretik; ezt cselekedjétek az én emlékezetemre.” (1Kor 11:23–24). A Gecsemáné és a Kálvária újra megérteti velünk ezt a nézetet, és a hívők gondolatában fölfrissíti a legfontosabb emléket. A *communio* szolgálata szembe állít minket, mint imádókat a mi Urunkkal, nemcsak a távoli múlt összefüggésében, hanem mint olyanal, aki a szenvedések és halál küzdelmén keresztül is győzött a gonosz minden erején, és „mindenkor él, hogy esedezzek értük” (Zsid 7:25/b).

Maga az egyház feje, mint házigazda üdvözli a hívők családi körének tagjait. Az úrvacsora, a hagyományos jelképeivel, találkozás az Úrral. Erre a Megváltó hív föl. Amikor mi részt veszünk az úrvacsorában, egyre jobban elmélyülünk az Ő emlékeibe, benne, akinek a szeretete ezt a lakomát először hozta létre, és most szent közösségre gyűjt minket is össze.

Az ilyen emlékezés nyilatkozatot is foglal magában. A kenyér megtörésének és a bor kiöntésének cselekménye közben frissen találjuk szembe magunkat Jézus személyében, megváltásunk végtelen nagy árának dicsőséges tényével. Ekkor ismét hitünk szeme elé kerülnek a haldokló kínjai, a véres verejték cseppjei, a korbács ütései és a szögek helyei. Megváltásunk eszköze – a múltban és a jelenben – a kereszt. Az úrvacsorában pedig megpillantjuk a keresztre feszített Megváltót

időben és az örökkévalóságban. Az ő önfeláldozását és megváltó szeretetének örök igazságát ismételten kinyilvánítjuk.

Az úrvacsorai istentisztelet nem látványosság. Ez egy dráma, amelyben Krisztus népe sokszor és testületeileg érintett. Így tehát az úrvacsorának konfessziós és jogi önvizsgálati és bűnbánati szolgálatnak kell lennie. Ez az az idő, amikor bűnbánattal kell emlékeznünk az Istennel és egymással való összeütközéseinkre, Krisztus ítélete előtt, fenntartás nélkül meg kell nyissuk életünket, az ő bocsánatát és az ő békéjét kell kérnünk. A célunk tehát nemcsak Krisztus halála, mint egy régi dolog megünneplése kell hogy legyen, hanem azonosítani kell önmagunkat, hit által a mi Urunkkal az ő halálában, hogy mindenképpen részesedjünk az ő ajándékából, a kegyelemből, és általa megigazuljunk újból.

A baptisták Megváltónk által a kereszten, az emberiség bűneiért bemutatott egyszeri és teljesen tökéletes áldozatának bármilyen megismétlését vagy kiegészítő mozzanatát elvetik. Viszont amikor az Úr asztalánál éppen visszaemlékezünk Krisztus örök önfeláldozására, ténylegesen újra hirdetjük a bűnös világért bemutatott áldozatát.

Kijelenthetjük, hogy az úrvacsorában életünket ugyanúgy feláldozzuk Istennek, mint Jézus is feláldozta az övét (vö. Róm 12:1). Ezt mi a magunk erejéből, vagy a magunk képességéből nem tudjuk megtenni, viszont megmutatja a módját nekünk az úrvacsorai istentisztelet, és a szükséges segítséget is megadja. Tehát emlékezünk a tökéletes áldozatra miközben a mi Urunk által örökre miénk az áldozat ereje, ami lehetővé teszi nekünk, ha akarjuk, hogy így azonosítsuk magunkat hit által vele, miközben ő helyettünk ezt elvégzi, átalakítja a mi tökéletlen áldozatunkat a maga tökéletes áldozatával, így az Isten számára elfogadhatóvá teszi. Nem ez az valóban, amit az úrvacsorai istentiszteletünknek prédikálnia kell? Az úrvacsorai áldozataink nem egyszerűen anyagi hozzájárulásokat jelentenek az egyház fenntartásához. Ez nem egyéb, mint egész életünk odaszentelése az Istennek.

Mindezek azt a nézetet erősítik, hogy az úrvacsora „szövetségi szertartás”. A baptisták hiszik, hogy az úrvacsorai közösség (communio) ismételt megtartása közben, ismételten megújul az Úrnak népével

kötött szövetsége, így a mi szövetségünk vele és egymással. Néhány baptista gyülekezetben létezik egy jó szokás, hogy az úr asztalánál egy írott szerződést újtanak meg időnként. Ahol azonban ezt nem is teszik, az istentisztelet jellege felhívás arra, hogy újítsák meg fogadalmukat az Úrral, ígérjék meg újra a szeretetet, a szolgálatot, az egymásért való imádkozást, mint az ő testének tagjai. Így az úrvacsorai istentisztelet valóban „a megbékélés szentségének” istentisztelete, megújítva a nyáj szerződéses kapcsolatát Krisztussal, a nyáj fejével.

Az úrvacsorát a maga valóságos jelentőségében akkor látjuk, ha úgy az idő, mint az örökkévalóság összefüggésében vizsgáljuk. Az idő összefüggésében, mert az istentisztelet minket Jézusra emlékeztet, aki kínzatott Poncius Pilátus idejében, aki föltámadott, hogy Isten egyházának fejévé váljék itt e földön. Az örökkévalóság összefüggésében is, mert a mi közösségünk az egyházzal nemcsak földi, hanem egybekapcsolódik egy hatalmas gyülekezettel, a mennyben lévő elsőszülöttek egyházával (Zsid 12:23). Tehát az Úr asztalánál, a Megváltó jelenlétének ünneplése közben, annak a megvalósítására is törekszünk, hogy egyek legyünk mindazokkal, akikkel szemben előbb valami neheztelés vagy keserűség ülte meg szívünket, miközben tevékenyen keressük annak a lehetőségét, hogy velük testvéri kapcsolatba lépjünk. Nekünk azonban keresnünk kell azt a kapcsolatot is, ami minket a Krisztusban, Istennek valamennyi népével egyesít és nem utolsó sorban azokkal, akik tőlünk messze eltérnek. Imádkoznunk kell úgy a barátainkért mint az ellenségeinkért. Meg kell emlékeznünk azokról, akik „elaludtak a Krisztusban”, újra meg kell erősítenünk, hogy Isten nemcsak a halottak, hanem mindazoknak az Istene, akik néki élnek. Így az istentisztelet valóban „a szentek közösségévé” válik, egyre inkább betöltődik ünnepélyes örömmel és reménységgel. Amikor most, Krisztus gazdagságának minden ünnepéléskor örvendezünk, fokozatosan tanuljuk meg, hogy e földi ünnepelés során csak gyenge tükörképet látunk, és az Úr nagy napjának csak előízét élvezzük, amikor majd minden hatalmasság és erő alávetetik, Krisztus népe majd Vele ünnepel a Bárány menyegzőjén (Jel 19:9).

Mi baptisták, ehhez hasonló gondolatokkal közelítjük meg az úrvacsorai istentisztelet értelmezését. Miközben így teszünk, tudjuk magunkról, hogy az egyetemes egyházzal az istentiszteletnek legfontosabb cselekményében egyek vagyunk, és az ősi eukharisztikus himnusz szavaival, valamennyi szenttel kapcsolatra törekszünk:

„Az angyalokkal és az arkangyalokkal, és az ég összes seregével dicsérrjük és magasztaljuk dicsőséges nevedet Urunk, örökké imádva és mondjuk: Szent, szent, szent a seregek Ura, Istene, ég és föld teljes az Ő dicsőségével. Dicsőség néked, leghatalmasabb Urunk.”³³⁰

Nemzetközi baptista vonatkozású gyakorlati kérdések taglalásával itt nem foglalkozom, de a jegyzetben közlök egy e témakörbe vágó válogatást.³³¹

B) A magyar baptisták nézetei

Megkíséreltem összefoglalni a magyar baptisták tanítását az úrvacsora tárgyában. A múltat vizsgálva csak a fő vonásokat emelem ki.

A Teológiai Szeminárium 60. jubileumi évét záró istentiszteleten dr. Nagy József „Teológiai szemléletünk fejlődése” címmel tartott előadást.³³² Megállapításai ma is helytállóak: „A századforduló hősi küzdelmében élő baptista generáció szilárd hitalapokra épült, komoly meggyőződéssel messzeható munkát végzett az evangélium képviselésében. Éppen ezért a teológiai szemlélet fejlődése nem elsősorban az alapvető hittani (dogmatikai) kérdésekben mutatkozik, mint inkább a gyakorlati hitélet felépítményi részében, a mindennapi élettel összefüggő területen.

Baptista, biblikus beállítottságunk azonban ezeket a változásokat nem csupán praktikus kérdésként tekinti, hanem keresi az elvi alapvetést (magyarázatot) is. Változást mondtam, de mivel ez a változás nem csak formai, hanem tartalmi, minőségi jellegű is, ezért joggal nevezhetem fejlődésnek.

Az elvi alapvetéshez, a 60 év előtt és azt követő időszak megismeréséhez elsősorban az alapító igazgató, Udvarmoki András két műve (Keresztyén hittan és Népszerű teológia), valamint az elvileg akkor

érvényben lévő hitvallás a »Hitvallomása és szerkezete a kereszttel keresztyén gyülekezeteknek...« adja a legfőbb anyagot.

Ha ezeket a műveket tanulmányozzuk, megállapíthatjuk, hogy egy-két teológiai alapfogalomban lévő különbségtől és néhány stiláris eltéréstől eltekintve, az akkori teológiai alapvetések ma is helytállóak. Ahhoz, hogy a különbségeket megláthassuk, egyrészt a való egyházi ill. közösségi életet tükröző egyházi lapok cikkanyagát, másrészt a hagyományokban fennmaradt ismereteket kell figyelembe vennünk.

Amikor jellemezni kívánom az egykori teológiai szemlélet főbb vonásait, nem lehet figyelmen kívül hagynom azokat a tényezőket sem, amelyek a külső és belső körülményekből adódtak. Gondolok itt a külső társadalmi, kulturális és vallási viszonyokra éppúgy, mint a baptizmust formáló belső, tárgyi és személyi adottságokra.³³³

Az úrvacsora kérdését baptista körökben a bemelegítéssel kapcsolatos apologetikai jellegű viták mindig is megelőzték. Az ún. Ócsai hitvallás pl. 5 oldalt szán a „szent keresztség”-nek, és 3 oldalt a „szent vacsorának”³³⁴, Udvarnoki András Keresztyén hittana 16 oldalon taglalja a bemelegítést és 8 oldalon az „úri szentvacsorát”³³⁵, dr. Udvarnoki Béla egyik könyvében 20 oldalon foglalkozik a bemelegítéssel, de az úrvacsorának nem szán külön fejezetet, csak egyéb kérdések kapcsán szól róla.³³⁶ Az úrvacsora napjainkig másodlagos maradt a bemelegítéssel szemben. Ezt bizonyítja pl. A Református Világszövetség katolikus, ortodox és baptista felekezeti világszövetségekkel, az 1970-es évek végén folytatott párbeszéde. A Református Világszövetség által kiadott értékelésekhez hozzászolt a Magyarországi Református Egyház.³³⁷

A hozzászólók az „Egyház és keresztség” címszó alatt ezt írják: „...hiányát érezzük annak, hogy a másik sakramentum, az úrvacsora ekklesziológiai jelentősége említésre sem került, sőt maga az úrvacsora kérdése is hiányzik az eddigi dialógusból.”³³⁸

Való igaz, hogy néhány teológiai téma megelőzte és megelőzi az úrvacsorát. Úgy vélem, itt az ideje annak, hogy alapos vizsgálat tárgyává tegyük Krisztusnak e rendelését. Mint már említettem, e vizsgálódásban először hazai elődeinket kívánom megszólaltatni. Mit jelentett nekik az úrvacsora?

A múltat vizsgálva a zárt communio a jellemző. A legrövidebben talán így írható le a magyar baptista úrvacsora-gyakorlat, kezdettől fogva az 1960-as évekig, annak ellenére, hogy a „zárt communio”, mint kifejezés nem jellemző. De nézzük először a jellemző magyar neveket.

Az ún. Ócsai hitvallás „szent vacsoráról” ír, mely „kegyelemteljes intézmény”. A jegyeket „szent jegyeknek” nevezi, majd az „úri szent vacsora” kifejezést használva zárja a hitcikket.³³⁹

A „Keresztyn hittan” az „úri szentvacsora”, a „szentvacsora” és az „úrvacsora” megnevezéseket használja.³⁴⁰

A „Hittan iskolai és általános használatra” c. füzet már szertartásokról beszél, megjegyezve, hogy ezeket „az egyházak szentségeinek nevezik, latinosan: sakramentumnak..., az Újtestamentum nem nevezi annak, tehát mi sem nevezzük”.³⁴¹ Ugyanez a szemlélet tükröződik „Az újszövetségi gyülekezet” c. kötetben is.³⁴²

Az „Újtestamentumi teológia” c. szemináriumi jegyzet szintén szertartásként tartja számon az úrvacsorát.³⁴³

Természetesen nem volt egyszerű elődeink dolga, amikor megfelelő szót kerestek az úrvacsora meghatározására. Nyilvánvaló pozitívum, hogy az „úri szent vacsorától” eljutottak a „szertartásig” – ha az egyszerűsítést pozitívumnak tekintjük.³⁴⁴ A „szertartás” szón túl igen szép kifejezés a „kegyelemteljes intézmény”³⁴⁵ az „Ócsai hitvallás” szóhasználatában.

Az úrvacsora lényegét tekintve a következő nevek voltak jellemzők:

1. Kegyelmi eszköz

A kegyelmi eszközökkel kapcsolatos fölfogásunk kifejtésére itt nincs módunk. Mindössze megjegyezzük, hogy az úrvacsorát a kegyelem tényleges eszközének tekintjük, de nem gondoljuk, hogy valamiféle különleges kegyelem eszköze lenne.³⁴⁶

Az Ócsai hitvallás „kegyelemteljes intézmény” elnevezésén túl ezt mondja: „melyet (ti. az úrvacsorát) mi megbecsülhetetlen kegyelem eszköznek tartunk...”³⁴⁷ Kétségkívül átsüt a fogalmazáson a római katolikusok „kegyelmi eszköz” gondolatköre.

Udvarnoki András szerint „Ez azoknak a vacsorája, akik az Úrral jó viszonyban vannak. Nem viszonyt javító, vagy bűnbocsátó eszköz; de nem is engesztelő áldozat, mint a katolikus egyház tanítja...”³⁴⁸ Ez világos elhatárolás a mágikus, misztikus sakramentalizmustól.

„Oly intézmény – írja *Udvarnoki András* – mely által a hívők állandó összeköttetése eszközöltetik”.³⁴⁹ Másféle „eszközlésről” nem tud a szerző.

Az „Újtestamentomi teológia” sem ismeri az „eszköz” kifejezést. A jegyzet szerint: „Az úrvacsora, a hívő számára az Isten a *Krisztus* halála által nyújtott *kegyelmének látható tanuja*.”³⁵⁰ „Az újszövetségi gyülekezet” semmiféle „eszközlésről” sem tud. A szerző szerint az úrvacsora értéke és haszna a hívő „észbeli és szívbeli állapotán múlik”. Odáig megy, hogy – a korabeli irodalomban egyedülállóan – megfogalmazza az úrvacsora diakonai aspektusát: „A hívő hálával távozik el a vacsora színhelyéről, tudva azt, hogy *Krisztus* érte halt meg s új elhatározásokat tesz. Életét Isten és az emberek szolgálatába állítja. Ilyen mély és igaz értelemben neki is közössége van *Krisztus* testével és vérével”.³⁵¹

2. Emlékvacsora

Az emlékvacsora jelleg kezdettől fogva hangsúlyos. Elődeink világosan látják, hogy az úrvacsora nem kizárólagosan az emlékezést szolgálja. Az *Ócsai* hitvallás pl. a *hirdetésre* (ti. *Krisztus* halálának, megváltó művének a *hirdetésére*) helyezi a hangsúlyt. Mint mondja: „E *hirdetés* által az Isten *Fiának* emléke újból megelevenedik...”³⁵²

Udvarnoki András szerint a „szentvacsorát maga az Úr szerezte avégből, hogy általa halála *emlékünnepeletessék*, amíg eljövend”. Azonban ő is előnyben részesíti a „*hirdetést*”, melynek tárgya az Úr halála, mint üdvösségünk egyedüli alapja.³⁵³

A *hirdetést* és az emlékezést összhangban látja pl. a *Vasárnapi Tanító*. Lk 22:19-et magyarázva írja: „A húsvéti bárány evésénél szerezte *Jézus* az Ő emlékvacsoráját, melyet tanítványainak az ő újbóli visszatéréséig kell megünnepelni, és a mellett engesztelő halálára

visszaemlékezni”.³⁵⁴ Az *ünneplés* kiemelése igen lényeges! Nagy hiba, ha amolyan halottsiratóvá válik az úrvacsora *ünnepe*!

Nehéz lenne bármelyik cím alá is besorolni *dr. Somogyi Imre* nézeteit. Közösségünknek egyik –kétségkívül igen nagy hatású – vezetője elsősorban az elhatárolásra figyelve fejt ki véleményét az úrvacsoráról. Tanulmányának címe: „Az Úr vacsorája az Ige fényében” (Bp. 1944.). Mi nem az úrvacsora? – kérdezi – s válaszában meghúzza a határokat: „Nem »áldozás«, nem üdvszerző cselekmény. Lehet jelképe az Isten kegyelmének, de nem hozhatja magát a kegyelmet.” Szerinte is fontos az emlékezés. Igen szép kifejezése, miszerint az úrvacsora „jelképes istentisztelet”. Közösségi, gyülekezeti cselekményként látja csak értelmét. A bemelegítés *belépés* a közösségbe – mondja –, az úrvacsora a *megmaradás* jele a közösségen.

3. *Communio sanctorum*

Már említettem hogy elődeink szerint az úrvacsora azoknak a közösségi vacsorája, akik „az Úrral jó viszonyban vannak” (vö. 347. jegyzet). Ez a megfogalmazás már bizonyos értelemben nyitásnak számít, ugyanis pl. az Ócsai hitvallás szerint „Az úri szent vacsora kizárólag csak olyanoké, kik Istennek megtérítő kegyelme által az ő tulajdonai-vá lettek és a szent keresztségben részesültek.”³⁵⁵ A „szent keresztség” alatt itt a felnőtt korban, hit és megtérés nyomán kiszolgáltattott bemelegítés értendő. Hogy félreértés ne essék, „Az úrvacsorában a Szentírás szerint csak a hitük vallomására alámerített egyének és gyülekezeti tagok részesülhetnek”.³⁵⁶ Ez utóbbi megjegyzés az amerikai Déli Baptista Szövetség álláspontja, mely ebben a korban Magyarországon is uralkodó. Az amerikai baptisták egyébként (kezdettől fogva szinte napjainkig) csaknem kizárólag a zárt *communio*-t gyakorolják. Csak bemelegített gyülekezeti tagok vehetnek úrvacsorát. Ez a szemlélet esetenként oda vezetett, hogy egyesek (pl. J. R. Graves, 1881 óta) mindennemű *intercommunio*-t elvetettek (azt is, hogy baptista gyülekezeti tag egy másik baptista gyülekezetben úrvacsorázhassék).³⁵⁷ Kialakult egy különös gyakorlat: az önvizsgálaton túl az egymás megvizsgálása. Ha valakit a közösség (a helyi gyülekezet) nem tartott

méltónak az úrvacsorához, úgy azt kizárta a communióból. Fenyítékké lett az úrvacsorától való eltiltás. Egyes gyülekezetekben bevezették a szombat esti közösségi órát, melyen megvizsgálták, hogy ki törekedett „szentül élni”, ki alkalmas tehát arra, hogy a következő napon éljen az úrvacsorával.³⁵⁸ Egyes angol gyülekezetek erre a vizsgálódásra minden úrvacsora előtt egy teljes hetet szántak.

Nyilvánvaló, hogy az a nemes cél vezette J. R. Graves-t és mindazokat, akik ennyire szigorúan szabályozták az úrvacsorával való életét, hogy valóságosan a szentek közössége legyen az emlékjegyekben részesülő gyülekezet. Hasonló törekvések hazánkban is föllelhetők voltak. Fentiekkel kapcsolatban úgy véljük, hogy nincs lehetőségünk semmiféle biztos ítélettelre mások tekintetében (kivéve, ha nyilvánvaló bűnről van szó). A Szentírás konkrétan nem szól arról, hogy az úrvacsorától való eltiltás fenyítékként kerüljön alkalmazásra a gyülekezetben. Pál apostol is önmagunk megpróbálására, megítélésére szólít föl (1Kor 11:28, 31).

Az Ócsai hitvallás nem tud az úrvacsorától való eltiltásról, mint fenyítő eszközről.³⁵⁹

Udvarnoki András ezt írja: „Az Úr vacsoráját nem élvezheti olyan egyén, aki az Úrral nincs jó viszonyban, aki nyilvános bűnben él, aki haragtartó és megbocsátásra, kibékülésre nem hajlandó.”³⁶⁰ Állítása bizonyítására Mt 5:23–24-et, valamint Mk 11:25–26-ot hozza fel. A „nem élvezheti” magában foglalja az eltiltás lehetőségét, de érthető úgy is, hogy *nincs hasznára*, vagy hogy: *önmaga állapítja meg magáról*, hogy nem méltó.

„A fenyíték” cím alatt ezt olvashatjuk: „Ha a fenyített hosszú időn át nem mutat javulást, a gyülekezetnek jogában áll megvonni tőle a közösséget, és tagjai sorából törölheti.”³⁶¹ A „megvonni tőle a közösséget...” szintén nem egyértelmű utalás az úrvacsorától való eltiltásra. Különös, hogy „Az újszövetségi gyülekezet”, mely 9 teljes oldalt szán a gyülekezeti fegyelemnek, nem említi a témát,³⁶² viszont dr. Udvarnoki Béla szerint: „A gyülekezeti fegyelmezésnek elméletileg és gyakorlatilag három fokát ismerjük: 1. Intés. 2. Az úrvacsorától rövidebb-hosszabb időre való eltiltás. 3. A gyülekezetből való kire-

kesztés”.³⁶³ Úgy érezzük, hogy ez a megállapítás csak egyes gyülekezetek gyakorlatát tükrözi, de az úrvacsorától való eltiltás tekintetében nem kimondottan biblikus. A szerző nem is igyekszik arra, hogy igékkel támassza alá állítását. (Természetesen nem kizárólag baptista gonddal állunk szemben. Dr. Kocsis Elemér, debreceni református professzor is megjegyzi, hogy: „Az úrvacsora hanyatlása a kutatók szerint tulajdonképpen a protestáns orthodoxia korára vezethető vissza, amikor az úrvacsorai közösség feltételévé az »igaz tan« elfogadását tették. E cél érdekében annyira túlterhelték az úrvacsorát mindenféle tanítással és oktatással, hogy a tulajdonképpeni úrvacsoravétel – akkor is, ha a személyes imádságokat és a szereztetési igét hozzászámítjuk, – csak néhány másodpercre redukálódott. Az úrvacsora elveszett a szavak özönében. Ehhez járult, hogy az úrvacsorát egybekötötték az egyházfegyelemmel (disciplina ecclesiastica). Az exkommunikáció, amely az úrvacsora tisztaságát vélt hivatni megvédeni, végül is az elriasztás eszköze lett. Mivel a reformátori egyházakban nincs passzív úrvacsoravétel, az exkommunikáció sokkal riasztóbban hatott, mint a középkori egyházban. A középkorban összekötötték az eukharishtiát az ún. »húsvéti gyónással«. Ez a protestáns egyházakban úgy hatott, hogy az úrvacsorát bűnbánati hét előzi meg. Aki nem tud a bűnbánati héten templomba menni, az elriad az ünnepi úrvacsoravételtől. Túl van terhelve a protestáns úrvacsora a *bűnbánat motívumával*, és *kevés benne a feltámadott Krisztussal*, a gyülekezet élő urával való *együtt-örvendezés*. Református úrvacsoraosztáson a *halotti tor* hangulata alakult ki. Jézus utolsó vacsorája egészen más volt, és egészen más volt az ősegyházi úrvacsora is, a tanítványok gyülekezetének örvendező, hálaadó, meghitt együttléte”.³⁶⁴ (Az idézett megállapítás sok tekintetben igaz a magyar baptista múltra – olykor a jelenre nézve is.)

Az úrvacsoratan kisugárzása többirányú.

Ekkleziológiai szempontból elődeink egyetértének abban, hogy az úrvacsora elválaszthatatlan a gyülekezettől: „...az Úr által az *Ő gyülekezete számára szereztetett kegyelemteljes intézmény*...”³⁶⁵, abban is, hogy „...a gyülekezetben, *erre rendelt személy által* a szerzési igék

hangoztatása és ünnepélyes hálaima után kenyér töretik, s ez valamint utána a bor is a kehelyből a gyülekezet tagjai által vétetik.”³⁶⁶

Gyülekezet alatt az egy helyen lévő bemeztett hívők közösségét értik. Az idézetből az is világos, hogy fontos szerepe van a *hálaadásnak*.

Az úrvacsora közös étkezés (agapé) *jellege* már sokkal halványabb, az *örömnep jelleg* pedig alig mutatható ki. Az *áldozat motívum* is szinte teljesen hiányzik. Ennek oka nyilván a római katolikus értelmezéssel való radikális szembenállás. A *páskával való összekapcsolás* élő hagyomány.³⁶⁷

Az *eszkatologikus szempont* mindössze annyiban érvényesül, amennyiben a bibliai szövegekben konkrét megfogalmazást nyer, de az igehirdetésben szegényesen mutatható ki.

Diakoniai tevékenységnek foghatj föl a betegek meglátogatása a lelkipásztor és legalább két diakónus által, s a jegyek ilyen körben való kiszolgáltatása. Bizonyos időszakokban kimutatható a gyülekezet szegényeit vagy más szegényeket megsegítő célzatú, az úrvacsorával egybekötött célgyűjtés.

Most forduljunk a közelmúlt felé!

Az 1960-as és 70-es évek kiemelkedő teológusa dr. Nagy József, aki rendszeres teológiai jegyzetek I-II. címen adta közre a Baptista Teológiai Szemináriumban 1961-óta előadott anyagot. Tizennyolc oldalon foglalkozik a gyülekezet szertartásaival, ebből 9 oldalon ír az úrvacsoráról.³⁶⁸ Megőrzi, esetenként szigorítja az elődök nézeteit. Definíciója így hangzik: „Az úrvacsora olyan szertartás, amelyben az egybegyűlt gyülekezet a feljogosított gyülekezeti képviselő által megtört kenyérből eszik és kiöntött borból iszik, cselekedve ezt állandó emlékezéssel az egykor keresztre feszített, de feltámadt megváltóra, mint a szellemi élet forrására; vagy más szavakkal, úgy végezve el ezt a Krisztus halálát és feltámadását magában rejtő közös cselekményt, mint amely által az újjászületésben elkezdődött élet fennmarad, tovább fejlődik és beteljesedik. Ez lényegében Krisztussal és egymással való közösségünk megerősítése (1Kor 10:16).”³⁶⁹

Az úrvacsorának tehát fontos része az *emlékezés*. Az *egybegyűlt gyülekezet szertartása* melyhez *feljogosított gyülekezeti képviselő közreműködése szükséges*. Az új élet fejlődésének eszköze.

A szerző a továbbiakban kifejti, hogy az úrvacsorát Krisztus rendelte el halálának emlékeztére.³⁷⁰ Az úrvacsora *eszkatologikus jellegére* utalva hivatkozik az igére, miszerint Krisztus második eljövételéig szükséges gyakorolnunk az úrvacsorát. Hangsúlyozza, hogy az emlékezés mellett *fontos, hogy „Krisztus halálát hirdetjük a világnak.”*³⁷¹

Gyülekezetben kell ünnepelni – írja –, majd a lelkész ill. a gyülekezet (mint testület) felelősségéről szól. Erőteljesen hangsúlyozza az „úrvacsorai részvételhez szükséges előzetes kellékek”³⁷² fontosságát:

1. Krisztus az úrvacsora megünneplését nem az egész széles világnak, hanem csak a maga tanítványainak hagyta meg.

2. Az apostoli parancs, mely szerint Krisztus hívei szakadjanak el, különítsék el magukat másoktól, magában foglalja azt, hogy az úrvacsora még a kimondott egyháztagok, gyülekezeti tagok is egy szűkebb körének van szánva.

3. A bemelegítésben is csak bizonyos minőségű személyek részesülhetnek, miből logikusan következik az a hit, hogy ugyanez a helyes az úrvacsora tekintetében is.³⁷³

A szerző elengedhetetlennek tartja az *újjászületést, a bemelegítést, a gyülekezeti tagságot és a feddhetetlen életet.*³⁷⁴ Végül szól a nyílt úrvacsora hátrányos következményeiről.³⁷⁵

Mivel magyarázható e korszak beszűkítő tendenciája? Egy példával szeretném megvilágítani: Amikor az angol baptisták körében tért hódított a nyílt *communio*,³⁷⁶ és e gyakorlat hívei között olyan neves személyek voltak, mint például J. Bunyan, R. Robinson vagy C. H. Spurgeon,³⁷⁷ az amerikai baptisták olyan nyugtalanítónak tartották ezt, hogy amúgy is zárt *communio*jukat egyre zártabbá igyekeztek tenni. Másfelől, meg akarták védeni (ti. az amerikaiak) saját álláspontjukat. Ennek eredményeként jött létre a korábban már említett J. R. Graves féle mozgalom (vö. 357. jegyzet).

A magyarországi okok, amelyek szorosabb gyeplőfogásra készítettek e kor reprezentásait, lehetnek a következők:

1. Az un. szocialista Magyarországon gyorsan jelentkezett a nép-egyházak válsága. Baptista szempontból e jelenség egyik okának az

látszott, hogy sem a bemeletést, sem az úrvacsorát nem gyakorolták eléggé biblikusán. A bomlástól való félelem lehetett az egyik ok.

2. Az egyre általánosabban jelentkező szekularizáció kivédési szándéka lehetett a másik oka a zártság őrzésének vagy fokozásának.

3. A mezőgazdaság „szocialista átszervezése” nyomán egyrészt a családi- és faluközösségek bomladozása, másrészt az urbanizáció és a munkaerő átcsoportosulása, nem utolsó sorban a falusi gyülekezetek nagyrésztének elnéptelenedése (fenti okok természetes következményeként is) sugallhatta a gyülekezeti élet szilárdabbá, (ez esetben) zártabbá tételét.

4. A kibontakozó ideológiai harc – úgy tűnhetett – szükségeli a sorok rendezését, mégpedig szigorú normák szerint.

Fentiekén túl bizonyára más okok is számításba jöhetnek (mit pl. az amerikai Déli Szövetség jóval erősebb szellemi hatása, mint mondjuk az angol baptistáké; az ökumenikus mozgalom kiteljesedése, stb.) Mindenesetre az is tény, hogy lépések történtek – különösen az utolsó néhány évben – a nyitás tekintetében. Világossá lett, hogy értékeink akkor válnak hasznosakká, ha megosztjuk őket, ha merjük vállalni az összehasonlítást akkor is, ha nem eleve látszik, hogy a mi álláspontunk a biblikusabb (mint pl. a bemeletés vonatkozásában), s ha hiányosságokra döbbenünk, vállaljuk az igei korrekciót is.

A közelmúlthoz tartozik a Baptista Világszövetség és a Református Világszövetség dialógusáról kiadott dokumentum megállapítása is (17. lap 11. pont): Many Baptist and Reformed Churches practice mutual recognition to the communion of the Lord's Supper. Hasonlóról magyarországi gyülekezeti tapasztalatból is tudunk, sőt néhány gyülekezeti szintű ökumenikus intercommunióról is.³⁷⁸

A gyülekezeti szintű ökumenikus intercommunio – amennyiben általános gyakorlatra is gondolunk – mindenképpen a jövő kérdése, ami alapos teológiai és tudati előkészítést igényel akkor is, ha esetleg bármiféle konszenzus jönne létre.

Az 1973. ápr. 24-i hatállyal életbe lépett Baptista Hitvallás 11. pontja az úrvacsoráról a következőket tartalmazza: Hisszük, hogy az úrvacsorát Jézus Krisztus szerezte, hogy azzal rendszeresen élve, há-

laadással emlékezzünk végtelen szeretetére, és cselekvő módon hirdessük halálát, amíg visszatér.

Az Úr Jézus halálának emlékjegyében, a kenyérben és a borban azok részesülhetnek, akik újjászülettek, hittük vallomására bementek, Istennel és embertársaikkal rendezett közösségben élnek.

Az úrvacsora jegyei – a kenyér és a bor –, Krisztus megtört testének és kiontott vérének jelképei. Ha ezeket hittel, a Megváltóra emlékezve vesszük magunkhoz, a Szentlélek által lélekben egyesülünk Urunkkal, mert a külső cselekmény során megújul bennünk a bizonyosság: Immánuel! Velünk az Isten.

Az úrvacsorában, Krisztussal való közösségünkkel egyidejűleg kiábrázolódik és megújul testvéreinkkel való közösségünk is.³⁷⁹

Mennyiben jelent előrelépést e hitvallás?

1. Elkerüli az úrvacsora minősítő megnevezését, így tág teret biztosít a szabad értelmezésnek.

2. Nem szabályozza az úrvacsora gyakoriságát, ebben a vonatkozásban is tiszteletben tartja a helyi gyülekezetek döntését.

3. Tartalmazza a hálaadó emlékezés, az eszkathológikus előretekingítés és a cselekvés eszméjét.

4. Hangsúlyozza a hit gyümölcszeként és a Szentlélek közreműködésével előálló Krisztussal való lelki egyesülést, ugyanakkor világosan állást foglal a kenyér és bor jelképi mivolta mellett.

5. Tekintettel van az egymással való közösség megújulásának szükségére is.

6. Sem itt, sem a gyülekezeti fegyelem cím alatt nem tud az úrvacsorától való eltiltásról, mint fegyelmező eszközről.

7. Nem utal arra, hogy csak lelkész (esetleg avatott presbiter vagy diakónus) oszthatja a jegyeket, bár nyilván nem akar táptalajt biztosítani semmiféle szabadosságnak – „magan-úrvacsorának”.

8. Nem sugallja a zárt communiót.³⁸⁰ Tudomásul veszi a zárt intercommuniót,³⁸¹ sőt: nem tekinti kimondott feltételnek a baptista gyülekezeti tagságot sem.

9. Nem enged azonban a bementés és újjászületés, valamint a rendezett közösségi élet vonatkozásában.

Úgy vélem, e hitvallás a hetvenes évek igen értékes dokumentuma. Nagyjából középutasnak mondható, ha világviszonylatban nézzük a baptista állásfoglalásokat az úrvacsora kérdésében. Magyarországi viszonylatban azonban – talán nem túl nagy szó –, forradalmi újat jelent. Tükrözi, hogy közösségünk (legalább is elfogadott hitvallásában!) a befele fordulás helyett a kitárulkozás útjára lépett. Néhány ponton természetesen továbbfejleszthető e hitvallás is. E pontok is szóba kerülnek a következő részben.

Szeretnék megszólaltatni néhány kiemelkedő baptista teológust azok közül, akiknek hatása várhatóan érvényesül magyar vonatkozásban is – a jövő tekintetében.

Dr. D. S. Russell (az Európai Baptista Szövetség egykori elnöke, az angol baptisták volt főtitkára) szerint: A sakramentumok először és mindenek felett Isten cselekményei. Áldásaikat bűnbánat és hitvallás által élvezhetjük. A sakramentumok – akár az igehirdetés – (és az őket megelőző hit által) Isten kegyelme elnyerhető. Az úrvacsora a közösség, a testvériség, az egyetemesség, a Krisztusban való egység jele.³⁸²

Az amerikai baptisták között általában a mai napig az úrvacsora emlék jellege dominál.³⁸³ Vannak azonban olyan jelek, amelyek arra utalnak, hogy egyre többen ismerik föl: a vacsora az *örvendezés és hálaadás alkalma is*, tehát eukharisztia!³⁸⁴

Dr. L. E. Rhodes, A Broadway Baptist Church (Knoxville, Tennessee) lelkipásztora, aki gyülekezeti munkája mellett egész Knoxville keresztyéneinek felekezeti tevékenységét koordinálja, a louisville-i teológiai szeminárium folyóiratában (Review and Expositor) mint vendég író így kezdi tanulmányát: „E tanulmányt olyan valaki írta, aki egykor kényszerűségből és kötelességszerűen osztotta az úrvacsorát, most azonban örömmel és fenntartás nélkül. Sok megpróbáltatáson, tévedésen, gyötrelmen és reménységen keresztül, hosszú úton jutott el ideig.”³⁸⁵ A bevezetőben arról szól, hogy mennyiben ige (szó) a sakramentum: „A sakramentum is szó, még ha több is annál, hiszen a szó kommunikációs eszköz. Azt jelenti ez, hogy cselekmények, dolgok és személyek: *szavak*, alkalmasak tehát fenyegetés, szeretet,

reménység, stb. közvetítésére. Ha jobban figyeltünk volna az Újszövetségre, régóta tudnánk ezt... Az Ige testté lett és lakozék miközöttünk... – ez azt jelenti, hogy az Ige lehet személy vagy esemény, vagy mindkettő.³⁸⁶

„Igen fontos, hogy fölhagyjunk a szó korlátozott használatával. Marchall McLuhan mondja, hogy a szavakon túl kell jutnunk egészen addig, ahol a »médiium az üzenettel azonosul«. Fény, hang, szín és cselekmény hatékonyabban válhat üzenetközvetítővé, mint az írott és mondott szó. Az egyháznak számolnia kell az új kommunikációs módszerekkel... Az úrvacsorának igévé kell válnia számunkra.³⁸⁷

A következőkben az angol baptisták úrvacsoráról kiadott nyilatkozatából idézek.³⁸⁸ „Az úrvacsora a keresztyén egyház istentiszteletének koronája. Annak ellenére, hogy értelmezés tekintetében nagyon eltérőek a vélemények, az úrvacsorai istentisztelet fölmérhetetlenül fontos egységet képez a keresztyének közösségében.³⁸⁹

„Mi az Úr rendelését, a mi Urunk kinszenvedésének és győzelmének *inkább boldog, mint komor* megemlékezésének tekintjük...³⁹⁰

„Szerintünk az úrvacsorát nem lehet pusztá emlékezésésként felfogni... az úrvacsora sokkal több egyszerű emlékezésnél...³⁹¹

Hisszük, hogy Jézus Krisztus az úrvacsorai istentiszteleten valóban jelen van. A szolgálatot Ő veszi kezébe, önmagát adja, hogy felüdítse az övéit (vö. Lk 24:30). Az úrvacsora így a kegyelem tényleges eszköze, különleges eszköze, de nem a különleges kegyelem eszköze.³⁹²

„A nyílt – vagy zárt *communio* kérdésében a baptisták között nincs nézetazonosság... Megjegyezni kívánjuk viszont, hogy mindaddig, amíg a baptisták sem értenek egyet e kérdésben, nincs jogunk arra, hogy más hitvallású keresztyéneket kritizáljunk, olyanokat, akik nem képesek arra, hogy minden további nélkül közösen úrvacsorázzanak egymással... Türelmesnek kell lennünk egymás iránt, mint akik testvérek vagyunk a Krisztusban...³⁹³

Az idézett nyilatkozat a továbbiakban arra a kérdésre keresi a választ, hogy milyen alapon van jogunk nekünk baptistáknak megtagadni az úrvacsorát olyan Krisztusban hívő, gyümölcsöző életű keresztyénektől, akik csak annyiban különböznek tőlünk, hogy csecsemő

korban keresztelték meg őket? A szerzők úgy látják (ApCsel 10. alapján), hogy engedni kellene magunkat meggyőzetni a Szentlélek által (ahogy végül is Péter engedte) arról, hogy kizárólag Krisztusra tartozik, hogy kiket enged az Ő asztalához.³⁹⁴

„Az úrvacsora a *szolgálat sakramentuma* lesz azáltal, hogy Jézus Krisztus az Atyától kapott küldetésében és szolgálatában részesíti egyházát, a gyülekezetet, testének tagjait (vö. Jn 13:1–40). Tévtűt volt a sakramentum értelmezésében az az elképzelés, hogy az úrvacsora az egység, az igaz tanítás, a »doctrina orthodoxa« kifejezésének a sakramentuma. Ez az értelmezés kizárja a közösséget más felekezetek tagjaival, akik hozzánk hasonlóan hisznek Krisztusban, kizárja a világot az úrvacsora áldásából. Viszont az az értelmezés, amely szerint az úrvacsora a *szolgálat sakramentuma*, magában foglalja a Krisztus más egyházakban élő népe felelősségét és a világ iránti felelősséget is.

Az intercommunio sem az úrvacsora jelentésének liberális leértékelésével, sem mágikus szakrális értelmezésével nem hozható létre, csak úgy, ha benne az embernek szolgáló és az övéit szolgálatra küldő Úr ajándékát látjuk. Az intercommuniora törekednünk kell, hiszen ebben lesz igazán nyilvánvalóvá a Krisztus teste tagjainak communiója, egysége. A keresztyénségnek soha sem szabad bűnbánat nélkül elmenni az intercommunio hiányának botránkozató ténye mellett. Viszont azt is tudnunk kell, hogy sem megalkuvás, sem közöny nem hozhatja létre Krisztus követőinek az úrvacsorában megnyilvánuló látható egységét, csak az úrvacsora sakramentuma jelentőségének új, evangéliumi felismerése.³⁹⁵

Összegezve

Úrvacsora-gyakorlatunk sok tekintetben elszegényedett. Gyakran hiányzik belőle a valóságos hála, az örömteli ünneplés, eszkatologikus reménység. Nem mindig jár vele együtt a szellemi megújulás, az evangélizáció és a szolgálat.

Az a Jézus, aki az utolsó vacsorán megmosta a tanítványok lábát, példát adott nekünk a szolgálatra. Azzal pedig, hogy a terített asztal

mellől kelt föl, és – mintegy megszakítva a liturgikus vacsorát – alantaszolgálatba kezdett, oly módon kapcsolta össze az úrvacsorát és a szolgálatot, hogy azt az ember nem választhatja szét.

Az értünk halált vállaló Úr hív bennünket új, egymás és mindenki felé irányuló szolgálatra. Vajon merünk-e, akarunk-e Vele indulni?

3. Eukharisztia – diakonia – ökumené

Néhány igen fontos dokumentum alapján szeretném összegezni mindazt, ami az úrvacsora diakoniai jellegének elmélyítése nyomán az ökumenikus mozgalomban gyümölcsözőtt és gyümölcsözőhet.

Az Egyházak Világtanácsa – korábban már idézett (New Directions in Faith and Order, Bristol, 1967) füzeté, mely a „Faith and Order Paper” 50. számaként 1968-ban jelent meg, igen lényeges részleteket tartalmaz témánk szempontjából. Az eukharisztia és az agapé kapcsán ismertetem a tanulmánynak biblica theologiai alapvetését, most az agapé jelenéről szóló szakaszt idézem:

Manapság fokozódik az érdeklődés az agapé-szerű étkezések közössége iránt. Ezt több tényező is indokolja. Például: Egy erőteljesen technológus, szakosított társadalomban gyakran akadályba ütköznek az emberi értékek, és sokszor hiányzik az öröm érzése, a közösségi felelősség. A világ sok helyén, az egyházi életben igénylik a tartalmasabb társadalmi kapcsolatokat. Bár ezek az étkezések nem tartoznak az eukharisztiahoz, az egyház mégsem hagyhatja figyelmen kívül a jelenlegi lelkesedést. *Önmagukban* ezeket az étkezéseket nem lehet sem elítélni, sem helyeselni. Történelmi bizonyítékok igazolják, hogy lehetséges elvileg az agapé, mégha nem is mindig szükséges... Figyelembe kell venni a gyakorlati megfontolásokat, hogy a legmesszebbmenőkig biztosítsuk a Szent Lélek munkáját a külön agapé keretében is. Az idegen lélekkel szemben mérlegelni kell, hogy milyen ünneplés helyeselhető.

A következőket kell megfontolnunk:

a) Az eukharisztikus étkezés agapé-szerű jellemvonásának tudatosítására és megvalósítására a legnagyobb gondot kell fordítani, mint

már említettük, úgy hogy az úrvacsorát lehessen a legcélszerűbb „agapé”-nak tekinteni. Ebben a tekintetben az egyházaknak, az eukharisztiai értelmezésüket és gyakorlatukat felül kellett vizsgálni, és át kellett gondolniuk, hogy az ünneplésnek milyen új formái lennének tanácsosak. Ebben a kérdésben a diakoniai hivatal megújítása érdemel figyelmet.

b) Néhány esetben, a gyülekezeti agapék – az eukharisziával összekapcsolva – hozzájárulhatnak a gyülekezet öröm érzetéhez, magában az eukharisziában is meglévő felelősségteljes közösség létrejöttéhez.

c) Az eukharisziához nem kapcsolódó gyülekezeti agapék – bizonyos körülmények között – szintén nagyon hasznosak lehetnek. Ilyen körülmények például: *Úgy a gyülekezet teljes életében, mint a világért végzett aktív érdeklődés terén, serkenti a teljesebb közösség alkalmairól, akár urbánus, ipari, akár falusi közösségekben, stb.* Viszont fennáll annak a veszélye, hogy az ilyen agapék, ha nem jól vannak előkészítve és rendezve, elvesztik szándékolt céljukat, versengéshez, vagy bármi más zavarhoz vezethetnek.

d) Az eukharisztia különböző felekezeti alkalmain az interkonfeszziós agapék erőteljes keresztyén közösséget és tanúságtételt mutathatnak. *Minden hitvallású csoport külön ünneplheti az eukharisziát, majd egybekapcsolódhat az agapében, a többi keresztyén testvérével, egy közösségben.*

e) Egy agapének ezt a lehetőségét vették kiemelten figyelembe az EVT uppsalai negyedik kongresszusán. Ezzel kapcsolatban, a Központi Bizottság által elfogadott (1963) „Közös szolgálatok ökumenikus összejöveteleken” (Communion Services at Ecumenical Gatherings) c. munkát kell megemlítenünk. Ebben a következő ajánlások találhatók:

1. A találkozó programján belül legalább két eukharisztiai istentiszteletet kellene tartani, egyikén meghívást kapnának „az egyházak tagjai úrvacsorában való részvételre”, a másikon „egy egyház liturgiája szerint, amely nem tudja lelkiismereti okból a szent jegyekben való részesedésre hívni tagjait a többi egyház tagjaival”, és a találkozó valamennyi tagját meg kellene hívni mindkét istentiszteletre.

2. Biztosítékokat kellene adni valamennyi úrvacsorázónak, hogy a tradícióiknak megfelelően zajlik le az úrvacsora. (vö. az uppsalai dokumentumokkal 142. § 79. old.).

Az összejövetel vége felé agapét tarthatnának, miután valamennyi résztvevőnek megvolt a lehetősége az úrvacsorázásra. Egy ilyen étkezés lerakhatná a közösség alapjait. Természetesen részletesen ki kellene munkálni mindent, a megfelelő előkészítő bizottságokban.³⁹⁷

Az imént idézett dokumentum foglalkozik az intercommunio kérdéssel is.³⁹⁸ E szakaszban a d. pontban ezt olvassuk:

d) További befolyást gyakorolnak a társadalmi nyomások. Az osztály már régebben hiányolta, hogy az egymással egyébként – a házasságban, a nevelésben, a munkában, stb. – igen szorosan együtt élő emberek kerüljenek az egyházban is közelebb egymáshoz.

A 2. pontban pedig ez áll:

2. Az intercommunio kérdése, természeténél fogva elsősorban igényt támaszt arra, hogy általában a lelkészség, de a püspökség is informálódjék. Sürgetni kellene az egyházakat, hogy vállalják a szolgálat átértékelését, mégpedig a saját papi rendje szerinti kinyilvánítás útján. Egyébként a következő kérdéseket kellene hogy föltegyék:

a) A „katolikus” egyházaknak meg kellene kérdezni: Birtokolnak-e a nem püspöki egyházak lelkészei – akár van apostoli szukcessziójuk, akár nincs, függetlenül ettől – valamilyen értékes, valóságos elemet (úgy mint karizmatikus vagy rendkívüli szolgálatot)...?

b) A „protestáns” egyházak ezzel szemben, át kellene hogy gondolják, az ökumenikus mozgalom fényében, a korai egyháznak és a reformáció előtti időknek a közösen elfogadott szolgálata értékét.

c) A „protestáns” valamint a „katolikus” egyházaknak föl kellene vetni azt a további kérdést, hogy a prereformációs és a reformációs szolgálat erősen eltérő látszata ellenére, a meglévő rejtett azonosságokat ténylegesen nem lehetne-e jobban hangsúlyozni? Nem az-e a valóság, hogy a nevet vagy egy adott gyülekezeti rendet elvetve, a reformátorok szükségképpen felülvizsgálták, a névben rejlő valóságot is, amit most már szintűgy elvetünk? Vagy ismételten, nem az-e a valóság, hogy egy nevet vagy címet megtartunk ugyan, de a vágyott valóság elmarad?...

Mennyire mehetünk az „ökumenikus” elvek érzékenysége terén?

A 4. Appendix a 2. ülészak beszámolóját adja az eukharisztia és az egység témakörében.³⁹⁹

A bizottság 2. ülészaka nagyon jónak találta a „Szent Eukharisztia” (The Holy Eucharist) című előkészítő dolgozatot. A bizottság tanulmányozta a dolgozatot, és az eukharisztia ökumenikus teológiája felé előrelépésnek tekintette.

Nem szabad elfelejteni, hogy e dolgozatnak nem célja az eukharisztia teljes teológiájának leírása, csak arra korlátozódik, hogy néhány lényeges témát írjon le, ugyanakkor e tárgyban a korábbi ökumenikus munkálkodást, és a legújabb biblikai teológiai eredményeket használja föl. Úgy véljük, hogy a dolgozatot a lehető legszélesebb körben olvassák, mindazon egyházak körében, ahol foglalkoznak a gyakorlati teológiával és a liturgiával. Köztünk nagyon értékes vitát eredményezett a dolgozat, és úgy hisszük, hogy másoknak is hasznos lehet.

További kommentárunk az okmányról magában foglalja mindazokat a szerzői változtatásokat, amelyeket Bristolban elfogadtak.

Az I. részben „Az Eukharisztia anamentikus és epikletikus jellege” (The Anamnetic and Epikletic Character of the Eucharist) cím alatt, mindazokkal megegyezünk, amelyek megfelelőképpen kifejezik az eukharisztianak mind az anamnetikus, mind az epikletikus jellegét...

A II. részben „Az Eukharisztia katolikus jellege” (The Catholic Character of the Eucharist) fejezetben, a 3. § utolsó mondatát úgy értelmezzük, hogy ez azt jelenti, nyitottnak kell lenni az egyháznak a liturgiai gyakorlatában mások tanácsai és meglátásai tekintetében. A 4. § utolsó mondatát fontosnak tartjuk, ezért magyarázzuk úgy, hogy ha a fajok, nemzetiségek, nyelvek és osztályok közötti elkülönülés falait a gyülekezetekben és a különféle konfessziók keretében leküzdik, akkor az eukharisztia utánózzák. Az 5. és 6. §-ban mi azt értjük, hogy a feszültség, amely az egyházban van és jelenleg is fennáll, nem jelent megadást a szintetisztikus vagy sovínisztikus tendenciák előtt.

A mai világban, a keresztyén egyház jelenlegi helyzete szempontjából, az „Eukharisztia és agapé” (Eucharist and Agape) c. III. részről úgy találjuk, hogy hasznos és jelentős.

Ismételten megerősítjük, hogy nagy gondot kell fordítani annak biztosítására, hogy ne helyettesítse az eukharisziát az agapé.

A II. ülészak ajánlja a következőket:

a) A dolgozatot (The Holy Eucharist) nyomtassák ki és széles körben terjesszék, a fentebbi kommentárokkal együtt.

b) Az úrvacsorai szerezetési igék komoly tanulmányozásával vizsgáljuk meg azokat exegetikailag, történelmileg és teológiailag, részletesen. Ez különösen olyan államokban lehet nagyon hasznos, ahol más vallási tradíciók háttérben az úrvacsora szerezetési igéit könnyű félreérteni.

c) Folytassák és szélesítsék ki az eukharisztia tanulmányozását, különös figyelemmel az eukharisztikus hit teljességére és a tantételre. A következőket kell magában foglalnia a kutatásnak: I. A baptizma és az eukharisztia közötti összefüggés. II. A kommunióra való lelki előkészület kérdése. III. Az eukharisztia gyakoriságára vonatkozó ügy, az úrvacsora vételre és rendezésre vonatkozólag (lásd a Montreali beszámolót, 119. §); IV. ...tanulmányozzuk a problémákat, pl. azt, mit jelent poligámiában élni, V. A keresztyének általában vett istentiszteletnek és az eukharisziának az összefüggését, és a keresztyének személyes lelki életének a tanítással való összefüggését is tanulmányozzuk.

d) *Fordítsunk különös figyelmet a szolgálat problémáira, az eukharisztia ünneplésével kapcsolatban. Ez természetesen a központi kérdés lesz az interkommunikáció kérdésében* Azt hisszük, hogy az eukharisztia teológiájában mutatkozó fejlődések szempontjából, és az interkommunió növekvő valószínűsége miatt, itt az ideje közvetlenül szembenézni ezekkel a kérdésekkel.

f) Az eukharisziával kapcsolatban ki kell dolgozni egy összegzést. Ennek az összefoglalásnak az alapján népszerű könyvet kell írni, a titkárság irányításával együtt. Ezeket a könyveket azoknak az államoknak a nyelvén és nyelvjárásán kell kiadni, amelyeken az Egyházak Világtanácsának képviselői, az úrvacsorai szakértők tárgyaltak. Így tájékoztathatjuk a nyilvánosságot az ökumenikus liturgia fejlődéséről.

A Faith and Order Paper No. 84.400 B. pontjában (8. old. kk.) foglalkozik az eukharisziával. Ez az 1977-ben kiadott tanulmány megállapítja:

Az elfogadott nyilatkozatok és a válaszok világossá teszik, hogy egyre növekvő benső megegyezés van az úrvacsorával kapcsolatosan, mint ami az egyházak közötti közösségnek a központi témája.⁴⁰¹

Az első pontban ezt olvassuk:

Az „emlékezés” és „áldozat” meghatározások egyre szélesebb körű elfogadásra találnak. Az „emlékezés” (anamnészisz) úgy látszik vonatkozik mind Jézus Krisztus életének és munkájának múltbeli realitására, mind arra a jövődő dicsőségre, amelynek előízét adja. Krisztus áldozata is képviselve van, és önmagunk feláldozása is kifejezésre jut az úrvacsorában. Egyes egyházak megkérdőjelezik az Ő áldozata és a mi áldozatunk közötti kapcsolatot. De vajon nem mondhatjuk, hogy mivel Krisztus a Főpap és Közbenjáró, mi felajánljuk magunkat Istennek az Ő áldozata által? Bizonyára a mi önfelajánlásunk az Ő kegyelme nélkül semmi: a mi áldozatunk az övébe lép be.⁴⁰²

Az 5. pont szerint, jelentős megegyezés van abba, hogy az úrvacsora a közösség használatára jött létre. Még nincs teljes megegyezés abban, hogy milyen messze terjedhet ki a sákramentumnak a közösség általi használata. Vajon csak a közösségi istentisztelet órájára van korlátozva, vagy kiterjeszhető a betegek részvételére is, akikhez a sákramentumot odaviszik az istentiszteleti közösségből?⁴⁰³

A 8. pont szerint a legtöbb úrvacsorai liturgia kifejezi azt a meggyőződést, hogy minden helyi gyülekezet, amely az Úr asztala körül összegyülekezik az egész egyházat képviseli. Ha ez még nem is mindig nyilvánvaló az ünneplés különféle módjai miatt, az úrvacsorát normálisan úgy értik, mint olyan aktust, amely Isten egész népének az egységére mutat. Ebben a perspektívában, ma sokan úgy tekintik az úrvacsora ünneplését, mint ami *elősegíti az egységet*. Jó lelkiismerettel és célkitűzéssel részesülnek az úrvacsorában az egyházak határainkon belül és azon túl. Ezt a tényt és ennek vonatkozásait teológiai és pásztorális szempontból is meg kell vizsgálnunk. *Az Úr asztalánál való megosztottság kérdésessé teszi az egyház egységét.*⁴⁰⁴

A 9. pont szerint az úrvacsora ünneplésében, az áldásban, a kenyér evésében és a bor ivásában, *Isten népe osztozik Krisztus papi cselekményében és küldetésében az egész világért*. A teremtés eltorzult a bűn miatt, de Krisztusban megváltást és újjáteremtést nyer. Az egyházak válaszaiban található bizonyos magyarázatok azt jelzik, hogy az *úrvacsora és a misszió* közötti kapcsolat még világosabbá kell hogy legyen. E kapcsolatnak az érzékelésben, kulturális és politikai feltételeket is számításba kell venni; utakat kell találni mind a helyi gyülekezetek és egyháztagnak számára, hogy lelkesítést és irányítást mérítsenek az úrvacsorából bizonyoságukhoz és szolgálatukhoz.⁴⁰⁵

A közös megegyezés alapján hozott nyilatkozatban pozitív választ kaptunk a szolgálat krisztológiai alapjához. Azt is közösen elfogadták, hogy mivel a szolgálatot Krisztus mintázza meg, ezt a szolgálat ténnyében kell látnunk.⁴⁰⁶

Igen érdekes anyag található az 1978-ban Indiában publikált „Growing Together into Unity” c. munkában.⁴⁰⁷ Néhány – témánk szempontjából fontos – szemelvényt kiemelek:

A C pontban⁴⁰⁸ az eukharisztia, mint a Lélek invocatiojának ajándéka kerül elének.

(14) Az *anamnészis* az epiklészisz-hez (ἐπίκλησις) vezet – az Újszövetség egyháza bensőségesen imádkozik a Lélekhez, hogy megszentelődjék és megújuljon, ezáltal e világban minden igazság által felhatalmazást nyerjen missziója teljesítésére. Az úrvacsorától eltekintve elképzelhetetlen az *anamnészis* és az *epiklészisz*. Sőt a Lélek az, aki az eukharishtiában Jézus Krisztus valóságos jelenlétét hozza létre, amikor őt a kenyérben, borban magunkhoz vesszük, az úrvacsora szerezteségi igék szerint.⁴⁰⁹

(15) Az előző pont segítségével leküzdhetjük azokat az értelmezési nehézségeket, amelyek az eukharishtiában „Krisztus valóságos jelenléte” kérdésével kapcsolatban adódnak.⁴¹⁰

(16) Az eukharishtiában a Szentlélek ajándéka az Isten országának előíze: az egyház ebben kapja meg az új teremtés életét és az Úr visszajövetelének biztosítékát.

(17) Az eukharisztia teljes cselekményében egy magasztos vonás van, mégpedig az, hogy a Szentlélek munkájától függ. Az eukharisztianak ez a szempontja a liturgia szavaiban is kifejezésre kell hogy jusson. Néhány egyház ki is fejezi a Szentlélek invocációját Isten népéről és az eukharisztia egész cselekményéről, beleértve a szent jegyeket; mások ahhoz ragaszkodnak, hogy a Lélekre való hivatkozást más módon kell elémünk.⁴¹¹

A D. pontban⁴¹² ezt olvashatjuk:

(21) A liturgiákban különös jelentőségre kell hogy jusson a Krisztus testének eukharisztikus közösségében való *szolidaritása, és a keresztyéneknek egymásért vállalt felelőssége*; például a bűnöknek kölcsönös megbocsátásában; a békesség csókja; *a közös étkezésre hozott ajándékok; az áldozatok elosztása a szegény testvérek számára; a szükségbe jutottak, a szomorúak, a zavarban lévők érdekében mondott külön imádság; a betegekhez és a fogságban lévőkhez az eukharisztia elvitele.* Az eukharishtiában a szeretetnek mindezek a kifejezései közvetlenül viszonyulnak a keresztyének saját bizonyágtételéhez, mint valami szolgálathoz, amely szolgálatból a keresztyének önmaguk részesednek az Úrral való egységük alapján. Ahogy Isten a Krisztusban emberi állapotba lépett, úgy közeledik az emberek tényleges és sajátos helyzetéhez az eukharisztikus liturgia. Az ősegyházban a diakónusok és diakonisszák különös felelősséggel tartoztak az eukharisztia eme nézetének kifejezéséért. *Az ilyen asztal- és szükölködők körüli szolgálat tanúsítja Jézusnak a világban lévő megváltó jelenlétét.*⁴¹³

A III. fő pontban két téma kerül elő:

A) Az eukharisztia: világ-misszió

(23) Több a misszió, mint az eukharisztia következménye. Amióta csak egyház az egyház, a missziónak élete részévé kell lennie. Az eukharishtiában az egyház kiteljesíti önmagát és a misszió munkája során egyesül Krisztussal.

(24) Mindig jelen van a világ, amikor az egyház hálát ad az Atyának, amikor az egész teremtettség nevében beszél; amikor az egyház Krisztusra emlékezve egyesül nagy főpásztorával és közbenjárójával,

a világért imádkozik; amikor az egyház újjáteremtést és megszentelést kér, a Szentlélek ajándékáért könyörög.

(25) *Az eukharishtiában megbékélve, Krisztus testének a tagjai a békesség szolgáinak hivatnak az emberek között, és a feltámadás örömet tanúsítják. A világban való tevékeny jelenlétük minden emberrel való szolidaritásukat igényli, az egyház szenvedései közben, és a reménységei közben, hogy még eljegyezhet valakit a Krisztus szeretetével, aki minden emberért odaszentelte magát a kereszten, és önmagát adja az eukharishtiában.*

Az eukharisztia annak is az ünnepe, hogy az egyház a világban kapott minden adományért örül.

B) Az eukharisztia: A megosztottság vége

(27) Amikor a helyi gyülekezetek, akárhogy is vesznek az úrvacsorában részt, az egész egyház teljességében is részt vesznek, és az egyház teljességét fejezik ki; az egyház tagjai az egyház hitvallását, történelmét, speciális ajándékait fejezik ki. Ennélfogva az eukharisztia ünneplése mindig a teljes egyházra vonatkozik, és az egész egyház, minden eukharisztia ünnepre gondol.

Az idézett dokumentum liturgikus ajánlásait a jegyzetben hozom.⁴¹⁴

Végül hadd idézzek e fejezetben az 1980 februárjában kiadott (FO/80:3) az 1981. januári Faith and Order Standing Commission számára készített tanulmányanyagból:

(8) A hálaadásban és közbenjárásban a képviselőlet és a várakozás van kifejezésre juttatva. *Az egyház hálásan emlékezik vissza Isten hatalmas megváltó tetteire, könyörög hozzá, hogy adja ezeknek a tetteknek a javait minden embernek.* A hálaadásban és közbenjárásban, az egyház egyesül a Fiúval, nagy Főpapjával és Közbenjárójával (Róm 8:34; Zsid 7:25).⁴¹⁵

Az úrvacsora Krisztus egyedüli áldozatának a sákramentuma, aki mindörökké él, hogy közbenjárjon az egész emberiségért. Mindarról való emlékezés, amit Isten tett a világ üdvösségéért. Amit Isten teljessé akart tenni Krisztus inkarnációjában, életében, halálában, feltámadásában és mennybemenetelében, azt nem ismétli meg. Ezek az

események egyedüliek és soha nem ismételhők... Az úrvacsorai emlékezésben azonban, ezek azoknak a javára működnek, akikért az Egyház felajánlja közbenjárását összeköttetésben Krisztussal, a Közbenjáróval. (Az úrvacsora jelentőségének, mint közbenjárásnak a fényében érthető ez, amit a katolikus teológiában „engesztelési úrvacsorai áldozatnak” neveznek. *Csak egy engesztelés van, a kereszttel egyedüli áldozata, amit aktuálissá teszünk az úrvacsorában és bemutatunk az Atya előtt mint Krisztus közbenjárását és az egyház közbenjárását az egész emberiségért.*⁴¹⁶

(19) A jelenlévő Krisztussal való úrvacsorai közösség, aki az egyház életét táplálja, közösség a Krisztus testén belül is, ami az egyház. Az egy kenyérben és a közös pohárban való részesülés egy megadott helyen, kinyilvánítja és érvényesíti a résztvevők egységét Krisztussal és a részesülésben résztvevő társaikkal minden időben és minden helyen. Az úrvacsorában válik teljesen nyilvánvalóvá Isten népének a közössége.⁴¹⁷

(20) *Az úrvacsora átöleli az élet minden aspektusát.* Ugyanakkor a hálaadásnak és felajánlásnak a képviselője az egész világ részéről. *Az úrvacsorai ünneplés követeli a megbékélést minden emberrel, akiket úgy kell tekinteni mint testvéreket Isten egy családjában.* Ez ugyanakkor egy állandó felhívás annak keresésére, hogy megfelelő kapcsolatok jöjjenek létre a társadalmi, gazdasági és politikai életben (Mt 5:23 kk.; 1Kor 10:16 kk.; Gal 3:28). *Mindenfajta igazságtalanság, faji megkülönböztetés, elkülönülés és szabadsághiány ellen radikálisan kiállunk, amikor Krisztus testében és vérében részesedünk.* Az úrvacsora a hívő számára a világ realitásának sarkalatos eseménye. *Az úrvacsora által Isten mindig megújuló kegyelme áthatja és helyreállítja az emberi személyiséget és méltóságot.* Mint az úrvacsorában résztvevők, éppen ezért méltatlanoknak bizonyulunk, ha nem veszünk részt aktív módon abban, hogy folytonosan javuljon a világhelyzet és az emberiség életkörülményei. A társadalmakban fennálló mindenfajta igazságtalan kapcsolat makacssága, az emberi büszkeségből, anyagi érdekekből és hatalmi politikából származó mindenfajta megosztottság, és mindennek felett a hitvallásbeli ellentétek megátalkodott-

sága a Krisztus testén belül *állandó ítélet alá helyez minket az úrvacsorában, amely azt mutatja meg nekünk, hogy magatartásunk ellentmondásos Istennek az emberi történelemben és a jelen világhelyzetben történő valóságos jelenlétének láttán.*⁴¹⁸

(21) A Krisztus testének úrvacsorai közösségében kifejezett szolidaritás és a keresztyének felelős törődése egymással és a világgal különleges kifejezésre jut a liturgiában: a bűnök kölcsönös megbocsátásában; a béke jelében; a mindenkiért való közbenjárásban; az együttes evésben és ivásban; az úrvacsorának a betegekhez és börtönben lévőkhöz való elvitelében. A szeretetnek mindezen kifejeződései az úrvacsorában közvetlenül kapcsolatban vannak *Krisztus saját bizonyágtételével mint szolgálóval, akinek szolgaságában a keresztyének maguk is résztvesznek.*⁴¹⁹

(23) Az úrvacsora megnyitja annak az isteni uralomnak a látomását, amely megígértetett, mint a *teremtett világ végleges megújítása.* Ennek a megújításnak a jelei jelen vannak a világban mindenütt, ahol Isten kegyelme kifejeződésre jut és az emberek fáradoznak az igazságért, szeretetért, és békéért. Az úrvacsora az az ünnep, amikor az egyház örömmel felismeri ezeket a jeleket.⁴²⁰

(24) A világ, amelynek ez a megújítás megígértetett, jelen van az egész úrvacsorai ünneplésben. A világ jelen van az Atyának való hálaadásban, amelyben az egyház az egész teremtettség nevében beszél; a Krisztusra való emlékezésben, amelyben az egyház egyesülve nagy Főpapjával és Közbenjárójával, imádkozik a világért; a Szentlélek ajándékaért való imádkozásban, amelyben az egyház kéri a megszentelődést és új teremtetést.⁴²¹

(25) Az úrvacsorában megbékélve, *Krisztus testének tagjai felhívást kapnak arra, hogy a megbékélés szolgálói legyenek az emberek között és a feltámadás örömének a tanúi. Amint Jézus kiment a vámszedőkhöz és bűnösökhöz és asztalközösségbe lépett velük földi szolgálata idején, ugyanúgy a keresztyének is felhívást kapnak az úrvacsorában arra, hogy szolidaritást vállaljanak a kivetettekkel és Krisztus szeretetének a jeleivé legyenek, aki mindenkiért élt és mindenkiért feláldozta magát és most az úrvacsorában adja magát.*⁴²²

(26) Az úrvacsorának az ünneplése magában véve *alkalom az egyház részvételére Isten missziójában a világ felé. Ez a részvétel mindennapos formát ölt az evangélium hirdetésében, a felebarát szolgálatában és a világban való hűséges jelenlétben.*⁴²³

(33) E nyilatkozatban kifejezett egyre növekvő kölcsönös megértés talán megengedheti egyes egyházaknak, hogy *nagyobb mértékben résztvegyenek közösen az úrvacsorában és közelebb hozzák azt a napot, amikor Krisztus megosztott népe láthatóan is újra egyesül.*⁴²⁴

Külön fejezetet lehetne szánni azoknak a dokumentumoknak az ismertetésére, melyek az egyes egyházak közötti dialógusok anyagait vagy határozatait közlik.⁴²⁵ Korábban már említettem és idéztem a *református-baptista dialógust*. Igen jelentős nyilatkozat pl. az ún. „*Arnoldshaini tézisek*” – mely a *református és lutheránus egyház(ak)* közös hitét fejezi ki az úrvacsora vonatkozásában.⁴²⁶ Egy teljes kötet foglalkozik (Word and Sacrament, Theological Collections 10, London, 1968.) az *anglikánok és az evangélikusok* párbeszédével.⁴²⁷ Igen érdekes anyagot tartalmaz az *angliai egyházak* egymás közt folytatott párbeszédeivel foglalkozó kötet.⁴²⁸ A *lutheránus és katolikus* dialógus anyagát is külön kötet tartalmazza „Eucharist and Ministry” címmel.⁴²⁹ Az egyes felekezetek úrvacsora-értelmezésével kapcsolatosan alapos elemzést olvashatunk ifj. dr. Bartha Tibor tollából is.⁴³⁰ Mindezek részletes elemzésétől azonban eltekintek. A következőkben – speciális hazai körülményeinket is figyelembe véve – igyekszem a diakoniai úrvacsora várható jövőjét körvonalazni, vállalva a tévedés lehetőségét.

IV. FEJEZET

Kitekintés

Bevezetőben szeretnék néhány igen jelentős megállapítást idézni. A „Concilium” egyik száma⁴³¹ Sacramental Reconciliation címen foglalkozik többek között az úrvacsora áldásaival. Christian Duquoe e kötetben megjelent írásának címe: Real Reconciliation and Sacramental Reconciliation.⁴³²

Jean-Marie Tillard ugyanebben a kötetben (The Bread and the Cup of Reconciliation c. írásában) így vélekedik: Amikor a gyülekezet egybegyűlik az úrvacsorára, hálaadásban és esedezésben *ünnepli saját megbékélésének a misztériumát*. El kell ismerni, hogy ez a megbékélés végbement egyszer és mindenkorra Krisztus halálában és feltámadásában, de az egyházra alkalmazni kell itt és most, a bűnös környezetben. Ugyanazon cselekedet által az egyház megszabadul bűnétől és egy még autentikusabb koinóniába lép.⁴³³

Az egyház a kenyér evésének és a pohárból való ivásnak ezen az útján összekapcsolódik a bűnök bocsánatáért kiontott vérrel, minden hívő részévé lesz annak a kinamizmusnak, amelyre emlékezünk és megbékél Istennel, megtalálja *az Úr agapéjának az ereje általi közösségben a testvérekkel való megbékélt élet szükségességét és lehetőségét, bárkik legyenek is*.⁴³⁴

Az egyház saját egységét abból vezeti le, hogy részt vesz Jézus élete feláldozása egyedülálló eseményének természetében „hogy egyesítse Isten megosztott és szétszórt gyermekeit”.⁴³⁵

A megbékélésben a helyi gyülekezet ünnepli és megkapja a páska-barány testét és vérét, amely egyesít minden keresztyént az Atyával és testvéreivel, *képessé teszi az egyházat, hogy – a világban – „a*

*megbékélés testévé'' legyen, egy olyan koinóniává, amely a mindig megbocsátó szeretetben jött létre.*⁴³⁶

Az együttevés tapasztalata az ünneplés légkörében, emlékeztet a *szeretetben való találkozásra, a kölcsönös feltárukozásra, a magabazárkózásból való kilépésre*, és ezért (annak figyelembevételével, hogy az emberek kicsodák) a megbékélésre emlékeztet: ami által az evésnek a ténye kevesebbnek számít, mint az együtt evés, miközben ugyanabban az egzisztenciális áldásban részesednek.⁴³⁷ A megvalósított emlékezés nem szorítkozik a felfrissülés aktusára: ebben benne van a hálaadásnak és könyörgésnek a cselekménye mint jelentős dimenzió, amelynek gyümölcsei (lévén a megváltás gyümölcsei) túlterjednek a gyülekezeten, amely ünnepli azt, és az ünneplés „itt és most”-ján.⁴³⁸

Az egyház a páskai megbékélésben vesz részt (annak két dimenziójában, mivel az egyház megnyílik az Atya és az emberiség felé), a közös kenyérben és a közös pohárban való részesedés sákramentális cselekménye által. Ez a cselekmény bemutatja azt a hatást, amelyet az Úr megkíván. Az úrvacsorai kegyelemnek kell átjárnia az asztalnál összegyűlt testvériséget, amely elég bizonytalan (amiatt a bűn miatt, amely minden keresztyént önmaga felé fordít) és mindig korlátolt. A kegyelem teszi képessé a keresztyént, hogy meglássa ideális képét a szimbolikus szertartás tovasuhanó cselekményében és megítélje önmagát; amint megtisztítja és újjáéleszti magát a páskabarány érdeme és ereje által, *egy olyan kiteljesedés felé halad tovább, amely nem kevesebb mint az Istennel és emberekkel való teljes megbékélés, amit újból és újból keres, mert soha nem találkozik vele teljességében.*⁴³⁹

A „Concilium” 24. száma a sakramentumokkal – mint az ökumenikus dilemma tárgyaival – foglalkozik.⁴⁴⁰ D. Stanley (Wilowdale, Canada) e kötetben megjelent cikkében⁴⁴¹ a következőket írja:

ApCsel 2:42–47 azt jelzi, hogy a „kenyér megtörése” volt az, ami megőrizte és mélyítette az első keresztyénekben a közösség érzetét. Aligha véletlen, hogy az úrvacsorára történő két utalás között (42. és 46. v.) találjuk azt a nyilatkozatot, hogy „*mindenük közös volt*: Vagyonukat és javaikat eladják, szétosztották mindenkinek: ahogyan ép-

pen szükség volt rá” (44–45. v.). *A közösségi életnek ezt a gyakorlatát motiválta az úrvacsora.*

Egy későbbi időszakban, az úrvacsora étkezési jellege még mindig jelentős volt. Ez látszik pl. Pál troázi látogatásának a leírásából, ami a „kenyér megtörésének” vasárnapi ünneplését közli, összekapcsolva a közösségnek szóló útmutatással (ApCsel 20:7–12). Pálnak az úrvacsoravételről szóló saját leírása Korinthusban azt jelzi, hogy ez alkotó elemét képezte az étkezésnek, amelynek fő célja az volt, hogy a *gyülekezeten belüli szolidaritás érzését támogassák. Mint fő gyógyszer a keresztyén egységet fenyegető megosztó tényezőkre Korinthusban. Pál ragaszkodott hozzá, hogy a közösségi étkezést helyesen gyakorolják, amikor a gyülekezet minden tagjától azt várják, hogy megossza élmét másokkal* (1Kor 11:17-től). Ezt a közös vacsorát úgy tervezték, hogy az az *úrvacsorában érje el csúcspontját, amiből az „úrvacsora” név is származott* (20. v.). Pontosan a becsúszott visszaélések ásták alá az egész szertartás érvényes étkezési jellegét, ami miatt az apostol ünnepélyesen kifejezte aggodását és figyelmeztette a vétkeket a küszöbön álló isteni ítéletre (27–34. versek).⁴⁴²

Willi Marxsen, *The Lord's Supper as a Christological Problem*⁴⁴³ c. könyvében témánk szempontjából a következő lényeges megállapításokat teszi: *Tudunk olyan étkezésekről, ahol a vámszedők és bűnösök alkotják az asztal-társaságot, vagyis olyan emberek, akiket kultikusan tisztátalanoknak tekintettek. Egy-egy jézusi étkezés úgy érthető, mint ajánlat, vagy mint ajándék. Ez a legvilágosabban akkor derül ki, amikor a vámszedőket és bűnösöket meghívja – olyan embereket, akik másként sehova „nem tartoztak”. Itt az „ajánlat” gondolata világosan feltárulkozik, különösen azoknak az embereknek a látásában, akiket meghívott: minél élesebb az ellentét (a vámszedők és bűnösök a legmélyebben vannak), annál élesebben emelkedik ki az ajándék-jelleg. Az ajándéknak az a gondolata tehát különös világossággal tűnik ki étkeztetési csodák leírásaiban: megmérhetetlen, korlátlan az, amit Jézus ajándékként ajánl.*⁴⁴⁴

Pál nem polemizál az ellen, hogy a korinthusiak a zsidó étkezési szokásokat az ő világukban általános gyakorlatokhoz alkalmazzák,

vagyis úgy formálják át, hogy annak eredményeképpen a liturgiai aktusok az étkezés végére tolódnak el. Ő az ellen polemizál, hogy ily módon az étkezés közösségi aspektusa elveszett, vagyis pontosan az, ami lényeges volt az eredeti úrvacsorán. De ez az eredeti úrvacsora volt az, amit a korinthusiak nem tudtak megünnepelni, mivel nekik az étkezés magában véve társadalmi étkezés volt és nem igazábanvéve kultikus esemény. Nekik *a kultikus a lerövidített étkezési ünneplés volt, ami a végére tolódott. Így az úrvacsora csupán lerövidített liturgiai aktus lett.*

Pál szerint az az étkezés, amit a korinthusiak kezdetben tartottak, csupán társadalmi étkezés volt minden különleges kultikus jelleg nélkül.⁴⁴⁵

A későbbiekben az ételt többé nem asztalnál veszik magukhoz, hanem oltárnál kapják, ahova oda kell menniük a hívőknek. Ezzel párhuzamosan kifejlődik a „hivatal” gondolata. Az ember elviheti az ételt (mint szent ételt) még a betegekhez is, akik nem lehetnek jelen a gyülekezeti istentiszteleten.⁴⁴⁶ *Az „Úr asztala” többé nem olyan asztal, amit körülülnek, és ahol a Jézus által létrehozott új szövetségről tudomást szereznek az étkezésnél való együttlét által, hanem egy asztallá vált, ahova közeledni kell vagy amely elé le kell ülni.*⁴⁴⁷

*Világos, hogy ez hosszútávon nem viselhető el egy olyan gyülekezet számára, amely ökumenikusan gondolkodik. Törődnünk kell azzal, hogy a falakat ledöntsük a hitvallások között. Azonban ez csupán akkor lehetséges, amikor készek vagyunk nemcsak mások pozícióit kritikusan megvizsgálni, hanem arra is, hogy ne zárjuk el a saját álláspontunkat a kritikai vizsgálat elől. Aki igazán óhajtja az ökumenicitást, fel kell készülnie arra is, hogy újraértékeli saját álláspontját.*⁴⁴⁸

Jean-Jacques von Allmen egy kötetet szentel az úrvacsora témájának.⁴⁴⁹ Igen alapos elemzéséből idézek néhány különösen értékes részletet:

A vacsora szereztetése nem csupán az egyház létrehozásának a pillanata, hanem a *szolgálatnak a létrehozása is az egyházért és az egyházban.*⁴⁵⁰

Arra a szolgálatra koncentrálunk itt, amit a vacsora jelent ki, miután aláhúzzuk, hogy a vacsora mutatja meg az alapvető struktúráját (pásztor-nyáj) azon feltétel alapján, hogy *a nyáj legelőt kap*, tehát nem pusztá szemléelőjévé válik egy olyan liturgiai bemutatásnak, amit csak a lelkipásztor mutat be, azzal a feltétellel, hogy a nép a kommunikáció által vesz részt a vacsorában. *Az eukharisztikus ünneplés a nép részvétele nélkül nemcsak ellentmond a vacsora szereztetése egyik alapvető okának, hanem ellentmond az egyház struktúrájának is.*⁴⁵¹

Azt mondhatjuk, hogy az egyház kétszeresen sakramentális, mert képviseli Isten királyságának valóságos jelenlétét ebben a világban, és e világ részéről, és mivel képviseli ennek a világnak a valóságos jelenlétét Isten előtt és Isten részéről, de e világ részéről csak akkor, ha ez felfedezte „vallásos” kötődését, mint mindenké fölött állót, e világ részéről akkor, ha kész elismerni valóságos természetét, mint Isten teremtése, amely arra rendeltetett, hogy dicsőítse Őt Krisztusban, aki megváltotta. Ezért *minden egyes úrvacsorai ünneplés nagyon közvetlenül érinti a világot is, még akkor is, ha a világ erről nem szerez tudomást vagy csúfot üz belőle. Állítható, hogy az úrvacsora ünneplése az egyház legfontosabb pillanatait jelzi a politikai részvétel szempontjából.*⁴⁵²

Az úrvacsorai összejövétel „katholikus” a meghatározás teljes értelmében, mert képviseli Krisztust és Krisztus tagjait, akik összegyülekeznek minden helyen és korszakban, mivel megtestesíti a kegyelem minden ajándékát. De ez a katolicitás túlságosan bővelkedő, túlságosan örvendetes, túlságosan életerős ahhoz, hogy e határokon belülre szoríthassuk, úgyhogy *ígéret és lehetőség lesz az egész világ, az emberek és dolgok felé, mégha nem is hisznek ebben az ígéletben vagy nem is ragadják meg ezt a lehetőséget.*⁴⁵³

Mindennek ellenére, amikor az egyház ünnepli a világ megváltását, nemcsak a hívőket hívja meg az úrvacsorára; meghívja e világ dolgait is: kenyeret, bort, időt (mert van egy Úr napja az úrvacsorára), helyet (mert az egyház látható csupán akkor, amikor egy meghatározott helyen összegyülekezik). Pál apostol beszél a teremtettség sóhajtozásáról, amint vár az Isten fiainak megjelenésére (Róm 8:19). Ha a terem-

tés sóhajtozik, ez azért van, mert ennek a kornak a gyermekei bálványozzák őt, vagy megvetik őt, megrontják őt vagy megrázzák őt. Az úrvacsora pillanatában a teremtés ismét bemenetelt talál az igazi istentisztelethez, helyreállítja eredeti orientációját, ami doxológiai, és a keresztyének bátran mondhatják, hogy istentiszteletük olyan valami, amit kaptak, nem ők fedezték fel azt. *Ezentúl, éppen ezért a kultúra forrása az úrvacsora: töredékes és darabos módon, de gyakorlati módon újraformálja a teremtést szimbolikusan*⁴⁵⁴

Az itt felvetett probléma másik aspektusa az, ami az egyházat a világ védelmezőjévé teszi. Jakab levele mondja, hogy az egyház „az ő teremtményeinek első zsengéje” (1:18). Akkor az úrvacsorai gyülekezet oltalmában, az egyház élete alapvető pillanatában maradhat fenn a világ. Bizonyára nem azért, mintha az úrvacsorának lenne valamilyen benne rejlő apotropaikus (elhárító) ereje: hanem az úrvacsorában Krisztus halálának az emlékezete van megtestesítve, ami megmenti és megtartja a világot. Itt egy áldozati kontextusban vagyunk, ami fennmarad az Ószövetségből az Újszövetség számára anélkül, hogy anachronisztikussá vált volna. *Olyan témák mint Isten népének királyi papsága Krisztusban és Krisztus által, (2Móz 19:6; 1Pt 2:9; Jel 1:6; 5:10) kapcsolatba kerülnek azzal a misszióval, ami Istennek e világgal való megbékélését munkálja, és megbízással arra nézve, hogy hirdessék meg és váltsák valósággá Isten szeretetét a világban, és gyűjtsék össze és új irányt szabjanak istentiszteletükön a teremtés sóvárgásának, és elégítsék ki őket szolgálatuk által. Az ember találkozik az egyháznak e világon és e világ részéről való szenvedése témájával is, mintha az egyház volna az áldozat, amit a világ, teljesen tudatlanul ajánl Istennek, hogy így biztosítsa saját életét (vö. Jn 15:18; 16:4), és jól ismert, hogy Krisztusnak az Egyházzal való egysége soha sem szorosabb, mint az üldöztetés idején. Az ember találkozik az egyház helyettesítő jellegének témájával: egyszerűen jelenléte által védi a világot saját pusztulásától, mert ha elfoglalja azt a helyet, amelynek elfoglalására el van hívva, akkor az egyház az, amit Isten maga előtt lát, amikor látja a világot, és amikor egyházát látja, szeretete győzedelmeskedik haragjával szemben.*⁴⁵⁵

Ha úgy gondoljuk, hogy az egyháznak tiltania kell tagjait, életük kockáztatása árán is,⁴⁵⁶ hogy részt vegyenek bármilyen atomháborúban, ez azért van, mert *semmi sem ellentmondásosabb az úrvacsorával, mint az atomháború.*⁴⁵⁷

Bizonyos, hogy az eukharisziát étkezés idején szerezték, és hogy a legkorábbi időkben a közösségi étkezés végén ünnepelték; azt is bizonyosra vehetjük – legalábbis a palesztinai gyülekezetekben – hogy ezeknek az étkezéseknek bizonyos liturgiai struktúrája volt és így bizonyos vallásos jelentőséget hordoztak; következésképpen rokonságuk volt olyan vallásos étkezésekkel, mint amelyekben a zsidók részt vettek Jézus idejében. Bizonyosnak tűnik az is, hogy az Agapé nem volt mindenki számára nyitott, hanem csak a gyülekezet tagjainak. Végül bizonyos, hogy az úrvacsora hamarosan különvált ezektől a közösségi étkezésektől, és hogy ezek az étkezések, mihelyt megszűntek „társadalmi” keretet szolgáltatni az úrvacsora ünnepléséhez, hamarosan el is haltak.⁴⁵⁸

*Lehetetlen annak tudata nélkül ünnepelni a vacsorát, hogy nem veszünk tudomást arról, hogy ez érinti, elsősorban és véglegesen, és lényeges értelemben az egész világot. Mégha azt egy barlangban vagy egy sarokban ünneplik, zárt ajtók mögött, a vacsora mégis politikai cselekmény, amiről ismételten mondjuk, előre viszi a megváltás történelmét és mozgásba hozza az egyházat és a világot afelé a nap felé, amikor a Királyság megérkezik.*⁴⁵⁹

Az úrvacsora bizonyos módon a keresztyének áldozatának a csatornájává válik, áldozatuk sákramentumává, amint az Krisztus áldozatának a sákramentuma.

Az eukharisztia, az imádság iskolája, éppen ezáltal a tény által a hitnek az iskolája. A katekétiai tanítás kiküszöbölése az eukharisztikus talajról azt eredményezi, hogy vagy hiábavalóvá teszi a hitet, vagy elszáritja azt, mert éppen *az eukharisztikus ünneplésben és ünneplés által van az, hogy a hívők megtanulnak találkozni Istennel és találkozni a világgal.*⁴⁶⁰

Az úrvacsora főként az egyház imádságában a kulmináló aktus. Az úrvacsorában az egyház bemutatja magát Krisztusban Isten előtt és

megszólítja Istent Krisztus nevében. Ekkor hódol Isten előtt imádságai által; kihirdeti és ünnepli, amit Isten cselekedett; itt könyörög azért, hogy ő is részese legyen a megváltás történetének és részestárs legyen az Úrral a történelemben; itt imádkozik reményeinek beteljesüléséért... Itt tanulja meg azt is, hogy részt vegyen a folytonos közbenjárásában Krisztusnak a Főpapnak az övéért és a világért, és hogy gyakorolja saját papi hivatalát, mivel papsága csak részvétel lehet Krisztus papságában. *Itt ajánlja fel magát mint szent és élő áldozat.*⁴⁶¹

Az úrvacsora az egyház imádsága. Ez szabaddá tesz minket a királyság számára, amit hoz és amelyben benne foglal minket az Úr. Ezért a hívők nem kaphatják meg imádságaik válaszát anélkül, hogy ők maguk ügynökeivé ne lennének e beteljesedésnek, tanúi és hordozói a királyság jelenlétének, a világ világossága, és ilyen módon részei az eszkatologiai életnek, amely nemcsak megkülönbözteti és bemutatja őket, hanem elsősorban arra kötelezi őket, hogy azok legyenek, amik még annak kockázatával is, ha ezen a világon Uruk sorsát élik át.⁴⁶²

*Az egyház eukharisztikus imádsága által könyörög az egész világ nevében Isten országának az eljöveteleért; az eukharisztikus beteljesedésben már most megtapasztalja a teljes világ részéről az ország igazságát és valóságát.*⁴⁶³

Az úrvacsora az az esemény, amely meghatározza az egyház életének a tempóját a világban. Az úrvacsorától indul ki az egyház a világba és az úrvacsorához tér vissza a világból.

Az egyház nem kizárólagosan misszió, sem nem kizárólagosan istentisztelet; istentisztelet és misszió, és ha odafordul a világhoz, hogy tanítsa az embereknek Isten szeretetét, ennek az a rendje, hogy a világot magával vonja e szeretet ünneplésébe. A missziót nem a misszióért végzi, hanem azért, hogy Isten tervének „katolicitása” nyilvánvaló legyen. Így a *misszionárius-mozgalom szétszóratással kezdődik el, és abban teljeseedik be, hogy újból összejönnek, visszatérnek ahhoz a ponthoz, ahonét elindultak, meggazdagodva azzal, amit képesek voltak elérni.* Az egyik vet, nem a vetésért, hanem az aratásért;

az ember nem azért veti ki a hálót, hogy gyönyörködjék a hálóvetésben, hanem azért, hogy húzza azt, a 153 nagy hallal együtt (Jn 21:4–14), vagyis teljes bizalommal abban az Isteni akaratban, hogy a megváltás fontos.

Ez az oda-vissza mozgása az egyház missziójának a világban – és a világért csak azért lehetséges, mert az egyház bizonyára nem választható el a világtól, hanem csupán különbözik attól – ez a mozgás, amely a „mise és az eukharisztia” között jön létre, kapcsolatban van magával a történelemmel és így a térrel és idővel.⁴⁶⁴

Ebben az értelemben az úrvacsora missziós jellegű: az úrvacsorától küldi az Úr az egyházat a világba, hogy Krisztus szenvedéseit és dicsőségét hordozza, mert ő az ő teste és menyasszonya. Így nem maga az ünneplés missziós-jellegű. Ezt csak a megkeresztelteknek tartják fenn – legalábbis az ősegyház nagyon bölcs nézete szerint –, mert ami ott történik, balgaság és botrányos lenne a világ szemében. Zárt ajtók mögött megy végbe (mint ahogy a szereztetés idején korábban, vagy a későbbi jóváhagyása idején). Az a vágy, hogy az úrvacsorából misszionáriusi ténykedés legyen, úgy tűnik nekem, hogy csak akkor valósulhat meg, ha megváltozik az úrvacsora tartalma, és átalakul verbum visibile-vé, egy olyan látvánnyá, ami többé nem foglalja közösségbe a jelenlevőket. De ha a szent asztal az a hely, ahonnan az egyház ki van küldve a világba, akkor szintén az a hely, ahová visszatér a világból, megrakodva az aratás „gyümölcseivel”, mint a tanítványok a csodálatos halfogás után, vagy mint Izrael visszatérése az ígért földre a kivonulás kemény küzdelmei után vagy a fogságból való visszatérés után.

Így az eukharisztia: az a heti áldozatos zarándoklat, amelyben az egyház, mint a példázatbeli szolgák, belép a visszatérő Úr örömébe, felajánlva neki magával együtt mindazt, amit érte elértek annak alapján, amit kölcsönkapott, benne örvendezve mindazért az ajándékért, amelyet szakadatlanul kap azáltal a megváltás által, amelyet megszerzett a világ számára egyszer s mindenkorra, és ünnepelve ennek a megváltásnak az erejét és üdvös hatalmát. Így az eukharisztia létrehozza az egyházat katolicitásában... *Ezért az eukharisztia soha nem*

lehet más, mint fesztivál, bármilyen nagy legyen a nyomorúság, szomorúság és reménytelenség e világban, amelytől visszavonul az üdvösség ajándékának ünneplésére. Az egyháznak nem okozhat gondot ez, ha arra emlékezik, hogy a keresztyén fesztivál nem hasonlít az orgiákhoz (vö. Mt 26:6–13 stb.).⁴⁶⁵

Az úrvacsora miatt a vasárnap a hétnek az a napja, amelyen Krisztus feltámadása és az egész világ feltámadásának a kiábrázolása egymás mellé kerül. Krisztus feltámadása a kozmikus feltámadásnak a záloga. *Az a nap, amelyen az egyház kiindul a misszióba, hogy a világnak meghirdesse Krisztus győzelmét, és az a nap, amely előképe annak, hogy a világot befogadja Isten e győzelem ragyogó kihirdetésébe, az anapauszisz, az igazi nyugalom napja.*⁴⁶⁶

Az úrvacsora először is a keresztyén egység sákramentuma. Az ember nagyon is tudatában van az összes problémának, amit ez támaszt, mivel az eukharisztikus közösség az egyházak egységének a pecsétje és mivel a keresztyén megosztottság a legnyilvánvalóbb abban a tényben, hogy lehetetlen úrvacsorát venni együtt. Hogyan lehet akkor úgy beszélni az úrvacsoráról, mint a keresztyén egység sákramentumáról?...

Ha a megosztott egyházban az úrvacsora ismét az egység tényezője és motívuma lesz, ami valójában, akkor engedni kell, hogy *helyreállítsa egységének a teljességét* és egyensúlyát. Ennek kell történnie minden egyházban; amikor ez megtörténik, akkor *radikális reform következik be* mindegyikben.⁴⁶⁷

*Minden egyháznak fel kell fedezni újból az eukharisztikus örömet, kezdve az úrvacsorától, amint ünnepli azt, és mihelyt ez az újra felfedezés megtörtént, vagyis, amikor minden egyházban az úrvacsora visszanyeri az egységét, ami teljesen számításba veszi összetevőinek a különbségét, lényegében nem lesz szükség a különböző egyházak közötti egység létrehozására: azt ki lehet nyilvánítani mint tény. A többi csak szervezés kérdése.*⁴⁶⁸

Ezek után nem marad más feladat, minthogy a mondottak alapján megkíséreljem fölvezetni a diakonai úrvacsora várható jövőjét.

Von Allmen megállapításával teljesen egyetértek. Úgy vélem, hogy *mai feladatunk* – és itt most elsőrenden a magyar keresztyénségre gondolok – *az egyes egyházakon belül elmélyíteni a biblikus tanítást, és általánossá tenni a diakoniai szemléletet az úrvacsora vonatkozásában is.* Ebben segíthet minket a Biblia jobb megismerésén túl a más keresztyének felől érkező, *előítéletektől mentes kritika.* Úgy vélem, hogy *nem érdemes erőltetnünk (föülről szervezve végleg nem!) az intercommuniót, de nyílt szívvel kell fogadnunk a valóságos közösséget tükröző (a szolgálatban már egyéb területeken is egymásratalált azonos, vagy közel azonos hitvallású gyülekezetek), helyenként gyakorolt közös úrvacsorai alkalmait.* Ezek számának esetleges növekedése törvényszerűen fölveti a felekezetek ill. egyházak közötti párbeszéd megkezdésének vagy elmélyítésének szükségét az úrvacsora kérdésében.

Kétség kívül igaz, hogy *az úrvacsora lehet a diakonia elmélyítésének az eszköze.* Úgy vélem azonban, hogy *csak akkor, ha diakoniai vonatkozásban helyes gyakorlatú keresztyének között élnek vele.* *Ebből adódóan a diakonia elmélyítését, egyetemessé tételét érzem elsődleges feladatnak.* Ezek után viszont mi sem természetesebb, minthogy a szolgálatban egymásra talált keresztyének, egymásra találnak a nagy Diakonosz asztalánál is, ahonnan a Vele és az egymással megújított szövetségből fakadó új erővel, örömmel és lelkesedéssel indulnak tovább, szolgálni, ki-ki a maga útján.

Jegyzetek

1. Inscriptiones Graecae 1873. kk. (IG XII 5, 600, 14)
2. Anticivitates 2, 65
3. Pl. Ef 4:12; ApCsel 6:4; 2Kor 11:18; 1Kor 16:15; 2Tim 4:11; Jel 2:19
4. Vö. Zsid 1:14 valamint 2Kor 9:12-vel, ahol egy versen belül fordul elő a leitourgiával (λειτουργία)
5. Plutarchos, Philopoem. 2,3, Josephus, Ant. 2:65, 11, 163, Lk 10:40; Mk 1:31
6. 1Tim 1:12; ApCsel 1:17, 25
7. 1Clement 40:5
8. ApCsel 20:24
9. 1Kor 12:5
10. 2Kor 3:7
11. 2Kor 3:9
12. ApCsel 21:19; Róm 11:13; 2Kor 4:1; 6:3; Kol 4:17; 2Tim 4:5
13. 2Kor 5:18
14. Róm 12:6, 8
15. ApCsel 6:1; 11:29, 2Kor 9:12–13; 8:4, 9:1; Lk 8:3; Jel 2:19
16. Ef 4:12; 2Tim 4:11
17. Egyes szakemberek szerint ismeretlen eredetű. Buttman szerint a diakó-ból (δίακω) származik, mely futást, sietést jelent, így a diakonosz (δίακονος) a diaktorosz (δίακτορος) megfelelője, jelentése tehát: vezető, kalauz, hírnök. A Coenen Begriffs lexikon szerint a homoksivatagon való átvergődést jelenti, eredete azonban a latin conari =vesződni, bajlódni szóra vezethető vissza. A Lidell-Scott szótár a dia+konosz egyszerű, egyesek szerint népi,

- de általában helyesnek elfogadott eredetét adja. Mindkét értelmezés eredményeként a diakonosz szolga (mint pl. a gazda tevéjének kötőfékjét tartó, a tevét a sivatagon gyalog átvezető szolga). A kép nagyon is emlékeztet az irgalmas samaritánusra, aki „leszállt a lóról” és a sérültet fölültetve, gyalogosan vezette a beteget hordó állatot. (Vö. Szabó József: A kérüx (κῆρυξ) és a diakonosz szócsoport vázlatos exegézise, Lelkipásztor, 1978. 490 kk. old. valamint Molnár Géza: Az úrvacsora, mint diakonia, kézirat, 1980.)
18. Az idézet Dr. Kocsis Elemér: Az egyház szolgálatának titka a Szentírás szerint c. írásából való (kézirat, 1971. 8. old.). Vö. Beyer, Theol. Wörterbuch II. 81–93.
  19. E. Schweizer: Das Leben des Herrn in der Gemeinde und ihren Diensten, 1946. 50. old. kk. Vö. Theol. Szemle, 1974. 27. old. (Szathmáry Sándor: Az úrvacsora ekklésziológiai értelme.)
  20. Mt 4:10; Róm 1:9; Lk 1:74; ApCsel 24:14
  21. Róm 12:1
  22. ApCsel 13:36; 20:34; 24:23
  23. Vö. Ifj. Almási Mihály: „Bizonyos vagyok benne...” (SZET, Budapest 1980.) 46. old.
  24. Anselmus: Cur Deus homo?
  25. Vö. Paul Tillich: Systematic Theology (Three volumes in one), the University of Chicago Press, 1967. 93. kk. old. Tillich vélekedését korábbi munkámból idézem: „Ha arra a kérdésre, hogy ki az inkarnáció alanya, azt válaszoljuk: Isten – akkor kézenfekvő az ilyen folytatás: „Isten emberré lett”. Maga ez az állítás nem ellentmondásos, de teljesen abszurd. Ez a szavakkal való játék – mondja Tillich –, ahol az egyes szavak nem a valóságos értelmükben kerülnek elő. Ha Isten (a Teremtő) emberré (teremtmennyé) lesz, akkor – ez azt jelenti – megszűnik a továbbiakban Isten lenni. Ezért – mint mondja – az inkarnáció fogalmát „át kell utalnunk” a mitológia területére, ahol gyakran találkozunk vele, hisz a politeizmus tág teret enged – ellentmondás nélkül – az inkarnációs jelenségeknek. Ha ezt nem tesszük, akkor vállalnunk kell a politeizmus felé hajlás vádját (Isten emberré lett, de ebben a megie-

lenési formában is Isten=politeizmus). Tillich szerint a „létel” az Istenben való részesezés paradoxona, amely összeköt vele, de ugyanakkor el is határol tőle. Nem az „átváltozás mítosza”, hanem Isten Igéjének a jelzése egy személyes életen keresztül történő kinyilatkoztatásra. Ezen a „személyes életen” keresztül akarja kiszabadítani az embert szorongatott helyzetéből. Ennek megértése új utat jelent a keresztyén paradoxonok értelmezéséhez. (vö. Ifj. Almási Mihály: i. m. 47–48. old.)

26. Vö. Szabó József: i. m. 491. old.
27. Vö. Ifj. Almási Mihály: Hitünk igazságai, Budapest, 1979. 77. old.
28. Vö. Ifj. Almási Mihály: Hitünk igazságai, Budapest, 1979. 77. old.
29. Vö. Ifj. Almási Mihály: Bizonyos... 52. old. Ugyanitt részletes elemzést találunk Krisztus holtak közt végzett diakóniájáról, mely a tömlöcben levők előtti prédikációjából és foglyok kiszabadításából áll. Az e szolgálattal kapcsolatos elemzésből idézek: A dogmatörténészek és valláskritikusok közül jó néhányan próbálkoztak azzal, hogy az Úr „pokolraszállását” párhuzamba hozzák bizonyos pogány istenek, héroszok vagy épp emberi hősök alvilági kalandjaival. Valóban fölfedezhető helyenként hasonlóság. (Gondoljunk pl. az egyiptomi Oziriszre, a babiloni Tammuzra, Gilgames eposzának alvilági jeleneteire, a görög Odüsszeiára; Orfeuszra, Attiszra és Adoniszra stb.) A hasonlóság azonban csak lényegtelen kérdésekben áll fenn, és eltörlül a különbözőségek mellett. Addig ugyanis, amíg az imént említett esetekben történetiségről aligha beszélhetünk, Jézus Krisztus történetiségéhez nem fér kétség... Jézus Krisztus alászállására egyetemes szabadtítás végett került sor. Nincs olyan pogány „párhuzam”, amelyben egyetemes megváltási szándék nyerne kifejezést. Krisztus nem önmagáért, nem egy emberért, és nem is kíváncsiságból szállt le – ahogy Máté fogalmaz (12:40) – a föld szívébe, hanem azért, hogy teljessé tegye a megváltás művét.

A „pokolraszállás” – mint kifejezés – hibás. A pokol szó ugyanis a magyar nyelvben elsősorban az elkárhozottak végső helyét jelenti. A „leszállás” sem olyan egyértelmű. Mit tett akkor tehát

Jézus halála után? A helyes választ a Bibliából várhatjuk csupán. Meg is kapjuk. 1Péter 3:19 szerint először is: Jézus nem leszállt, alászállt, hanem egyszerűen elment (poreutheisz – πορευθείς), és nem a pokolba, hanem a börtönbe, a fogházba, az őrizet alatt tartottak közé (fülaké – φυλακῆ). A megelőző (18.) versből az is kitűnik, hogy mindez szellemi létformában történt. Ezt a verset (és a következőt) így adhatnánk vissza: Krisztus is meghalt egyszer a bűnök miatt... hogy (titeket, vagy minket) odavezessen Istenhez (dat. soc.). Meghalt ugyan testre nézve (dat. resp.), de megelevenítettett Szellem tekintetében (dat. resp.) vagy Szellem által (dat. instr.). 19. v. – amiben (ti. Szellemben) – miután elment – a fogházban levő lelkek előtt kezdett prédikálni.

Ez az ige tisztázza azt a lényeges dogmatikai kérdést, hogy a kereszten elhangzott „elvégeztetett” (és az azt közvetlenül követő halál) után tovább folytatódott-e Krisztus megalázkodása úgy, hogy a pokol kínjait is kiállta miattunk, oda is leszállt; vagy a halál beálltával tényleg befejeződött a megalázkodás útja, s a halál pillanatától a fölmagasztaltatás kezdődik. A tisztázás eredménye: Jézus nem szenvedni ment a pokolba. (A kálvini reformáció miután igyekezett teljesen elszigetelni magát a római katolikus egyház tisztítóűznanától, ilyen utolsó, nagy szenvedésként értelmezte Krisztus „pokolraszállását”.) Krisztus nem alászállt, nem is vitezett, hanem ment. Az ige arra nézve is tartalmaz indirekt utalást, hogy a holtak hazájába nem leszállni kell, hanem elmenni. Jézus nem a „minden élők útján” kerül a holtak közé, hanem tudatosan megy, és nem szenvedni, nem is passzívan kívánni a húsvét reggelt, hanem prédikálni és szabadítani. Honnan tudjuk, hogy evangéliumot hirdetett? Péter közlése világos. Azt a kifejezést használja (kérüszó – κηρύσσω), amelynek jelentése ugyan egyszerűen hirdetni, kihirdetni, de amelyről az is köztudott, hogy tipikusan az Ige (üzenet, evangélium) kihirdetésének műszava. Jézus saját győzelmét hirdette meg. S hogy evangélizált, az közvetve látszik Ef 4:8–10-ből. A „hirdetés” eredménye ez Ige szerint bizonyos folyók kiszabadítása és fölville (ti. a mennybe) ajándékként.

(Ef 4:8 helyes fordításából ez világos. A görög szöveg jegyzete is utal az en (έν) = -ban, -ben prepozícióra. Az idézett 67. Zsoltár 19. versének ez a része a LXX szerint is en antrópó (έν ανθρωπω) a héber szövegben: báádám (בָּאָדָם). A szó szerinti fordítás tehát: ajándékokat adott emberekben, magyarabban: emberajándékot adott.) Krisztus evangélizációja tehát eredményes volt a holtak között, s akik szívesen fogadták, azok megszabadultak. Sok-sok kérdés vetődik föl a témával kapcsolatban, amelyekkel itt nincs módunk foglalkozni. A fölvetődő kérdések egy részére természetesen nem is tudunk válaszolni, nem tartoznak a kinyilatkoztatás területére, titkok. Mindenesetre az biztos, hogy Krisztus nem a pokolba ment, hanem a holtak közé. Nem szenvedni ment, hanem azért, hogy a halál foglyait kiszabadítsa. Nem „szálla alá a poklokra”, hanem egyszerűen: elment a halottakhoz, mégpedig szellemi létformában. Így aztán az sem kérdés, hogy hová? Hozzájuk! Értük! Nem tudjuk, hogy hogyan kommunikált velük, de biztosan megtalálta a módját. Kihirdette győzelmét. Ő, akinek esetenként már földi élete során is megnyilvánult a halál fölötti hatalma, nagypénteken diadalmasan vonult be a halál birodalmába. Nem győzni ment, hanem mint győztes, mint aki már ott is Úr, szabadító Úr. Húsvét a földön élők előtt is nyilvánvalóvá tette, hogy Krisztus él, de a „húsvét” már nagypénteken elkezdődött. A dicsőség útja a holtak közt indult. Péter apostol pontosan érzi, hogy csak Krisztus által van üdvösség, hogy nincs az ég alatt más név, amelyben megtartást lehet találni (ApCsel 4:12.). Ez a megállapítás érvényes a múltra, a Krisztus előtti emberiségre (azokra, akiknek a holtak birodalmában tartott evangélizáció lehetőséget biztosított az Úr megismerésére és a mellette való döntésre), érvényes a jelenre és jövőre. Senki nem kerül ítéletre addig, amíg nem volt lehetősége arra, hogy döntsön Krisztus mellett, vagy ellene. Hogy hogyan biztosítja majd az Úr ezt a lehetőséget, nem tudjuk, de azt igen, hogy Ő igazságos és irgalmas, s anélkül, hogy lehetővé tenné valakinek a mellette való döntést, nem fogja számonkérni annak hiányát.

30. Vö. Ifj. Almási Mihály: Bizonyos... 55. old.
31. Vö. K. Barth: Kis dogmatika (Budapest) 104. old.
32. Vö. Ifj. Almási: Bizonyos... 55. old.
33. Kocsis Elemér: A protestáns teológia körképe Barth Károly után (Theol. Szemle, 1979.) 81. old.
34. J. Moltmann: Theologie der Hoffnung, 1965. 208. old. (Vö. Kocsis: i. m. 81. old.)
36. J. Moltmann: i. m. 262. old.
37. K. B. KD, II/1 543. old.
38. Kocsis E.: i. m. 81. old.
39. E. Schweizer: i. m.
40. E. Schweizer: The Lord's Supper (According to the New Testament, Facet Books, Biblical Series, 18, Fortress Press, Philadelphia, 1967).
41. „Örökségünk és feladatunk a reformáció” Zsinati Tanítás: Örökségünk és feladatunk c. kötetben 63–105. old., Bartha Tibor: Ige-egyház-nép(1972.), „a keresztyén szolgálat ekklesiologiai összefüggései” Theol. Szemle, 1973. 7–12. old., Tanulmányok az evangélium szerint reformált keresztyén gyülekezet diakóniájáról. A VII. Budapesti Zsinat által tanulmányozásra ajánlott anyag (1977.) Kocsis Elemér: Út a szolgáló egyház teológiájáig (Confessio, 1977) 1, 39–47, 1977/2, 143–151. old.
42. Kocsis: i. m. 84–85. old.
43. Karl-Heinz van Kooten: Mission und Diakonie. Das theologische Gespräch und seine Vertiefung zur Entfaltung und Gestaltung von Mission und Diakonie in der Evangelisch-reformierten Kirche in Ungarn nach dem 2. Weltkrieg (1978), 77. old. Vö. Kocsis: i. m. 85. old.
44. Nagy Gyula: Egyház a mai világban (Evangélikus Sajtóosztály, Budapest, 1967.) 184. old.
45. Káldy Zoltán: Az egyház életformája: A diakonia. Lelkipásztor, 1964. 385–396. 387. old.
46. Vö. Pl. Nagy: i. m. 184–185. old.
47. Vö. Nagy: i. m. 185. old.

48. Vö. Nagy: i. m. 185. old.
49. „Ha ma a társadalmi, szociális vagy politikai diakoniaról beszélünk, ez a fogalom Wichern eredeti, univerzális »belső missziói« elgondolásának a felújítását jelenti, amely a keresztyénségnek az industrializált társadalom nyomorával való találkozásából nőtt ki”, mégpedig a múlt század közepén. (Neues Evangelisches Soziallexikon, 4. kiadás, 1963. 259. hasáb.)
50. A 49. pontban idézett lexikon a „társadalmi diakonia” (gesellschaftliche diakonie) név alatt foglalja össze ennek az új értelemben vett, „szociális és politikai diakonának” nevezett, szeretet-szolgáltatnak az egész területét. Érdekes közelebbi meghatározás az egyháznak erről a szolgálatáról: „A társadalmi diakonia az egyház cselekvésének irányát és formáját jelöli meg erre a modern társadalomra vonatkozóan, nem pedig valamilyen szociális programot, melyet az egyháznak kellene nyújtania. A társadalmi diakonia a társadalmi és politikai szervezetben élő emberre vonatkozik, közösségi – intézményes életformájában. Ez a keresztyén szolgálat tehát a társadalmi és politikai építmény és intézmények fel fordul, ezért átlépi az ún. karitatív diakonia határait, amely gondozó és ápoló cselekvésében elsősorban a bajba jutott és veszélyeztetett, egyes emberre irányul... Abból az emberre irányuló, keresztyén reménységéből él, melynek alapja Krisztus halála és feltámadása. Ezért szolgálatával mindenki felé fordul, nem kérdezve fajt, társadalmi osztályt vagy vallást. A társadalmi diakonia fogalmával egyúttal elhatároltuk magunkat az ember fölötti gyámkodás és a társadalom fölötti egyházi uralom minden formájától is.” (259–260. hasáb) Vö. Nagy: i. m. 362. old.
51. Kocsis Elemér: Az egyház szolgálatának titka a Szentírás szerint (az 1971. évi lelkésztovábbképző tanfolyam tanulmányi anyaga) 9. old.
52. Kocsis: i. m. 9. old.
53. Kocsis: i. m. 9. old.
54. Kocsis: i. m. 186. old.
55. Bartha Tibor: A keresztyén szolgálat ekklesziologiai összefüggései (Székfoglaló előadás az elnök-püspök tiszteletbeli doktorrá

- avatása alkalmából a budapesti Evangélikus Teológiai Akadémián) Theol. Szemle 1973. 7–12. old.
56. Bartha: i. m. 12. old. Vö. Ifj. Almási: „És továbbment az ő útján örömmel” (SZET, Budapest, 1976. 10 kk. old.)
57. Bartha: i. m. 10–11. old.
58. Ifj. Almási: „És továbbment...” i. m.
59. Bartha: i. m. 10. old.
60. Ifj. Almási: „És továbbment...” 142. old.
61. „A dialógus célja nem lehet egymás meggyőzése. Örömmel tanulunk egymástól, és ha valami ezen a téren igazán gyümölcsöző lehet, akkor az éppen az egy keresztségnek kölcsönös elismerése, amint arról a 14. oldal 2. bekezdése szól. tisztában vagyunk azzal is, hogy az ún. „kölcsönösség” a megkeresztelt baptista egyháztagok esetében a mi oldalunkról nézve lényegesen egyszerűbbnek tűnik, hiszen a református egyházban „újrakeresztelés” gyakorlatilag nem fordult elő. Nem tűnik ki a fentebb említett helyen, hogy a keresztyén status de facto elismerésével ezekben a baptista gyülekezetekben a gyemekkeresztségnek, mint keresztségnek az elismerése megtörtént-e? Nyilvánvaló, hogy nem ez a helyzet. Ennek ellenére a párbeszéd mégsem mondható teljesen eredménytelennek, mert egyházaink közeledését munkálja azzal a reménységgel, hogy a legvitatottabb kérdésekben is gyümölcsöző lehet az eszmecsere.” Vö. Th. Szemle 79/73. old.
62. Vö. Theol. Szemle 1979. 73. old.
63. Vö. Theol. Szemle 1979. 72. old.
64. Vö. Theol. Szemle 1979. 73. old.
65. Az említett tanulmányt a későbbiekben kivonatossan közlöm.
66. Bartha püspök erről ezt írja: „A sákramentumok krisztológiai értelmezése, közelebről az eukharisztának, mint a szolgálat sákramentumának a megértése, új felismerések lehetőségét nyitja meg. Példának okáért: Az oikumené (οἰκουμένη) közösségét évek óta foglalkoztatja a gyülekezet missziói struktúrájának kérdése. Miután a Krisztus közösségében élő egyház struktúrája a Föben adott, Krisztus által meghatározott sakramentális közösség a missziói